

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filosofie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Komparace programů politických stran zelených v SRN,
Rakousku a ČR v letech 1990 – 2014**

Comparison of the Programmes of the Green Party in the Federal Republic
of Germany, Austria and the Czech Republic in the years 1990 – 2014

Martina Veselá

Vedoucí práce: PhDr. Josef Straceny, CSc.

Studijní program: Učitelství pro střední školy

Studijní obor: N NJ – ZSV

2016

Prohlášení o samostatném zpracování diplomové práce

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Komparace programů politických stran zelených v SRN, Rakousku a ČR v letech 1990 – 2014* vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato diplomová práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Knínicích 3. 7. 2016

.....

podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala panu PhDr. Josefu Stracnému, CSc. za odborné vedení mé práce, za poskytnutí cenných a odborných rad, zejména za vstřícný přístup a trpělivost, se kterou jsem se u něho pokaždé setkala. Poděkovat bych chtěla také rodině za podporu po celou dobu studia.

Dále chci poděkovat za vstřícnou spolupráci a poskytnutí svých volebních programů české Straně zelených a rakouské straně Zelení – Zelená alternativa.

ABSTRAKT

Tato diplomová práce komparuje volební programy politických stran zelených Spolkové republiky Německa, Rakouské republiky a České republiky v letech 1990–2014. Jedná se konkrétně o německou stranu Svaz 90/Zelení, rakouskou stranu Zelení – Zelená alternativa a českou Stranu zelených. Nejprve jsou vysvětleny pojmy související se zelenou politikou jako ekologie, environmentalismus, životní prostředí a trvale udržitelný rozvoj, jejichž znalost je klíčová pro pochopení hlavních témat jejich volebních programů. Dále je nastíněn vznik a historie všech tří politických stran. Samotná komparace probíhá ve dvou osách. První srovnává obsah konkrétního programu s předchozím a druhá porovnává programy všech tří stran zelených pro stejné či blízké volební období. Též je charakterizována formální úprava jednotlivých programů. Pozornost je věnována zejména jejich hlavním tematickým oblastem, shodám a odlišnostem, a postavením zmíněných stran před konkrétními parlamentními volbami a po nich.

KLÍČOVÁ SLOVA

Politická strana, zelená politika, volební program, volby, environmentalismus, politické strany zelených, jaderná energetika, trvale udržitelný rozvoj, ochrana životního prostředí.

ABSTRACT

This thesis compares the electoral programmes of green political parties in the Federal Republic of Germany, the Republic of Austria, and the Czech Republic in the years 1990–2014, namely the German party Alliance '90/The Greens, the Austrian party The Greens – The Green Alternative, and the Czech Green Party. The beginning of the work provides an explanation of the concepts related to green politics, such as ecology, environmentalism, environment and sustainable development, whose knowledge is essential for understanding the major themes of the electoral programmes. Subsequently, the origin and history of all three political parties are outlined. The actual comparison is performed in a twofold manner. The first one compares the content of a specific programme with the previous ones and the second one compares the programmes of all three green parties for the same or the close electoral period. Furthermore, the format of individual programmes is characterized. Attention is focused on the major thematic areas, similarities and differences, and on the position of these parties before and after a particular parliamentary election being held.

KEYWORDS

Political party, green politics, electoral programme, elections, environmentalism, green political parties, nuclear energy, sustainable development, environmental protection.

Obsah

1	Úvod	7
2	Vymezení základních pojmů.....	10
3	Environmentalismus jako ideologie	15
4	Historie environmentalismu.....	20
5	Vznik politických stran zelených.....	22
5.1	Vznik a historie Strany zelených v České republice.....	24
5.2	Historie a vznik strany Svaz 90/ Zelení ve Spolkové republice Německo	28
5.3	Historie a vznik strany Zelení – Zelená alternativa v Rakouské republice.....	31
6	Komparace programů politických stran zelených v ČR, SRN a Rakousku....	34
6.1	Komparace volebních programů politických stran zelených v Československu pro rok 1992, ve Spolkové republice Německo a Rakouské republice pro rok 1990.	35
6.2	Komparace volebních programů politických stran zelených v České republice pro rok 1996, Spolkové republice Německo a Rakouské republice pro rok 1994	42
6.3	Komparace volebních programů politických stran zelených v České republice a Spolkové republice Německo pro rok 1998 a Rakouské republice pro rok 1999....	53
6.4	Komparace volebních programů politických stran zelených v České republice, Spolkové republice Německo a Rakouské republice pro rok 2002	63
6.5	Komparace volebních programů politických stran zelených ve Spolkové republice Německo pro rok 2005, Rakouské republice a České republice pro rok 2006	71
6.6	Komparace volebních programů politických stran zelených v České republice pro rok 2010, Spolkové republice Německo pro rok 2009 a Rakouské republice pro rok 2008	79
6.7	Komparace volebních programů politických stran zelených v České republice, Spolkové republice Německo a Rakouské republice pro rok 2013	90
7	Závěr	98
8	Použitá literatura	103

1 Úvod

Politické strany zelených hrají v politice významnou roli, nepatří sice k největším stranám politického spektra, avšak díky svému koaličnímu potenciálu dokázaly v minulosti prosadit významné reformy. Změny, kterých chtějí politické strany docílit, uvádí primárně ve svých volebních programech. Jejich prostudováním lze pochopit charakter a směřování dané politické strany. Hlavní cíl této práce tvoří komparace volebních programů politických stran zelených. Pro komparaci jsem zvolila českou Stranu zelených, německou stranu Bündnis 90/Die Grünen¹ a rakouskou stranu Die Grünen – Die grüne Alternative.² Jedná se o originální srovnání volebních programů těchto tří stran, kterému se doposud v českém odborném prostředí nikdo nevěnoval. Výběr těchto politických stran nesouvisí pouze s mým zájmem o českou a německou politickou situaci, ale i s mým druhým studijním oborem – německým jazykem, jehož znalost je předpokladem pro detailní prostudování německé odborné literatury a volebních programů. Zájem o politickou situaci v Rakouské republice jsem získala díky zahraničnímu studijnímu pobytu Erasmus, který jsem absolvovala na Kirchliche Pädagogische Hochschule ve Vídni.

První část diplomové práce se věnuje vymezení základních pojmů, jejichž znalost je nutná pro pochopení volebních programů politických stran zelených. Pojmy jako ekologie, environmentalismus, životní prostředí, trvale udržitelný rozvoj a další jsou vysvětleny jednak pomocí všeobecných encyklopedií a slovníků, jednak pomocí odborné literatury. Pozornost je také věnována environmentalismu jako ideologii, jeho vzniku, historii a jeho dílčím proudům. Pokládám za důležité se před samotnou komparací zaměřit na vznik a historii politických stran zelených, a to kvůli pochopení historických souvislostí. Nejprve je nastíněn vznik zelených politických stran obecně, v jakém období a z jakého důvodu vznikaly, a poté se konkrétně věnuji podrobnější analýze vzniku zelených ve Spolkové republice Německo, Rakouské a České republice.

Stěžejní část této diplomové práce tvoří komparace volebních programů zmíněných politických stran, která je vymezena roky 1990 – 2014. Rok 1990 se stal klíčovým zejména pro Spolkovou republiku Německo a Českou republiku, představuje

¹ V překladu: Svaz 90/Zelení; V různých publikacích lze nalézt překlad názvu jako Spojenectví 90/Zelení, který používají ve své publikaci *Politické strany* i Vít Hloušek a Lubomír Kopeček. Přikláním se k překladu Svaz 90/Zelení, který budu v komparaci užívat.

² V překladu: Zelení – Zelená alternativa.

nejenom počátek demokratického vývoje obou států (a sjednocení Německa), ale i svobodnou volbu témat a tvorbu politických programů všech oficiálních politických stran, a proto je důležité vycházet při komparaci právě z tohoto klíčového bodu. Komparace probíhá do roku 2014, respektive 2013, jelikož v tomto roce zveřejnily všechny tři strany doposud poslední volební programy před parlamentními volbami. Metodou práce bude na základě analýzy existující odborné literatury a stranických materiálů provedená komparace probíhající ve dvou osách. První srovnává formu a obsah programu s předchozím programem téže politické strany a druhá porovnává programy všech tří stran pro stejné či blízké volební období. Pozornost je věnována zejména jejich hlavním tematickým oblastem, shodám a odlišnostem. Takto provedená komparace může jasně prezentovat, jak politické strany zelených reagovaly na dané politické, globální a společenské události ve stejném či blízkém volebním období. Celkem je v práci provedena komparace 21 volebních programů. Také se stručně zabývám postavením zmíněných stran před parlamentními volbami a po nich. Analyzuji postavení daných stran na parlamentní úrovni, jelikož analýza na komunální úrovni není cílem této práce a nebylo by možné dosáhnout jejího adekvátního rozsahu. Účast ve vládě považuji za jeden z indikátorů úspěšnosti volebních programů.

V práci jsou mimo jiné ověřovány tyto hypotézy. A) Formální úprava volebních programů politických stran zelených není totožná a v průběhu zkoumaného období se měnila. B) Ve volebních programech všech tří stran lze nalézt obdobná témata, na něž strany nahlíží shodně. C) Žádná ze zmíněných stran nezvítězila v parlamentních volbách mezi roky 1990 – 2014, a pokud spoluvytvářela vládní koalice, jednalo se o koalice s levicově orientovanými politickými stranami, jelikož politické strany zelených bývají obecně považovány spíše za středo-levicové, nebo přímo levicové.

V práci pracuji s originálními volebními programy a oficiálními stranickými materiály. Analýza volebních programů zelených v Německu a Rakousku, jež je předpokladem komparace, je možná pouze prostudováním cizojazyčných, německých textů. Odkazy na originální prameny jsou vždy uvedeny pod čarou i v závěrečném přehledu použité literatury. Dostupnost originálních volebních programů tvořila ovšem kromě strany Svaz 90/Zelení, jejichž volební programy jsou volně dostupné na jejich webových stránkách, základní problém této diplomové práce. Česká Strana zelených dává k dispozici na svých webových stránkách volební programy z let 2010 a 2013.

Předchozí programy nejsou na jejich webových stránkách, internetu, ale ani v knihovnách dohledatelné. O volební programy z let 1992, 1996, 1998, 2002 a 2006 jsem musela Stranu zelených požádat osobně – materiály mi byly poskytnuty ochotně a rychle. Rakouští Zelení – Zelená alternativa umožňují nahlédnout do volebních programů na svých stránkách od roku 1999 do roku 2013. Programy vydané v letech 1990 a 1994 nejsou v elektronické podobě dohledatelné. I tato strana se mnou velmi vstřícně komunikovala a byla ochotna mi chybějící volební programy naskenovat. Ač politické strany Strana zelených a Zelení – Zelená alternativa neumožňují nahlédnout do všech svých volebních programů, jsou ochotny je zájemcům zprostředkovat.

2 Vymezení základních pojmů

Pro správné pochopení politických stran zelených je nutná znalost základní terminologie související s programem a činností těchto politických stran, a proto v první části diplomové práce vysvětlím následující pojmy: ekologie, environmentalismus, environmentální, životní prostředí, ochrana životního prostředí, udržitelný rozvoj, environmentální politika.

Ekologie je věda, která zkoumá a studuje vzájemné vztahy mezi organismy a jejich vnějším prostředím. Řadí se k základním biologickým vědním oborům a jedná se o obor interdisciplinární. „Poskytuje základní teoretické zázemí veškerým aktivitám směřujícím k ochraně a tvorbě životního prostředí.“³ Ekologie se primárně dělí na ekologii obecnou a aplikovanou. Ekologie obecná zkoumá, třídí a shrnuje všechny obecné zákonitosti o ekologických systémech a jejich prostředí. Ekologie aplikovaná je věda, která se prakticky zabývá životním prostředím, zejména znečišťováním ovzduší, vody a půdy. Zkoumá možnosti zlepšování ekologických podmínek ve všech hlavních oblastech lidského života. V posledních desetiletích se do popředí zájmů dostala sociální ekologie, která studuje jevy a vzájemné vztahy mezi lidskou společností a ekologickými zákonitostmi.⁴ Jan Jandourek⁵ rozlišuje ekologii kulturní, hlubinnou a sociální.⁶ Ekologie kulturní se rozvinula jako antropologický směr v šedesátých letech minulého století v Americe a tvořila součást antropologie. Ekologická antropologie se zabývá mechanismy adaptace jednotlivých společností na prostředí, dále zkoumá možnosti energetických a technologických způsobů využívání přírodních zdrojů. Dnešní ekologická antropologie poukazuje i na zpětné působení a ovlivňování prostředí sociokulturními systémy. Ekologie hlubinná jakožto směr ekologického hnutí se snaží o přeměnu civilizace jako celku, aby mohly být vyřešeny ekologické problémy, na které dílčí reformy nestačí. Ekologie sociální se řadí mezi sociologické disciplíny, do jejího okruhu zájmů patří především zkoumání interakce mezi soc. organizacemi a fyzikálním prostředím, zabývá se například populací, technologiemi, územním a ekonomickým plánováním.

³ BULISOVÁ, Jiřina (ed.). *Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích*. Vyd. 1. Praha: Ottovo nakladatelství, 2003, s. 316.

⁴ Srov. BULISOVÁ, Jiřina (ed.). *Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích*. Vyd. 1. Praha: Ottovo nakladatelství, 2003, s. 316.

⁵ Srov. JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, s. 70.

⁶ Cultural ecology, deep ecology and social ecology.

I Eugene P. Odum⁷ definuje ekologii jako studium vztahu organismů či skupin organismů k jejich prostředí, vymezuje také ekologii jako vědu, která se zabývá vzájemnými vztahy mezi živými organismy a jejich prostředím. Slovo ekologie pochází z řeckého slova „oikos“, což znamená „dům“ nebo také „obydlí“. Doslovný překlad potom definuje ekologii jako studium organismů v jejich „obydlí“. Samotný pojem ekologie se dostal do běžného užívání až v druhé polovině dvacátého století, kdy se prohluboval zájem o vědy zabývající se prostředím, které se zdálo být nepostradatelné pro vytváření a hlavně udržení kvality lidské civilizace. Eugene P. Odum dělí ekologii na autekologii a synekologii. Autekologie studuje jednotlivé organismy či jednotlivé druhy, nejvíce se zaměřuje na způsob života a chování jako adaptaci k určitému prostředí. Synekologie zkoumá skupiny organismů sdružených v určitou jednotku.

Jiří Stonawski⁸ pojímá ekologii jako přírodovědný základ nauky o životním prostředí, a to jak člověka, tak i jakéhokoli organismu. Hlavní předmětem zkoumání je studium vztahů biologických systémů od úrovně jednice výše. Autor rozumí ekologii jako fyziologii systémů od organismu výše. První dochované písemné záznamy o ekologických poznacích pochází od starověkých římských a řeckých autorů – Theophrastose či C. Pliniuse Staršího. Co se týká nynějšího rozčlenění ekologie, je možné ho uskutečnit z více různých hledisek. Z hlediska systematického se ekologie dělí na ekologii rostlin, ekologii živočichů či na ekologii člověka. Z hlediska vztahů organismu a vztahů jedince k prostředí se jedná o autekologii. Ekologie zabývající se organismy na úrovni společenstva se nazývá synekologie. Demekologie neboli též populační ekologie pracuje s úrovní populace, kdy populace vyjadřuje soubor jedinců téhož druhu organismů, společenstvem je potom soubor jedinců různých druhů organismů. Z hlediska ekosystémového se ekologie člení podle ekosystému, kterým se právě zabývá.⁹ Důležitým hlediskem je hledisko aplikační, které studuje praktickou aplikaci ekologických poznatků v různých oborech lidské činnosti. Dle tohoto hlediska se ekologie dělí na agroekologii, lesnickou ekologii či sosiekologii.¹⁰ Na ekologii je možné pohlížet i z hlediska historického, poté se hovoří o paleoekologii a neoekologii – ekologii současnosti. Autor zmiňuje i hraniční obory ekologie, neboť ekologie se jako vědní obor prolíná s mnoha jinými obory. Mezi hraniční obory ekologie patří

⁷ Srov. ODUM, Eugene P. *Základy ekologie*. Praha: ACADEMIA, 1977, s. 17n.

⁸ Srov. STONAWSKI, Jiří. *Základy ekologie*. Praha: Karolinum, 1993, s. 17.

⁹ Například ekologie moří a oceánů, ekologie řeky a ekologie lesa.

¹⁰ Sosiekologie neboli sozologie je nauka o ochraně přírody.

ekologická parazitologie zabývající se parazity, ekofyziologie, která zkoumá metabolická přizpůsobení organismů ovlivněná prostředím, a ekootologie, která zkoumá chování živočichů v konsekvenci adaptace na dané prostředí.

Pojem **environmentalismus** vyjadřuje filosofické, sociologické a politologické teorie, zabývá se vztahem mezi vnějším (myšleno přírodním či přírodou) a vnitřním (člověk či společnost) prostředím. Největší důraz je kladen na určující vliv prostředí pro formování osobnosti a společnosti.¹¹ S pojmem environmentalismus úzce souvisí pojem environment, znamenající životní prostředí, ze kterého lze jasně odvodit význam slova environmentální tedy týkající se životního prostředí. Vědní obor zabývající se komplexně studiem, tvorbou a ochranou životního prostředí se nazývá environmentalistika. Environmentalista je člověk, který se odborně věnuje studiu životního prostředí či se angažuje v tvorbě a ochraně životního prostředí.¹²

Životní prostředí se definuje jako prostor, ve kterém může organismus existovat. Pojem životní prostředí zahrnuje nejenom složky živé a neživé, ale také jejich vzájemné vztahy. Neustálým působením člověka dochází k větším změnám životního prostředí, čímž jsou narušeny přirozené rovnováhy mezi jednotlivými složkami. Kvůli nestálému poškozování životního prostředí vznikají tendence o jeho ochranu, která zastává jedno z hlavních globálních prvenství.¹³

Jiří Stonawski¹⁴ definuje životní prostředí člověka jako „dynamický komplex přírodních, umělých a sociálních složek světa, které jsou v bezprostřední interakci s člověkem.“ Dynamika životního prostředí souvisí se stálým vývojem jeho jednotlivých složek podle přírodních a bezesporu hlavně společenských zákonů. Aktuální stav životního prostředí je tedy výsledkem vývoje dosavadního. Na životní prostředí člověka lze nahlížet z různých hledisek a obsahuje různé složky, kterými jsou složky přírodní jako půda, voda, ovzduší, flóra a fauna, dále umělé složky jako stavby, dopravní prostředky, výrobní mechanismy, a složky sociální či sociálně – ekonomické složky. Člověk ve smyslu organismu je v nepřetržité interakci se svým životním prostředím. Je svým prostředím ovlivňován, kladně či záporně, ale své prostředí také sám kladně či záporně mění, přizpůsobuje ho svým potřebám. Životní prostředí působí

¹¹ Srov. BULISOVÁ, Jiřina (ed.). *Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích*. Vyd. 1. Praha: Ottovo nakladatelství, 2003, s. 327.

¹² Srov. KRAUS, Jiří. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2008, s. 211.

¹³ Srov. KRAUS, Jiří. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2008, s. 655.

¹⁴ STONAWSKI, Jiří. *Základy ekologie*. Praha: Karolinum, 1993, s. 15.

na člověka zejména v oblastech materiálních, tj. užitkových, neboli jde o využívání přírodních zdrojů; zdravotních a hygienických oblastí, psychologických a estetických. Přírodní složky prostředí jsou velkou měrou ovlivňované lidskou činností, prostředí je však doposud stále určující.¹⁵ Podle převládající činnosti se životní prostředí rozděluje na tři primární druhy, a sice na prostředí obytné, prostředí pracovní a rekreační.

Znečišťování životního prostředí představuje vytváření fyzikálních, chemických nebo biologických činitelů lidskou činností a jejich vnášení do životního prostředí. Tyto činitele odporují životnímu prostředí, nebo jsou svou podstatou, množstvím či koncentrací tomuto prostředí cizorodé. Mezi zdroje znečišťování životního prostředí patří stacionární zdroje, jedná se například o tepelné elektrárny, a mobilní zdroje - například dopravní prostředky. Z časového hlediska se zdroje znečišťování životního prostředí dělí na dlouhodobé, krátkodobé a periodické. Rozlišují se také bodové zdroje znečišťování životního prostředí, jakým je například komín, dále liniové zdroje, kde se jedná o produktovody, a plošné zdroje, mezi které lze zařadit například zemědělské hospodaření.¹⁶

Pojem **ochrana životního prostředí** obsahuje soubor činností, které mají předcházet či omezovat poškození životního prostředí, nebo které mají za cíl odstranit důsledky jeho poškození. Ochrana životního prostředí se netýká pouze ochrany jednotlivých složek životního prostředí, organismů nebo ekosystémů, ale zabývá se i ochranou jejich vzájemných vazeb.¹⁷

V roce 1987 vydala Komise OSN pro životní prostředí a rozvoj zprávu¹⁸, ve které definovala pojem **udržitelný rozvoj**. „Trvale udržitelný rozvoj je takový způsob rozvoje, který zajistí potřeby současných generací, aniž by bylo ohroženo splnění potřeb generací příštích, a aniž by se to dělo na úkor jiných národů.“¹⁹ Pojem *potřeby* se v tomto případě chápe jako zejména potřeby lidské společnosti, které by měly zaujímat nejvyšší prioritu. Koncept trvale udržitelného rozvoje zároveň představuje alternativní model vývoje společnosti ve srovnání k převažující industriální ekonomice. Zabývá se přirozenými environmentálními limity hospodářského růstu. „Politiky na této koncepci založené prosazují uvedení hospodářského a společenského vývoje do souladu s

¹⁵ Například bez atmosféry obsahující jisté množství kyslíku by nemohly existovat vyšší formy života.

¹⁶ Srov. STONAWSKI, Jiří. *Základy ekologie*. Praha: Karolinum, 1993, s. 15n.

¹⁷ Srov. STONAWSKI, Jiří. *Základy ekologie*. Praha: Karolinum, 1993, s. 17.

¹⁸ Zpráva známá pod názvy: Zpráva Bruntlandové či Naše společná budoucnost.

¹⁹ BRUNDTLANDOVÁ, Gro Harlem. *Naše společná budoucnost*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1991, s. 47.

kapacitami ekosystémů, se zachováním přírodních hodnot a biologické rozmanitosti pro nynější i příští generace.“²⁰ Právem člověka na příznivé životní prostředí se zabývá naše legislativa v Zákoně o životním prostředí z 5. 12. 1991 (17/1992 Sb.). Poslední novelizace tohoto zákona proběhla 1. 1. 2002 (100/2001 Sb.).²¹ Zákon definuje v § 6 trvale udržitelný rozvoj takto: „Trvale udržitelný rozvoj společnosti je takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů.“²² Dokument, který je aktuálně platný, byl schválen usnesením vlády v České republice 11. ledna 2010 a nazývá se *Strategický rámeček udržitelného rozvoje České republiky*.²³ Tento dokument určuje dlouhodobé cíle pro tři základní oblasti rozvoje moderní společnosti – ekonomickou, sociální a environmentální, stanovuje navíc pět hlavních okruhů zájmů, mezi které patří rozvoj území; ekonomika a inovace; společnost, člověk a zdraví; stabilní a bezpečná společnost; krajina, ekosystémy a biodiverzita.²⁴

Environmentální politika se definuje jako politika životního prostředí, jejím základním účelem je poskytovat rámeček a vodítko pro rozhodování a aktivity na mezinárodní, celostátní, krajské i místní úrovni směřující k dosažení dalšího zlepšení kvality životního prostředí jako celku i stavu jeho složek a součástí. „Politika životního prostředí se zaměřuje na uplatnění principů udržitelného rozvoje, na pokračování integrace hlediska životního prostředí do sektorových politik a na zvyšování ekonomické efektivnosti a sociální přijatelnosti environmentálních programů, projektů a činností.“²⁵

²⁰ Udržitelný rozvoj. In: *Ministerstvo životního prostředí: Environmentální politika a nástroje* [online]. Praha, 2015 [cit. 2016-03-08]. Dostupné z: http://www.mzp.cz/cz/udrzitelny_rozvoj

²¹ Zákon o životním prostředí: Předpis č. 17/1992 Sb. In: *Zákony pro lidi* [online]. 2016 [cit. 2016-03-08]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-17/info>

²² Česko. Zákon č. 17/1992 Sb. ze dne 5. prosince 1991 o životním prostředí. [online]. 2010 – 2016 [cit. 2016-03-08]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-17>

²³ Zkratka SRUR ČR.

²⁴ Srov. *Strategický rámeček udržitelného rozvoje České republiky: Strategic framework for sustainable development in the CR*. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2010, s. 11n.

²⁵ Environmentální politika a nástroje. In: *Ministerstvo životního prostředí* [online]. 2015 [cit. 2016-03-08]. Dostupné z: http://www.mzp.cz/cz/environmentalni_politika_nastroje

3 Environmentalismus jako ideologie

„Environmentální ideologie představuje soubor idejí, názorů a teorií usilujících o změnu společenských, ekonomických a politických mechanismů, které brání snahám o ochranu životního prostředí.“²⁶ Důležitým faktem je, že se z řady protestních ekologických hnutí či organizací vytvořila adekvátní politická environmentální teorie, která filosoficky a eticky koresponduje s přírodními vědami, jakými jsou například biologie, ekologie a etologie. Environmentalismus se stal novým politickým stylem, který se řadí mezi mladé a zatím se stále formující ideologie, přesto se jasně vymezuje tím, že vyzdvihuje individuální a kolektivní, tedy politickou, zodpovědnost; kritizuje liberalismus, konzervatismus a marxismus jako ideologie industriální společnosti, vytýká jim především dobývání a ovládání přírody. Co se týká pojetí demokracie, zastává decentralizaci a samosprávu jako podmínky participace a osobní zodpovědnosti na nejnižších úrovních. Největší důraz je kladen na sféru ekologickou, neboť dle této teorie mají život a přírodní prostředí svou hodnotu samy o sobě, z toho důvodu musí být respektovány, uznávány a chráněny.²⁷

Environmentalisté upozorňují, že konvenční politické myšlenkové proudy a ideologie považují za centrum veškeré existence člověka.²⁸ Podle environmentalistů takový přístup pouze poškodil vztah mezi lidmi a přirozeným životním prostředím. Konvenční ideologie usilují o využívání přírody pouze pro prospěch lidstva, politická diskuze se tím omezila pouze na otázku, jak se může dosáhnout většího ekonomického růstu pro náš prospěch. Environmentalisté ovšem pohlíží na lidstvo jako na neoddělitelnou součást přírody.²⁹

Základ všech forem environmentalismu tvoří ekologie, tedy věda, která studuje floru a faunu v jejich vzájemných vztazích a zároveň ve vztahu k jejich přirozenému životnímu prostředí. Samostatná ekologie se vyvinula z biologie počátkem dvacátého století. Ekologie se v největší míře zabývá samoregulačními přírodními systémy³⁰, které tvoří a zachovávají rostliny a zvířata. Rozvoj vědecké ekologie dokázal změnit pohled

²⁶ DAVID, Roman. *Politologie: základy společenských věd*. 5., přeprac. a rozš. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2005, s. 367.

²⁷ Srov. DAVID, Roman. *Politologie: základy společenských věd*. 5., přeprac. a rozš. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2005, s. 367.

²⁸ Jsou antropocentrické.

²⁹ Srov. HEYWOOD, Andrew a Andrew GAMBLE. *Politické ideologie*. Překlad Vladimír Drábek. Praha: Victoria Publishing, 1994, s. 231.

³⁰ Samoregulační přírodní systémy se nazývají ekosystémy.

člověka na chápání přírody a místo lidstva v ní. Ekologie odmítá představu lidstva jako „pána“ přírody, naopak zdůrazňuje, že každá lidská společnost je udržovaná díky vzájemným vztahům, kterým doposud nebyla věnovaná pozornost. Dle vyhraněných environmentalistů je ekologie principem k přežití a zdraví lidstva. V základu této vědy stojí respektování přírodních procesů, a proto i úsilí o uchování přírody. V konkrétní podobě se jedná například o snížení využívání omezených a nenahraditelných zdrojů, o řízený růst populace či snižování úrovně znečištění. Dle ekologismu je smyslem lidského života uskutečnit veškeré možné jednání pro uchování přírody a ne naopak. Ekologie tedy přináší novou koncepci lidské podstaty, hledí na člověka pouze jako na jednoho z organismů v rámci celé biosféry, nepovažuje ho za nadřazeného přírodě.³¹ Nová politická ideologie našla své východisko v ekologii a jejích nových podnětech.

Environmentalismus začal zkoumat vztahy mezi lidstvem a přírodou, tedy oblast, kterou se tradiční politické ideologie nikdy dříve seriózně nezabývaly. Pro formování nové ideologie se staly pro environmentalisty vedle ekologie podnětné i další různé teorie, náboženství i mýty. Všechny další teorie, kterými se environmentalisté nechali více či méně inspirovat, spojuje pojem holismus.³² Podle holismu je „celek“ důležitější než jeho jednotlivé části. Každá jednotlivá část nese svůj význam, ale jen ve vztahu k dalším částem a nakonec ve vztahu k „celku“ samotnému. Stejně tak nelze porozumět přírodě z jejích jednotlivých částí, ale lze jí pochopit pouze jako celek. Holistický přístup lze aplikovat na různé vědní disciplíny. Holistický přístup k ekonomice nutně podněcuje brát v úvahu i environmentální výrobní náklady, duchovní a morální hodnotu výroby, ale i její politické důsledky. I náboženství ovlivnilo vznik nových koncepcí, někteří počáteční environmentalisté nalézali ekologické zásady v monoteistických náboženstvích – v křesťanství, judaismu a islámu. Tato náboženství spatřují lidstvo i přírodu jako dílo božské tvorby, proto je nutné o planetu pečovat a uchovávat ji. Hinduismus, buddhismus, taoismus a Zen usilují o jednotu všech věcí. Nejvíce však hnutí zelených ovlivnily předkřesťanské duchovní představy, které téměř nerozlišovaly mezi živými a neživými objekty, mezi životem člověka a jinými formami života. Jako plné života byly brány kameny, řeky, hory, ale i samotná země – „Matka země“. „Idea Matky země byla pro environmentalisty zvláště

³¹ Srov. HEYWOOD, Andrew a Andrew GAMBLE. Politické ideologie. Překlad Vladimír Drábek. Praha: Victoria Publishing, 1994, s. 232n.

³² Holismus – vymyslel v roce 1926 Jan Smuts, burský generál a premiér Jižní Afriky.

důležitá, jelikož se snažili formulovat nový vztah mezi lidmi a přírodou.³³ V environmentalismu dokonce dochází i ke spojování různých autentických proudů, řadí se k nim například zastánci vegetariánství, taoismu či hnutí za práva zvířat. Blízko k environmentalismu má biocentrismus, směr zakládající si na úctě k přírodě, ekosofie, což je ekologická filosofie či ekotopie. Ekotopie neboli ekologická utopie se zabývá modely měst nebo ostrovů šťastné budoucnosti.³⁴

Co se týká technických pokroků, environmentalistická teorie odmítá jednotné chápání pokroku pouze z materiálního hlediska. Pouhá snaha o materiální prosperitu se přímo vylučuje s ekologickými principy snažící se udržet všechny formy života. Jedním z cílů environmentalistů je obnovit rovnováhu mezi lidstvem a přírodou. Většina environmentalistů ustoupila od počátečního úmyslu komplexního odmítnutí průmyslu a moderní technologie, a přestože odmítají bezbřehou industrializaci, snaží se najít rovnováhu mezi technologií a přírodou. Technologii uznávají jako prostředek naplňování lidských a ekologických cílů. Environmentalismus se ohrazuje proti technologii, která čerpá omezené zdroje paliv, znečišťuje ovzduší, půdu a vodu.³⁵

Václav Klaus³⁶ zastává názor, že environmentalismus nemá fakticky nic společného s přírodními vědami a dokonce ani nic s vědami společenskými. Jedná se podle něj pouze o metafyzickou ideologii, která nechce vidět svět, a ani přírodu, jaké jsou ve skutečnosti. Environmentalismus naopak absolutizuje současný stav přírody a světa, ve kterém jím každá změna prezentována jako existenční ohrožení. Přístup environmentalistů k přírodě přirovnává Václav Klaus k marxistickému přístupu k ekonomickým zákonitostem, jelikož i oni usilují o nahrazení svobodné přirozenosti vývoje světa globálním plánováním světového vývoje – podle Václava Klause se jedná o utopii, kterou lze realizovat pouze omezováním svobody a nadvládou této menšiny. Pro environmentalisty je podle něj nejdůležitější vyvolat pocit ohrožení, a to zejména netušeného rozsahu a akutní hrozby. Z této situace potom vyplývá nutnost rychlého jednání – nezbyvá čas se zabývat náklady potřebnými pro dané opatření. Autor přirovnává environmentalisty k socialistům, kteří ničí lidskou svobodu.

³³ HEYWOOD, Andrew a Andrew GAMBLE. Politické ideologie. Překlad Vladimír Drábek. Praha: Victoria Publishing, 1994, s. 236.

³⁴ Srov. CABADA, Ladislav a Michal KUBÁT. *Úvod do studia politické vědy*. 2. rozš. a dopl. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. Politologie (Eurolex Bohemia), s. 162.

³⁵ Srov. Ibidem, s. 237n.

³⁶ Srov. KLAUS, Václav. *Modrá, nikoli zelená planeta: co je ohroženo: klima, nebo svoboda?*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2007, s. 18n.

Environmentalisté ji ničí pod hesly zájmu o přírodu – o nadlidské dobro. V obou případech je hlavním cílem ovšem výhradně moc, nadvláda nad ostatními a prosazení světového názoru. „Environmentalismus není nic jiného než novodobá inkarnace tradičního levičáctví.“³⁷

Dílčí proudy environmentalismu

Samotná ideologie environmentalismu se nevytvářela jednotně, vzniklo několik dílčích a názorově se lišících proudů. Jedná se o reformistický environmentalismus, ekosocialismus, anarchoenvironmentalismus a reakční environmentalismus. Ideologii environmentalismu se velmi přiblížila ideologie ekofeminismu.

Reformistický environmentalismus zastává názor, že není nutné radikálně měnit stávající politiku či politickou filosofii, ale péči o životní prostředí svěřit vládě. Reformistický přístup předpokládá ve vztahu k životnímu prostředí racionální osobní zájem. Pokud si lidé uvědomí vážnost situace týkající se ekologických problémů, budou se snažit učinit jistá opatření, proto je možné povolát k řešení ekologické krize stejné lidi, kteří umožnili vývoj moderní technologie.³⁸ Podle reformistů mohou k vyřešení ekologických problému nejvíce přispět vlivné agentury.³⁹ Reformistický environmentalismus se do jisté míry odklání od základních východisek environmentalismu,⁴⁰ protože je antropocentrický. Rozumí totiž ekologické politice jako prostředku k uspokojení dlouhodobých potřeb a zájmů lidí. Nejvíce se zabývá otázkami znečišťování vzduchu, který lidé dýchají, znečištěním vody, kterou pijí či potravinami, které lidé jí. Tento přístup neupírá svou pozornost na otázky týkající se práv zvířat či vegetariánství.⁴¹

Ekosocialismus je samostatný socialistický proud v rámci hnutí zelených, který se opírá o marxistickou analýzu a razantně odmítá náboženské ideje, které environmentální hnutí prostupují. Největší problém vidí ekosocialisté v kapitalismu. Kapitalismus je podle nich primární příčinou ekologických problémů, zapříčinil svou snahou po zisku industrializaci, která zničila přírodu. Ekosocialisté definují

³⁷ KLAUS, Václav. *Modrá, nikoli zelená planeta: co je ohroženo: klima, nebo svoboda?*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2007, s. 33.

³⁸ Srov. Ibidem, s. 240.

³⁹ Jakou byla například Agentura pro ochranu životního prostředí (EPA), která byla zřízena v roce 1970 v USA a které byly svěřeny velké pravomoci k zastavení znečišťování Spojených států amerických.

⁴⁰ Popsaných na začátku kapitoly Environmentalismus jako ideologie.

⁴¹ Srov. HEYWOOD, Andrew a Andrew GAMBLE. *Politické ideologie*. Překlad Vladimír Drábek. Praha: Victoria Publishing, 1994, s. 240n.

kapitalismus nejenom třídním bojem, ale i vzestupným ničením přirozeného životního prostředí, jelikož vykořisťuje lidskou práci i přírodu tím, že k nim přistupuje jako k ekonomickým zdrojům. Podle ekosocialistů je možné zlepšit úroveň životního prostředí pouze ráznou sociální změnou. Není nutné zakládat nové strany zelených či ekologické organizace, ale environmentalisté by se měli angažovat v rámci socialistického hnutí. Samotní socialisté zastávají názor, že socialismus je přirozeně ekologický.⁴²

Anarchoenvironmentalismus jako další proud environmentalismu vychází z jisté shody mezi principy anarchismu a principy ekologie. Anarchisté nepotřebují pro harmonické fungování společnosti stát, odmítají vládu nad lidskou společností, která stejně tak jako ekosystémy fungující nejlépe samostatně v harmonii bez zásahů člověka, nejlépe prosperuje bez řízení vnější autority a kontroly. Anarchoenvironmentalisté přirovnali anarchistickou komunitu k ekosystému – nepotřebují žádnou vnější autoritu. Anarchisté prosazují decentralizaci, díky které bude lidstvo rozumněji využívat životní prostředí. Konkrétně se anarchisté snažili o vybudování decentralizovaných společností ve formě komun nebo vesnic. Komuny by byly zcela soběstačné, založené na přímém vztahu s přírodou. Závislost na svém přirozeném prostředí by podle nich podnítila chápání organických vztahů a ekologie. Anarchoenvironmentalisté ovlivnili hnutí zelených svými myšlenkami decentralizace a venkovské demokracie. Environmentalisté se však s anarchisty rozcházejí v názoru na prosazení těchto myšlenek, a sice odmítají jejich myšlenku, že pokrok je možný pouze za předpokladu svržení kompletní vlády a dokonce všech jakýchkoli politických podob moci. Environmentalisté naopak uznávají vládu za orgán, který je schopen pořádat kolektivní akce, a proto jej považují za vhodný prostředek pro řešení ekologické krize.⁴³

Reakční environmentalismus je příkladem toho, že snaha o zlepšení životního prostředí nebyla vždy radikální a pokrokovou politickou teorií. Na přelomu devatenáctého a dvacátého století bylo environmentalismu rozuměno spíše jako konzervativnímu až reakčnímu hnutí. Ekokonzervatismus, jak lze též reakční environmentalismus nazývat, se razantně vymezuje vůči industrializaci, snaží se o návrat k venkovskému způsobu života a o návrat k předindustriální společnosti. Tento

⁴² Zastávají názor, že majetek by měl být ve společném vlastnictví všech, potom bude využíván v zájmu všech, což vystihuje dlouhodobý zájem.

⁴³ Srov. HEYWOOD, Andrew a Andrew GAMBLE. Politické ideologie. Překlad Vladimír Drábek. Praha: Victoria Publishing, 1994, s. 243n.

proud environmentalismu usiluje o ochranu životního prostředí a zachování přírodního, architektonického a sociálního dědictví. Zachování přírody koresponduje s udržení tradičních hodnot a institucí. „Zpátečnický environmentalismus hlásá návrat k feudální minulosti, kdy byla půda v rukou malé menšiny a kdy se všechno politicky kontrolovalo shora.“⁴⁴ Společnost, která vnímá svou ekologickou odpovědnost, podníí i posílení tradičního řádu v rámci rodiny. Reakční environmentalismus měl největší zastoupení v nacistickém Německu, kde velmi rychlá industrializace způsobila vznik silného hnutí toužící po návratu před industrializací. Hnutí měla oblibu zvláště u studentů. Vůdce rolnického hnutí, Walter Darré,⁴⁵ zastával názor, že člověk může uspokojovat svůj život pouze díky přírodě a půdě, proto se snažil o vznik nového rolnického Německa.⁴⁶

Ekofeminismus se snaží vytvořit svět, ve kterém rozdílnost nesměruje k útlaku, z toho důvodu se zabývá i ekologickou etikou. Ekofeminismus vidí totiž spojitost v útlaku žen a přírody. Podle feministek mají ekologové morální povinnost zahrnout do ochránářství i ochranu žen, které jsou utlačovány maskulinitou stejně jako příroda. Ekofeminismus si zakládá na následujících tezích, za prvé odmítá jakoukoli možnost nadřazenosti a hierarchizace, je ve své podstatě pluralistický, odmítá volit mezi kulturou či přírodou, jelikož kulturu chápe v kontextu přírody. Ekofeminismus se definuje jako vývojový, rozumí teorii jako něčemu, co se vyvíjí díky předávání z žen na ženy, které zahrnují útlak žen stejně jako útlak přírody. Vychází z hlasů černošské ekologie a etiky, zabývá se ženami, hovořícími různými jazyky, a proto je inkluzivní. Etiku bere jako věc organického soužití, která vyrůstá v životě společenství, razantně volí hledisko přírody proti kořistníkům, žen proti mužům či utištěných proti utiskovatelům. Ekofeminismus zdůrazňuje hodnoty založené na péči, lásce, přátelství a důvěře. Lidskosti rozumí v její vztažnosti, a sice ve vztahu k přírodě, a proto popírá abstraktní individualismus.⁴⁷

4 Historie environmentalismu

Myšlenky environmentalismu se objevily už u osobností, jakými byli například Baruch Spinoza, Thomas Maltus či Marin Heidegger. Maltus vyjádřil své obavy

⁴⁴ HEYWOOD, Andrew a Andrew GAMBLE. Politické ideologie. Překlad Vladimír Drábek. Praha: Victoria Publishing, 1994, s. 245.

⁴⁵ Ministr zemědělství a vůdce rolnické organizace v nacistickém Německu v letech 1933 – 1942.

⁴⁶ Srov. HEYWOOD, Andrew a Andrew GAMBLE. Politické ideologie. Překlad Vladimír Drábek. Praha: Victoria Publishing, 1994, s. 245n.

⁴⁷ Srov. KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. 2., přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), s. 130n.

z velkého nárůstu obyvatel a nedostatku potravin již v roce 1803. Otázky týkající se ekologické nerovnováhy se začaly řešit už před první světovou válkou. Po druhé světové válce se lidé začínali obávat hrozící ekologické krize. Myšlenka současného environmentalismu zastávající politickou důležitost vztahu mezi člověkem a přírodou je poměrně mladá, objevuje se v šedesátých letech 20. století. Do šedesátých let minulého století chápala většina politických myslitelů přírodu pouze jako ekonomický zdroj. Změnu vztahu mezi člověkem a přírodou zapříčinilo až pochopení faktu, že využíváním přírody lidé negativně ovlivňují svoji budoucnost. Environmentální teorie vychází z termínu ekologie, který vymyslel v roce 1858 Ernst Haeckel. Samotný pojem environmentalismus se začal používat v padesátých letech dvacátého století a označoval ideje a teorie, které tvrdily, že život člověka lze pochopit pouze ve vztahu k přírodě. V šedesátých letech začal narůstat celkový zájem o ekologické otázky, týkající se například postupného odčerpávání přírodních zdrojů, odpady a znečištěním jako jedním z vedlejších produktů ekonomické činnosti člověka. Na konci 20. století budily zájem o environmentalismus obavy z neustále se rozvíjející urbanizace a industrializace. V sedmdesátých letech rostly obavy o přežití lidského rodu a vůbec o zachování samotné planety, což znamenalo další zájem o ochranu životního prostředí.⁴⁸ Stále aktuálnější ekologické otázky podněcovaly nové politické ideje – od padesátých let se začalo užívat pojmenování „zelení“ pro označení sympatizantů k ekologickým otázkám a projektům. Název „zelení“ začalo od roku 1980 užívat stále více stran, jejichž program byl tvořen zejména ochranou životního prostředí. „V důsledku vývoje stran zelených je však tento termín spíše spojován se specifickými idejemi a s politikou těchto stran než s principy širšího ekologického hnutí.“⁴⁹ Širokou veřejnost se snažily oslovit i vznikající ekologické nátlakové skupiny, jakými byly například Greenpeace, Earth First!, Friends of the Earth. Otevíraly otázky nebezpečí jaderné války, ubývání fosilního paliva či ochrany dešťových pralesů, bylo také založeno Informační centrum pro deštné pralesy bojující za jejich ochranu. V osmdesátých letech dvacátého století

⁴⁸ Srov. HEYWOOD, Andrew a Andrew GAMBLE. Politické ideologie. Překlad Vladimír Drábek. Praha: Victoria Publishing, 1994, s. 229n.

⁴⁹ HEYWOOD, Andrew a Andrew GAMBLE. Politické ideologie. Překlad Vladimír Drábek. Praha: Victoria Publishing, 1994, s. 228.

byly již otázky týkající se ochrany životního prostředí natolik aktuální, že zástupci „zelených“ usedají do parlamentních křesel v mnoha evropských zemích.⁵⁰

5 Vznik politických stran zelených

V této kapitole bude nejprve nastíněn vznik politických stran zelených obecně. Pozornost bude věnována od vzniku politických hnutí zelených až po vznik nadnárodní spolupráce. Dále se zaměřím na podrobnější analýzu vzniku politických stran zelených v České republice, Spolkové republice Německo a Rakouské republice do roku 1990, jelikož od tohoto roku bude provedena komparace jednotlivých programů těchto stran.

Kvůli prohlubujícím se ekologickým problémům začala na konci dvacátého století vznikat ekologická hnutí. Vůbec první ekologická hnutí vznikla v 60. a 70. letech, ze kterých se v 70. letech vytvořily samotné strany zelených, ekologické strany nebo též environmentalistické strany. První strany zelených byly založeny na místní úrovni ve Švédsku, ovšem za první ekologicky zaměřenou stranu s celostátní působností je považována strana s názvem People Party ve Velké Británii, která byla založena v roce 1973. „Vznik a vývoj ekologického hnutí a rozvoj zelených stran má souvislost především s rozvíjením občanských iniciativ zaměřených na jednotlivé otázky týkající se nějaké problematiky z oblasti ochrany životního prostředí.“⁵¹ Vlivem rozšiřování oblasti svého zájmu se ze zmíněných iniciativ staly samostatné ekologické platformy pro různé problémy životního prostředí a jeho ochranu, což vedlo ke vzniku ekologických hnutí, která se dále zasazovala o ochranu práv nejruznějších menšin etnických, rasových či sexuálních a o multikulturalismus. Vedle ekologického hnutí se v šedesátých a sedmdesátých letech dvacátého století rozvíjí aktivismus a nová sociální hnutí – jakými byly například mírové, pacifistické či feministické. Kampaně těchto hnutí často přímo iniciovaly vznik hnutí ekologických.⁵² Vznik ekologických hnutí též ovlivnilo intelektuální milieu formující se od šedesátých let, kdy začíná narůstat kritika konzumní společnosti od intelektuálů. Velkou roli sehrál Římský klub, který vznikl v roce 1968, jednalo se o neformální mezinárodní sdružení zabývající se dopady

⁵⁰ Srov. CABADA, Ladislav a Michal KUBÁT. *Úvod do studia politické vědy*. 2. rozš. a dopl. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. Politologie (Eurolex Bohemia), s. 159n.

⁵¹ BICAN, Vítězslav, FIALA, Petr a Miroslav MAREŠ (eds.). *Evropské politické strany*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2001, s. 84 – 85.

⁵² Jedná se například o antijaderné hnutí. Za vznikem rakouských a švédských zelených stojí referendové kampaně proti jaderným elektrárnám. Antijaderné hnutí také významně přispělo ke vzniku zelených ve Finsku, Německu, Lucembursku nebo Francii.

průmyslu na životní prostředí.⁵³ Ekologická hnutí, která se více či méně zaměřovala pouze na jednotlivé ekologické problémy⁵⁴, se na lokální úrovni přeměnila na ekologické strany, které začaly o hlasy voličů bojovat ve volbách. „Celostátní organizace poté vznikaly hlavně jako zastřešující svazy nebo jako sdružení jednotlivých ekologických kandidátů.“⁵⁵ Jelikož se v 80. letech začaly politické strany zelených výrazněji prosazovat na národní úrovni, nejvíce ve Velké Británii, Belgii, Itálii a Spolkové republice Německo, vznikla myšlenka a potřeba společné mezinárodní kooperace, proto se v roce 1984 sešli v belgickém Liège zástupci ekologických stran zemí Belgie, Nizozemska, Lucemburska, Velké Británie, Francie, Německa, Švédska a Švýcarska, aby založili společnou Evropskou koordinaci stran zelených.⁵⁶ Již v tom samém roce vydala Evropská koordinace stran zelených dvě deklarace, které nejenom že stanovovaly cíle zelených stran v Evropě, ale měly vytvořit evropskou strukturu sdružující ekologické strany pod jednou společnou programovou platformou. První deklarace, s názvem *Společná bruselská deklarace*, měla za cíl představení požadavků Koordinace. Kvůli kampani na druhé evropské volby byla v dubnu téhož roku vydána druhá deklarace nesoucí název *Pařížská deklarace*, která v první řadě představovala volební program pro strany, které se evropských voleb v jednotlivých státech účastnily. V 80. letech se počet členských stran stále zvyšoval, což vedlo i k názorovým neshodám, ke kterým musela Koordinace najít společné stanovisko. Po pádu železné opony ve střední a východní Evropě byla Koordinace zajímavou organizací i pro ekologické strany z těchto postkomunistických zemí. Jelikož bylo nutné dát vzniknout subjektu oprávněnému zastávat ekologicky zaměřené strany na mezinárodním poli, došlo v roce 1993 k transformaci Evropské koordinace stran zelených na Evropskou federaci stran zelených⁵⁷, kdy se jednalo o celoevropskou zastřešující organizaci ekologických stran, která zastupuje jejich zájmy a ideologie.⁵⁸ Vedle Evropské federace stran zelených vznikla za účelem sdružení evropských politických stran zelených frakce těchto stran v Evropském parlamentu, která byla ustanovena po druhých evropských

⁵³ Srov. HLOUŠEK, Vít a Lubomír KOPEČEK. *Politické strany: původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, s. 83n.

⁵⁴ Například na jaderné energie, výstavbu dálnic, úbytek fosilních paliv, plýtvání přírodními zdroji, prosazovali návrat k přírodě.

⁵⁵ BICAN, Vítězslav, FIALA, Petr a Miroslav MAREŠ (eds.). *Evropské politické strany*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2001, s. 85.

⁵⁶ European Coordination of Green Parties.

⁵⁷ European Federation of Green Parties – EFZS.

⁵⁸ Srov. BICAN, Vítězslav, FIALA, Petr a Miroslav MAREŠ (eds.). *Evropské politické strany*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2001, s. 85.

volbách, kdy zástupci zelených ze čtyř stran získali v jednotlivých zemích mandáty a s ostatními skupinami poslanců, hlavně potom z regionalistických stran, zformovali vlastní technickou skupinu v rámci Evropského parlamentu nesoucí název Rainbow. Skupina zelených se osamostatnila po evropských volbách v roce 1989, byl vytvořen nový klub GGEP (Green Group in the European Parliament). Po úspěšném volebním roce 1999 byl vytvořen společný klub s Evropskou svobodnou aliancí.⁵⁹ Evropská svobodná aliance sdružující regionální i etnické politické formace tvoří v evropských volbách v Evropském parlamentu společnou frakci s Evropskou federací stran zelených, která se ovšem v roce 2004 transformovala na Evropskou stranu zelených.⁶⁰

5.1 Vznik a historie Strany zelených v České republice

Vzniku politické Strany zelených předcházely různé předlistopadové (1989) iniciativy a hnutí, které se zabývaly pacifickými a ekologickými otázkami. Jako jedna z prvních iniciativ se objevila v roce 1974 *Akce Brontosaurus* s heslem „Brontosaurus to nepřežil.“⁶¹ Akce Brontosaurus byla reakce na Rok životního prostředí, který vyhlásila Organizace spojených národů. Akce měla fungovat rok, jelikož se jí ale podařilo získat velkou podporu a zájem mladých lidí, změnila se v časově neomezený program výchovy k ekologicky příznivějšímu jednání a myšlení – vzniklo Hnutí Brontosaurus, které funguje dodnes.⁶² V roce 1986 se objevily Vyhraněná pacifistická iniciativa a Mladé umění za mír, v druhém případě se jednalo zejména o příznivce Johna Lennona, kteří každoročně protestovali proti sovětské armádě. Na osmém protestním shromáždění roku 1988 byl založen Mírový klub Johna Lennona, který se ovšem po listopadu 1989 rozpadnul. Roku 1988 vzniklo Nezávislé mírové sdružení – Iniciativa za demilitarizaci společnosti (NMS-IDS), toto sdružení usilovalo o odchod sovětské armády a požadovalo zavedení náhradní civilní a zkrácení vojenské služby. NMS-IDS bylo v kontaktu se západoněmeckými Die Grünen. Sdružení se také aktivně podílelo na předlistopadových demonstracích a v roce 1989 mělo 450 členů, mezi které

⁵⁹ Srov. BICAN, Vítězslav, FIALA, Petr a Miroslav MAREŠ (eds.). *Evropské politické strany*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2001, s. 86.

⁶⁰ Srov. HLOUŠEK, Vít a Lubomír KOPEČEK. *Politické strany: původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, s. 83n.

⁶¹ *Hnutí Brontosaurus: Jak se rodilo Hnutí Brontosaurus* [online]. [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: <https://www.brontosaurus.cz/o-nas/historie-brontosaura>

⁶² 13. duben 2016.

Srov. *Hnutí Brontosaurus: Jak se rodilo Hnutí Brontosaurus* [online]. [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: <https://www.brontosaurus.cz/o-nas/historie-brontosaura>

patřil například i Jiří Dienstbier. Sdružení fungovalo ještě krátce po revoluci, ale poté zaniklo. Mezi další hnutí patřilo Hnutí za nenásilí, které prosazovalo pacifistické myšlenky a vzniklo v roce 1989. Pro toto hnutí bylo příznačné bílé oblečení a obdiv Gándhího. Zajímavou formací byla skupina České děti založena roku 1988, která spojila ekologii a monarchismus s recesí a anarchistickým odporem k autoritám. Zcela ekologicky zaměřený proud se objevil uvnitř Charty 77 v roce 1987, jednalo se o skupinu Ekologická společnost též nazývanou Nezávislá ekologická skupina. Ekologická společnost udržovala kontakt se Svobodnou Evropou, s ekology z Maďarska a Polska a také s poslancem západoněmeckých zelených. Činné byly i ženy, které založily v lednu 1989 skupinu Pražské matky.⁶³

Strana zelených se začala formovat v průběhu prosince 1989. Jejím vzniku předcházela skandál týkající se Československé strany zelených, ustanovený přípravný výbor této strany se totiž sám rozpustil po krátkém⁶⁴ působení, protože existovalo podezření, že někteří jeho členové spolupracovali se Státní bezpečností, tato strana také neměla důvěru předlistopadových ekologických iniciativ. Vedle Československé strany zelených vznikla v prosinci 1989 ještě Zelená alternativa, která vycházela z programu Evropských zelených, její výbor byl tvořen například Milanem Machovcem a Eliškou Horelovou. Strana zelených fakticky vznikla 6. ledna 1990, kdy se zástupci zelených z Prahy, českých krajů, Moravy, Slovenska a Zelené alternativy shodli na vytvoření jednotné strany zelených. Strana zelených byla zaevidována u Ministerstva vnitra 3. února 1990 a první celostátní sjezd strany se konal 17. února 1990 v Brně, kde se Strana zelených spojila se Stranou zelených na Slovensku a vznikla tak federálně působící strana. Prvním předsedou Strany zelených byl zvolen Jan Ječmínek. Je nutné zmínit, že se vztahy Strany zelených s většinou ekologických sdružení během 90. let neutvářely snadno. Různé ekologické iniciativy vyjadřovaly kritiku na adresu Strany zelených, vyčítaly jim nedostatečné aktivity v oblasti ekologie. Dokonce ani někteří ekologičtí aktivisté, kteří se snažili prosadit ekologická témata před rokem 1989, si nevybrali Stranu zelených, ale vstoupili do jiných stran. Josef Vavroušek a Ivan Dejmal vstoupili například do Občanského fóra, Martin Bursík vstoupil raději do Občanského hnutí a později do Křesťanské a demokratické unie – Československé strany lidové.

⁶³ Srov. PEČÍNKA, Pavel. *Zelená zleva?: historie ekologických stran v Evropě*. Vyd. 1. Praha: G plus G, 2002, s.190n.

⁶⁴ V řádu několika týdnů.

Celostátní organizace Strany zelených byla tvořena z české a moravskoslezské zemské organizace a ze slovenské republikové organizace. Všechny tři organizace fungovaly poměrně na sobě nezávisle a na federální úrovni existoval pouze jediný koordinující orgán – Rada Strany zelených. Rozpory mezi českými a slovenskými zelenými se začaly objevovat po parlamentních volbách v roce 1990. Ve slovenské republikové organizaci se stupňoval národně orientovaný proud, který usiloval o vytvoření dvou států. Situace dospěla až k rozhodnutí o odtržení slovenských zelených v červnu 1991, obnovili tak samostatnou Stranu zelených.⁶⁵ Dalšímu vývoji, politické činnosti a programu Strany zelených bude věnováno v další části diplomové práce.

Vnitřní organizace strany zelených

Původní organizační struktura Strany zelených byla čtyřstupňová – tvořila ji úroveň místní, okresní, zemská a republiková. Vzhledem ke změně územního členění České republiky došlo k nahrazení úrovně zemské úrovní krajskou, která odpovídala nově zřízeným krajům. V roce 2003 došlo k další změně, kdy byla odstraněna úroveň okresní. Základní organizační jednotka místní úrovně je tvořena základní organizací skládající se minimálně ze třech členů a ustavuje se na územním principu. Nejvyšší orgán této základní organizace tvoří členská schůze a výkonným orgánem je rada. Krajská úroveň je tvořena krajskou konferencí jakožto nejvyšším orgánem a výkonným orgánem je rada. Co se týká republikové úrovně, zde je nejvyšším orgánem strany sjezd konaný jednou za dva roky – na žádost nejméně dvou pětin základních nebo dvou pětin krajských organizací či dvou pětin členů má předsednictvo povinnost svolat mimořádný sjezd. Sjezd může schvalovat stanovy a program strany, volit a odvolávat předsedu místopředsedy a další členy předsednictva. V období mezi sjezdy tvoří nejvyšší výkonný orgán Republiková rada.⁶⁶ Republiková rada má o mnoho více pravomocí než měl její předchozí orgán (celostátní konference), má právo mimo jiné schvalovat na republikové úrovni předvolební a povolební koalice, má možnost ovlivňovat složení kandidátek do krajských a komunálních voleb. Republikovou radu tvoří podle stanov předsednictvo, poslanci, senátoři a poslanci Evropského parlamentu zvolenými za Stranu zelených,⁶⁷ dále zástupce volený na každé krajské konferenci a třicet členů volených sjezdem. V době mezi sjezdy, když výkonná rada nezasedá, zastává výkonný

⁶⁵ Srov. KOPEČEK, Lubomír. Strana zelených. In: *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 - 2004*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, 2005, s. 1579 - 1582.

⁶⁶ Což bylo ustanoveno podle stanov v roce 2003.

⁶⁷ Kteří jsou ale jejími členy.

orgán Strany zelených předsednictvo, které je voleno sjezdem. Samotné předsednictvo se skládá z předsedy, třech místopředsedů a třech dalších členů. Činnost předsednictva se týká běžného chodu strany, přípravy materiálů pro sjezd, stanovisek k aktuální politické situaci apod. Předseda a místopředsedové jsou statutárními zástupci strany, kdy předseda reprezentuje stranu veřejnosti, je jejím oficiálním představitelem a má právo rozhodovat v naléhavých záležitostech. Úkolem místopředsedů je zastupovat předsedu strany v určeném pořadí v době jeho nepřítomnosti – další náplň jejich práce je určena sjezdem.⁶⁸

Co se týká vymezení členské základny, je velmi obtížné určit počet členů v období od vzniku strany do roku 2002. Sama strana uváděla v období mezi roky 2001 – 2002 přes tisíc členů, což se neslučuje s tvrzením předsedy J. Čejky, který před volbami v roce 1992 uvedl 12 000 členů – to by totiž znamenalo ohromný pokles. Sjezd strany, který se konal v roce 2002, se mimo jiné zabýval i revizí členské základny. Počet členů byl ovšem ještě nižší, než se předpokládalo, a sice méně než 250 členů. Tato informace podnítila rozsáhlý nábor vedoucí k prudkému růstu počtu členů. Již v květnu roku 2003 tvořilo členskou základnu přibližně 740 členů. O rok později v dubnu 2004 vzrostl počet členů o pouhých šedesát a strana měla přibližně 800 členů.⁶⁹ V roce 2012 měla strana 1500 členů.⁷⁰ V rámci strany vznikla také v roce 2000 mládežnická sekce Mladí zelení.

Strana zelených se již během 90. let zaměřila na publikační činnost, nejprve vydávala několik regionálních periodik – např. *Zelení vzteky*, *Zelení a doba*. Nejvýznamnější byly ovšem v 90. letech celostátní *Listy Strany zelených*, které nebyly vydávány pravidelně, a proto rychle ztratily své čtenáře. V roce 2000 vyšlo jedno číslo s názvem *Nové listy*, které navazovaly na *Listy Strany zelených*. Další publikační činnost se objevila až v roce 2002, kdy byl vydáván už v elektronické formě předvolební zpravodaj *Volte zelené*, který byl využit v roce 2004 před volbami do Evropského parlamentu.⁷¹

⁶⁸ Srov. KOPEČEK, Lubomír. Strana zelených. In: *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 - 2004*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, 2005, s. 1587n.

⁶⁹ Srov. Ibidem, s. 1588.

⁷⁰ Srov. BAROCH, Pavel. Češi coby straníci: KSČM má 57 000 členů, věčkaři 800. *Aktuálně.cz* [online]. 2012 [cit. 2016-03-30]. Dostupné z: <http://zpravy.aktualne.cz/domaci/politika/cesi-coby-stranici-kscm-ma-57-000-clenu-veckari-800/r~i:article:747192/>

⁷¹ Srov. KOPEČEK, Lubomír. Strana zelených. In: *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 - 2004*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, 2005, s. 1589.

5.2 Historie a vznik strany Svaz 90/ Zelení⁷² ve Spolkové republice Německo

I v Německu vznikaly nejprve v 50. letech a ještě více v 60. letech občanské iniciativy a hnutí zabývající se ekologickými tématy. V západním Německu se rodily různé levicové, pacifistické, protinukleární, ekologické a feministické skupiny, které měly velký potenciál, aby se z nich později staly vládní strany. V šedesátých letech se začaly výrazně prosazovat skupiny studentské mládeže, které nesouhlasily s fungováním politického systému v SRN a odvracely se i od Sociálně demokratické strany Německa.⁷³ I mnoho radikálních skupin se orientovalo na ekologická témata. V 70. letech se již různé protestní skupiny a občanské iniciativy snažily ovlivnit konkrétní kauzy, a sice na místní a regionální úrovni, takovou byla například Protiatomově zaměřená občanská iniciativa založená v roce 1975, která byla průkopnickou iniciativou a podněcovala ke vzniku ostatní monotematicky založené iniciativy. Tyto skupiny orientující se na lokální a konkrétní témata se spojily ve Spolkový svaz občanských iniciativ, který se vyznačoval různorodými tématy – od ochrany přírody až k odborářům blízkým SPD. Poté již netrvalo dlouho a spolupráce místních zastupitelstev přerostla na úroveň spolkových zemí. Roku 1977 byla založena například strana nesoucí název Strana ochrany životního prostředí Dolního Saska.⁷⁴ V roce 1978 byl vytvořen koordinační výbor zelených, ve kterém působil bývalý poslanec Křesťanskodemokratické unie Herbert Gruhl a zde zastupoval svoji vytvořenou stranu Zelenou akci budoucnosti – jednalo se o konzervativní stranu usilující o ekologicko-autoritářský přístup. J. Scheer zde reprezentoval Komunistickou stranu Německa (KPD). Augustin Haussleiter zastupoval Akční společenství nezávislých Němců. S vytvořením koordinačního výboru jsou spojována i jména studentských vůdců z roku 1968, Rudi Dutschke a Daniel Cohn-Bendit, kteří působili ve skupině Revoluční boj. Spojování regionálních kandidátek do jednoho proudu začalo být aktuální v roce 1979, kdy bylo vytvořeno Zvláštní politické sdružení – Zelení (SPV), které se skládalo z Akčního společenství nezávislých Němců (AUD), Zelené listiny ochrany životního prostředí (GLU), ze Zelené akce budoucnosti (GAZ), Zelené

⁷² Bündnis 90/ Die Grünen.

⁷³ SPD – Sozialdemokratische Partei Deutschlands.

⁷⁴ Více srov. PEČÍNKA, Pavel. *Zelená zleva?: historie ekologických stran v Evropě*. Vyd. 1. Praha: G plus G, 2002, s. 17.

listiny Šlesvicka – Holštýnská (GLSH), Mezinárodní svobodné univerzity (FIU), Achberského kruhu a některých dalších menších iniciativ. Takto široké rozpětí způsobilo, že se na listině SPV pro volby do Evropského parlamentu sešli jednak zástupci levice a jednak zástupci autoritářské pravice.⁷⁵ Do bojů o křesla Evropského parlamentu šla SPV s cílem vytvořit regiony v Evropě, které budou založené na ekologii, sociální zodpovědnosti, prvcích přímé demokracie a nenásilí, usilovali o Evropu zbavenou jaderných zbraní i elektráren. Výsledek byl ovšem takový, že SPV nedosáhlo se 3,2 % žádného mandátu v Evropském parlamentu.⁷⁶ SPV si jako svůj volební symbol zvolilo, místo doposud užívaného znaku stromu či listu, slunečnici. Slunečnici vybral Helmut Lippelt a hojně ji začalo používat mnoho dalších politických stran zelených, které slunečnici užívají až do současnosti.⁷⁷

Na konci roku 1979 měla strana SPV již 10 000 členů, což ovšem znamenalo větší názorové diskuze a rozkoly uvnitř. Nejvíce se diskutovalo o tom, zda se má SPV stát alternativou ke kapitalismu i socialismu nebo se raději přiklonit k levici, dále panovaly různé názory na otázku, zda se členy SPV mohou stát i lidé aktivní zároveň v jiných stranách. Zajímavé je, že se podle průzkumů 72 % tehdejších členů Zelených umístilo do středu a o pouhé dva roky později se většina Zelených zařazovala výrazně nalevo od SPD. 13. ledna 1980 byla oficiálně založena celostátní strana nesoucí název Zelení (DG)⁷⁸. V této straně se na jejím počátku setkaly krajní levice z Komunistické strany Německa (KPD) a z Komunistického svazu (KB) s krajní pravíci ze Zelené akce budoucnosti (GAZ), Zelené listiny ochrany životního prostředí (GLU) a Akčního společenství nezávislých Němců (AUD). Prvotní heslo Zelených (DG) zformulované Herbertem Gruhlem znělo: „Nejsme ani vlevo, ani vpravo, ale vpředu.“⁷⁹ Tímto heslem se později inspirovaly i další politické strany zelených. Zelení si stanovili čtyři pilíře: ekologicky, sociálně, radikálně demokraticky a nenásilně. Je samozřejmé, že spolu dlouho nemohli fungovat autoritářští konzervativci a krajní levice, a proto konzervativci založili Zelenou federaci (GF) skládající se ze Zelené akce budoucnosti (GAZ), Zelené listiny ochrany životního prostředí (GLU), Zelené listiny Šlesvicka – Holštýnska a

⁷⁵ Za levici – Kelleyová, Beuys a Horáček; za pravici – Gruhl a Springmann.

⁷⁶ Volby do Evropského parlamentu 10. června 1979.

⁷⁷ Srov. PEČÍNKÁ, Pavel. *Zelená zleva?: historie ekologických stran v Evropě*. Vyd. 1. Praha: G plus G, 2002, s. 17n.

⁷⁸ Die Grünen – DG.

⁷⁹ PEČÍNKÁ, Pavel. *Zelená zleva?: historie ekologických stran v Evropě*. Vyd. 1. Praha: G plus G, 2002, s. 22.

Brémské zelené listiny (BGL). Tato Zelená federace ukončila vztahy se Zelenými (DG) a v roce 1982 vytvořila Ekologicko-demokratickou stranu (ÖDP), která měla již při svém vzniku 1800 členů, lídrem strany se stal Herbert Gruhl. Emblém strany netvořila slunečnice, ale javorový list se sluncem v pozadí. Ekologicko-demokratická strana chtěla čistou ekologii, která by nebyla vázána na žádnou ideologii. Sám Gruhl se angažoval na setkání neonacistů a když se jeho strana (ÖDP) od neofašistické ideologie v roce 1989 distancovala, vystoupil z ní.⁸⁰

Zelení (DG) ve svém programu v osmdesátých letech usilovali o zajištění minimálního příjmu pro každého, o zkrácení pracovního týdne, o ukončení sexuální diskriminace. Dále požadovali rozšíření decentralizace a samosprávy, bojovali o odstavení jaderných zařízení. Snažili se o to, aby místo velkých korporací fungovaly malé samosprávné společnosti. Co se týká zahraniční politiky, prosazovali nenásilí proti dosavadnímu jadernému zastrašování. DG požadovali odstranění všech amerických a sovětských nejenom atomových, ale i chemických a biologických zbraní z Evropy. Zelení dále trvali na rozpuštění NATO i Varšavského paktu. Chtěli též, aby odešla cizí vojska z Německa. Z Evropy chtěli vytvořit bezjadernou zónu. Jednalo se o feministickou stranou, a proto vždy dodržovali rovný podíl žen a mužů na kandidátkách. Podporovali homosexuály, invalidy, odpůrce vojenské služby a Romy. Ve volbách do Evropského parlamentu v roce 1989 získali Zelení 8,4 % hlasů, což znamenalo celkem osm poslanců v Evropském parlamentu.⁸¹

V souvislosti s událostmi na podzim roku 1989 došlo v Německé demokratické republice ke krizi diktatury vládnoucí Jednotné socialistické strany Německa (SED)⁸² a k postupnému zhroucení systému. V této době zde byly vytvořeny dva proudy pacifistické a ekologické politiky. Svaz 90 (B90)⁸³, který krátce fungoval ještě v NDR a Strana zelených NDR (GP), založená v listopadu roku 1989, která se snažila distancovat od západoněmeckých Zelených. V prosinci 1989 zde vznikla ještě Zelená liga (GL). Prosadit se chtěly i ženy, které také v prosinci 1989 založily Nezávislý svaz žen, který měl fungovat jako alternativa k oficiálnímu Svazu žen NDR. Sjednocení Německa nemělo dobrý vliv na východoněmecké a západoněmecké vztahy zelených stran.

⁸⁰ Srov. PEČÍNKÁ, Pavel. *Zelená zleva?: historie ekologických stran v Evropě*. Vyd. 1. Praha: G plus G, 2002, s. 21n.

⁸¹ Srov. *Ibidem*, s. 30.

⁸² Sozialdeutsche Einheitspartei Deutschlands – SED.

⁸³ Bündnis 90 – B90.

Východoněmecké Straně zelených (GP) nejvíce vadila blízkost ke komunistickým myšlenkám západoněmeckých Zelených (Die Grünen). Po společných jednáních došlo nakonec ke sjednocení západoněmeckých Zelených (DG) a východoněmecké Strany zelených (GP), a sice 3. prosince 1990, což byl den po prvních společných volbách do Spolkového sněmu jednotného Německa, zatím však nedošlo ke spojení se Svazem 90 (B90). Ve volbách, které se konaly 2. prosince 1990, bojovali ještě západoněmečtí Zelení (DG) a východoněmecká Strana zelených (GP) samostatně. Východoněmecká Strana zelených (GP) vytvořila volební koalici se Svazem 90 (B90), která nesla název Zelení – Svaz 90 (DG-B90).⁸⁴ Koalice si zvolila volební heslo: „Všichni mluví o Německu, my mluvíme o počasí.“⁸⁵ Volby přinesly nečekaný výsledek, východní koalice DG-B90 získala s 6 % hlasů celkem 8 poslanců, oproti tomu západní Zelení (DG) získali pouhých 4,8 %, což nestačilo na překročení hranice do parlamentu. V Německu se hovořilo o „volebním debaklu zelených,“ kteří svými 6 % předčili očekávání.⁸⁶ Na výsledcích voleb se nejpravděpodobněji odrazil odmítavý postoj Zelených (DG) ke znovusjednocení Německa. V lednu roku 1993 došlo k oficiálnímu vzniku nové strany nazvané Svaz 90 – Zelení (B90-DG), a jednalo se o splynutí 3000 členů B90 a 45 000 členů Zelených (DG). Svaz 90 – Zelení usiloval o udržení prostoru nalevo od SPD.⁸⁷

5.3 Historie a vznik strany Zelení – Zelená alternativa⁸⁸ v Rakouské republice

Stejně jako v Německu se zelení v Rakousku začali organizovat nejprve v místních a později v regionálních volbách. Na přelomu šedesátých a sedmdesátých let se začaly také v Rakousku formovat různé alternativní občanské iniciativy, které měly za cíl vyřešit politické problémy novým způsobem. Co se týká tematického pojetí, jednalo se především o monotematická hnutí, zabývající se nejvíce otázkami kvality a ochrany životního prostředí. Společný byl všem těmto hnutím postmateriální přístup a

⁸⁴ Je důležité neplést zkratku východoněmecké koalice DG-B90 s pozdějším splynutím B90 se západoněmeckými Zelenými v roce 1993, kteří vytvořili Svaz 90 – Zelení (B90-DG).

⁸⁵ PEČÍNKA, Pavel. *Zelená zleva?: historie ekologických stran v Evropě*. Vyd. 1. Praha: G plus G, 2002, s. 34.

⁸⁶ Srov. Grüne in Bochum: 1990 Das Jahr des Wahldebakels. *BÜNDNIS 90 - DIE GRÜNEN* [online]. [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: <http://gruene-bochum.de/themen/30-jahre-gruene/1990/>. Přeloženo autorkou diplomové práce.

⁸⁷ Srov. Ibidem, s. 35n.

⁸⁸ Zkráceně Zelení. Oficiální název – Die Grünen – Die grüne Alternative.

snaha řešit problémy co nejvíce na komunální úrovni. Vlivem hnutí, které bojovalo proti jaderné elektrárně ve Zwentendorfu v sedmdesátých letech minulého století, se začaly více prosazovat i další iniciativy. Jednou z prvních početnějších a ekologicky angažovaných iniciativ byla Občanská listina v Salzburgu⁸⁹, ve Štýrském Hradci byla úspěšná na konci sedmdesátých let Alternativní listina, která byla natolik podněcující, že díky ní vznikla celostátní Alternativní listina Rakouska (ALÖ).⁹⁰ Roku 1982 byla založena strana nesoucí název Sjednocení zelení Rakouska (VGÖ)⁹¹ zabývající se zejména ochranou životního prostředí, rozvojem lidských práv. Dále se Sjednocení zelení Rakouska vymezovali proti levicovému i pravicovému extremismu. Dříve zmíněná Alternativní listina Rakouska (ALÖ) se vůči VGÖ vymezovala, zabývala se především ekologií, solidaritou a nenásilím. ALÖ chápala sama sebe jako alternativní a mírovou iniciativu. Ve volbách do Národní rady v roce 1983 získala levicová ALÖ 1,4 % hlasů a centristická VGÖ 1,9 % hlasů, strany nevytvořily kvůli názorovým rozkolům společnou kandidátku, a proto se do parlamentu nedostala ani jedna z nich. První společná kandidátka stran VGÖ a ALÖ byla vytvořena ve Vorarlbersku a Štýrsku před regionálními volbami v roce 1983 – Zelená alternativní kandidátka (GAL), kde získala se 13 % 4 mandáty.⁹² Co se týká konkrétních témat, zelení se snažili v osmdesátých letech bojovat nejenom proti nukleární elektrárně Zwentendorf, ale i proti vodní elektrárně v Hainburgu na Dunaji. Roku 1984 se dokonce sešlo na demonstraci pořádané zelenými na protest proti policejnímu zásahu v okolí Hainburgu až 40 000 účastníků. Sjednocování zelených neprobíhalo v Rakousku zcela hladce, stále existovaly neshody mezi ekologickými skupinami na místní i regionální úrovni, příkladem byly volby konané roku 1985 v Horním Rakousku, kde proti sobě bojovaly dokonce tři politické strany zelených – VGÖ, ALÖ a ultrapravicová strana Zelení Rakouska (DGÖ). Protože chtěli zelení uspět ve volbách do parlamentu roku 1986, snažili se o vytvoření jednotné kandidátky. Jednání mezi vedoucími osobnostmi VGÖ, ALÖ a dalších menších ekologických iniciativ nedopadlo kvůli sporům mezi VGÖ a ALÖ pozitivně, a proto se nepodařilo vytvořit společnou kandidátku. Reakcí na toto nepodařené jednání bylo na podnět známých ekologických osobností vytvoření třetí

⁸⁹ Bürgerliste – BL, do češtiny též překládáno Občanská kandidátka.

⁹⁰ Alternative Liste Österreichs – ALÖ.

⁹¹ Vereinte Grünen Österreichs – VGÖ.

⁹² Srov. HLOUŠEK, Vít. *Konflikt versus konsensus: konfliktní linie, stranické systémy a politické strany v Rakousku 1860-2006*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008, s. 228.

formace nesoucí název Parlament občanských iniciativ (BIP), které vedla Freda Meissnerová Blauová.⁹³ Parlament občanských iniciativ stále usiloval o vytvoření společné kandidátky, oslovil znovu obě strany, VGÖ a ALÖ, které jejich návrh přijaly, vznikla tedy Zelená alternativa – Listina Fredy Meissnerové-Blauové (GAL-LFMB). Spojení přineslo úspěch v podobě 4,8 % hlasů, což činilo 8 zelených zástupců v parlamentu, v parlamentních volbách roku 1986.⁹⁴ VGÖ však spojení chápali pouze jako předvolební spojení či jednorázovou volební alianci a chtěli si více ponechat vlastní strukturu. Do Zelené alternativy (GAL) odmítla vstoupit část členů VGÖ, kteří vynikali velmi silnou krajně pravicovou orientací a k jejich rozpuštění došlo až v roce 1994, dále odmítla být součástí GAL i malá část členů ALÖ.⁹⁵

V souvislosti s různými názory radikální zelené strany ALÖ a centristické VGÖ se lišily i jejich volební programy v osmdesátých letech. ALÖ se nejprve nechala inspirovat západoněmeckými Zelenými v Německu (DG), později vytvořila vlastní program. ALÖ usilovala o radikální změnu společnosti, požadovala více práv pro studenty vzhledem k učitelům, více práv pro děti vůči rodičům, pro pracující vzhledem k zaměstnavatelům a pro ženy vzhledem k jejich partnerům. Strana dále požadovala jistý základní příjem pro všechny, znárodnění některých soukromých oblastí, ale i větší kontrolu nad ekonomikou. Vlivem událostí studené války ALÖ odmítala jakékoli jaderné zbraně na území Evropy a požadovala jejich stažení, v rámci Rakouska usilovali zástupci této strany o zrušení vlastní armády. Na rozdíl od ALÖ nevěnovala centristická strana VGÖ ve svém programu pozornost odzbrojení a pacifismu, ale jejími nejdůležitějšími cíli byla reforma rakouské společnosti a navíc i politické scény. Členové VGÖ se snažili posílit možnosti jednice, chtěli zaručení práv osobnosti, rozšíření svobody jednice a omezení vlivu státu zejména v ekonomické a sociální oblasti. Strana odmítla legalizaci potratů. VGÖ se vyslovila pro podporu privatizaci a deregulaci v ekonomice. Zlepšení životního prostředí chtěli dosáhnout pomocí reforem.⁹⁶

⁹³ Freda Meissnerová Blauová byla v té době v Rakousku velmi známou osobností, která v tom samém roce získala v prezidentských volbách celkem 5,5 % hlasů.

⁹⁴ Srov. *Grünes Archiv: Grüne Chronik 1986 - 2015* [online]. Wien: Die Grüne Bildungswerkstatt, 2016 [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: <https://archiv.gb.w.at/archiv/artikelansicht/beitrag/gruene-chronik-ab-1986/>; přeloženo autorkou diplomové práce.

⁹⁵ Srov. PEČÍNKÁ, Pavel. *Zelená zleva?: historie ekologických stran v Evropě*. Vyd. 1. Praha: G plus G, 2002, s. 45n.

⁹⁶ Srov. *Ibidem*, s. 47-48.

V roce 1990 se konaly dva sjezdy Zelené alternativy, první sjezd v tomto roce a v celkovém pořadí čtvrtý probíhal ve městě Goldegg ve spolkové zemi Salcbursko a týkal se zvolení čtyř nejdůležitějších kandidátů pro následující parlamentní volby. Pátý sjezd byl svolán v Tyrolsku za účelem schválení volebního programu pro následující parlamentní volby. Ve volbách do Národní rady v roce 1990 kandidovala strana pod názvem Zelená alternativa – Zelení v parlamentu, jelikož zkratka Zelení nebyla povolena. Se 4,78 % hlasů získala Zelená alternativa 10 poslaneckých mandátů, ze kterých 5 tvořily ženy.⁹⁷ K přejmenování na Zelení – Zelená alternativa došlo roku 1994.⁹⁸

6 Komparace programů politických stran zelených v ČR, SRN a Rakousku

V této kapitole analyzuji programy politických stran zelených v ČR, SRN a Rakousku, které strany vydaly před parlamentními volbami v období od roku 1990 do roku 2014, a poté je budu vzájemně komparovat. Zaměřím se vždy na formální úpravu programů, zejména na hlavní témata a body, ve kterých se nové programy odlišují od předcházejících. Komparace bude probíhat vždy v rámci jedné strany zelených v daném státu, a poté srovnám programy politických stran zelených v ČR, SRN a Rakousku pro stejné či blízké volební období. Nelze komparovat programy politických stran zelených v SRN, Rakousku a ČR vždy ve stejném roce, jelikož parlamentní volby v těchto státech neprobíhaly většinou ve stejných letech. V rámci politické Strany zelených v České republice analyzuji programy vydané v letech 1992, 1996, 1998, 2002, 2006, 2010 a 2013. Politická strana zelených v Německu, Svaz 90/Zelení, vydala volební programy v letech 1990, 1994, 1998, 2002, 2005, 2009 a 2013. Co se týká politické strany Zelení – Zelená alternativa v Rakousku, analyzuji volební programy vydané v následujících volebních obdobích: 1990, 1994, 1999, 2002, 2006, 2008 a 2013. Celkově bude provedena analýza 21 volebních programů. V rámci komparace programů politických stran zelených v jednotlivých státech jsem se rozhodla srovnat volební programy ve stejném či blízkém volebním období. Komparuji tedy programy politických stran zelených v ČR, SRN a Rakousku nejprve v roce 1992 pro ČR a 1990

⁹⁷ Srov. *Grünes Archiv: Grüne Chronik 1986 - 2015* [online]. Wien: Die Grüne Bildungswerkstatt, 2016 [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: <https://archiv.gbw.at/archiv/artikelansicht/beitrag/gruene-chronik-ab-1986/>; přeloženo autorkou diplomové práce.

⁹⁸ Die Grünen – Die grüne Alternative.

pro SRN a Rakousko, dále v roce 1996 pro ČR a 1994 pro SRN a Rakousko atp. Podle mého názoru může právě takto provedená komparace jasně prezentovat, jak politické strany zelených reagovaly na dané politické, globální a společenské události ve stejném či blízkém volebním období. Analyzuji shody a odlišnosti ve volebních programech politických stran zelených ve zmíněných státech. Všechny volební programy rakouské a německé politické strany zelených budou přeloženy autorkou diplomové práce.⁹⁹

Vedle komparace volebních programů politických stran zelených se budu také věnovat postavení daných politických stran ve volbách a po nich. Budu sledovat účinnost volebních programů pro konkrétní volební období a zaměřím se také na koalice, které politické strany zelených po volbách spoluvytvářely.

6.1 Komparace volebních programů politických stran zelených v Československu pro rok 1992, ve Spolkové republice Německo a Rakouské republice pro rok 1990

6.1.1 Volební program Strany zelených z roku 1992

Volební program Strany zelených z roku 1992 je z hlediska formální úpravy zařazen do programu Liberálně sociální unie. Z hlediska rozsahu volebního programu obsahuje celkem čtyři strany, z nichž se na prvních dvou stranách nachází základní body volebního programu a cíle Strany zelených, na dalších dvou stranách jsou představeni kandidáti Strany zelených s fotografií a krátkým medailonkem. Volební program je celý černobílý a neobsahuje žádné grafické prvky ani obrázky.

Strana zelených si pro volby v roce 1992 zvolila volební heslo: „Jsme pro ideologii slušnosti a zdravého rozumu. Demokracie je jedinou přijatelnou cestou vývoje.“¹⁰⁰ Strana oslovuje potenciální voliče tím, že se voleb účastní bez falešných slibů. Zavazuje se k řešení tehdejší kritické situace důsledně, racionálně a bez zavádějících ideologických priorit. Strana sebe sama definuje jako stranu středu, která více než ideologii preferuje slušnost a zdravý rozum. Prioritami volebního programu jsou za prvé vytváření vhodných podmínek pro další život, který představuje pro Stranu zelených nejvyšší hodnotu, za druhé účinná kontrola moci. Při vytváření vhodných

⁹⁹ V komparaci budu užívat i zkrácené tvary politických stran zelených. Německá a rakouská strana má oficiální zkratku Die Grünen – Zelení, proto ji budu v překladu psát s velkým počátečním písmenem. Česká Strana zelených nemá žádnou takovou oficiální zkratku, z toho důvodu budu psát „čeští zelení“ s malým počátečním písmenem.

¹⁰⁰ PROGRAM STRANY ZELENÝCH. Praha: Strana zelených, 1992, s. 2.

podmínek pro další život se strana nezavazuje pouze k ochraně přírody, ale i k ochraně samotného člověka a jeho sociálních a dalších potřeb. Účinná kontrola moci je podle nich pojistkou proti totalitě a zároveň základním předpokladem demokratického vývoje. Zelení se zavazují k prosazení strategie trvale udržitelného rozvoje pomocí základních ekologických zásad, jakými jsou trvale udržitelné využívání obnovitelných zdrojů, rozvoj kvality lidského života bez omezování okolního ekosystému a trvale udržitelná ekonomika směřující k rozvoji společnosti s úzkostlivým zachováním zejména neobnovitelných zdrojů a druhové rozmanitosti přírody. Strana zelených také potvrzuje navázání spolupráce s nezávislými nevládními ekologickými organizacemi, sdruženími občanů a občanskými ekologickými iniciativami, se kterými bude společně spolupracovat na ochraně životního prostředí.

K hlavním cílům, kterých chce Strana zelených dosáhnout, patří prosazení trvale udržitelného vývoje, svobodný a důstojný život všech v prostředí neohrožujícím zdraví, zajištění práv občanů na objektivní informace, referendum pro všechna životně důležitá rozhodnutí o budoucnosti dané oblasti, vytvoření spolkového státu na občanském a územním principu, podpora pohraničních oblastí, zjednodušení a racionalizace systému státní správy a zároveň vytvoření právního státu se zákony, které musí platit vždy pro všechny. K dalším cílům Strany zelených náleží prosazení ekologické ekonomiky jako jediné racionální, strana se zavazuje k prosazení demonopolizace a vytvoření volné soutěže rozdílných typů vlastnictví, hodlá usilovat o zaměstnanecké akcie jako neodmyslitelné součásti privatizace. Jedním z cílů této politické strany je též energetika bez černobylské hrozby a důsledný program úspor energií, s čímž jistě souvisí i podpora alternativních zdrojů energie. Co se týká přímého života občanů, usilují o podporu hromadné osobní dopravy, návrat Komenského pojetí školy, harmonický rozvoj osobnosti, zdravotně nezávadné potraviny a zlepšení kvality života a prostředí, aby se lidé v České republice cítili jako v Evropě.¹⁰¹ Cíle, kterých chce Strana zelených dosáhnout po volbách roku 1992, odráží realitu transformace totalitního státu na demokratický. Strana se v mnoha bodech a v mnoha cílech svého programu zavazuje k prosazení demokratického státu a potlačení nerovnosti. Nikde v programu není uvedeno stanovisko strany k potratům či umělému oplodnění, stejně tak jako

¹⁰¹ Srov. *PROGRAM STRANY ZELENÝCH*. Praha: Strana zelených, 1992, s. 3.

problematika týkající se jakýchkoli menšin, například etnických či sexuálních, není v programu zmíněna.

Strana zelených nevstupovala do voleb v roce 1992 sama, ale byla součástí Liberálně sociální unie (LSU). Liberálně sociální unie bylo politické hnutí středu, které se skládalo ze Zemědělské strany, Strany zelených a Československé strany socialistické. Liberálně sociální unie představovala nejsilnější opoziční politické uskupení v českých zemích. V rámci LSU byl nejsilnější liberální a sociální princip. Liberální princip v tom smyslu, že unie usilovala o vybudování státu, který chrání lidská práva, bezpečnost a majetek všech občanů nejen před rostoucí kriminalitou, ale i před špatnou vládou. LSU prosazovala všechny formy vlastnictví, které mohou přinést národu užitek. Sociálnímu principu rozumělo LSU jako zodpovědnosti státu za vytváření dobrých životních podmínek pro každého občana. LSU bojovala ve volbách do České národní rady v roce 1992 jako jedna ze 42 politických stran a hnutí, z nichž zvítězila s 29,73 % hlasů koalice ODS a KDS.¹⁰² Liberálně sociální unie se umístila s 6,52 % hlasů na čtvrtém místě za koalici Levý blok a Československou sociální demokracií. Z toho Strana zelených obdržela celkem tři poslanecké mandáty do ČNR.¹⁰³ Strana zelených se nepodílela po roce 1992 na vládě, kterou vytvořila koalice ODS a KDS společně s KDU-ČSL a ODA.¹⁰⁴ V listopadu 1993 vystoupila Strana zelených z Liberálně sociální unie.¹⁰⁵

6.1.2 Volební program německé politické strany Zelení z roku 1990¹⁰⁶

Analyzují volební program politické strany Die Grünen (Zelení) z roku 1990, jedná se o stranu zelených, která vznikla ve Spolkové republice Německo ještě před sjednocením Německa. Tato strana se v lednu 1993 oficiálně spojila se stranou Bündnis 90 (Svaz 90) a vytvořili novou stranu zelených s oficiálním názvem Bündnis 90/Die Grünen (B90/DG) – Svaz 90/Zelení fungující dodnes.¹⁰⁷

Strana Zelení vydala v roce 1990 program s názvem: „Program k prvním společným německým volbám v roce 1990,“ který obsahuje 43 stran. Program má

¹⁰² ODS – Občanská demokratická strana; KDS – Křesťanskodemokratická strana.

¹⁰³ Srov. Volby do České národní rady konané ve dnech 5. - 6. 6. 1992. *Výsledky voleb a referend* [online]. [cit. 2016-06-11]. Dostupné z: <http://volby.cz/pls/cnr/1992/u4>

¹⁰⁴ ODA – Občanská demokratická aliance.

¹⁰⁵ Srov. VODIČKA, Karel a Ladislav CABADA. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 129n.

¹⁰⁶ Volební program byl přeložen autorkou diplomové práce.

¹⁰⁷ K 11. 6. 2016.

barevnou úvodní a závěrečnou stranu, která je typicky zelená. Na úvodní straně se nachází žlutá slunečnice - symbol většiny zelených. Formálně je program rozčleněn do několika tematických oblastí, z nichž první tvoří preambule, za kterou následují tematické okruhy – „Ekologie, Mír, Práce a sociální zabezpečení, Emancipace žen, Demokracie a právo a Internacionalismus.“ Každý tematický okruh je v programu vyznačen zeleným nadpisem. Program navíc obsahuje mnoho černobílých ilustrací s popisky, které mají přiblížit diskutované téma, a také reálné fotografie – například zničeného lesa.

K hlavním bodům programu patří „Ekologická a sociální přestavba industriální země, Odzbrojení, Sociální práva, Emancipace a nezávislost žen, Ekologická přestavba, Demokracie a Internacionalismus.“¹⁰⁸

Zelení v Preambuli varují před globální krizí životního prostředí, jehož stav se stále zhoršuje, a zároveň nabízí východisko z této krize, které souvisí s radikální změnou způsobu myšlení v tom smyslu, že se lidé zaměří a přehodnotí nejen hospodaření s přírodním bohatstvím, ale i samotnou produkci. Ekologická politika se nemá týkat pouze jednotlivých biologických druhů, ale musí se zabývat i společenskopolitickými otázkami. Zelení požadují změnu společnosti v demokratickou a pacifistickou. Požadují také feminizaci společnosti a multikulturní toleranci. Hovoří nejenom o ekologické a společenské krizi, ale i o krizi politické, ze které vidí východisko pouze pomocí zajištění stejných demokratických práv pro všechny muže a ženy zároveň. Co se týká ekologické politiky, stanovují si Zelení tyto hlavní cíle: usilují o prosazení ekologického zemědělství, které spočívá ve výrobě a produkci pouze kvalitních potravin, zachování intaktní krajiny, zavedení přísnější kontroly velkých podniků zabývajících se produkcí potravin atd. Dalším cílem je v rámci ekologické politiky vytvoření podmínek pro více pracovních míst v zemědělství, požadují přestavbu stávajících zemědělských podniků na ekologické. Zelení se také zavazují k zákazu jakýchkoli pesticidů, které znečišťují půdu, vodu a ovzduší. Požadují razantní změnu v přístupu k ochraně přírody, usilují o její větší ochranu.

¹⁰⁸ Srov. FRANK, Norbert. *Das Programm zur 1. gesamtdeutschen Wahl 1990* [online]. Bonn: FARBO, 1990, s. 4n. [cit. 2016-06-11]. Dostupné z: https://www.boell.de/sites/default/files/assets/boell.de/images/download_de/publikationen/1990_Wahlprogramm_Bundestagswahl.pdf

Z hlediska zbrojení zastávají Zelení názor celkového odzbrojení. Přichází s vizí „Evropského společného domu,“¹⁰⁹ tedy Evropy, která již není rozdělena na východní a západní. Vyslovují se i vůči NATO, které nepodporuje požadavky zelených na odzbrojení Evropy. Požadují striktní odzbrojení členů NATO, či odchod Spolkové republiky Německo z této organizace, která podle nich zamezuje vytvoření mírového stavu mezi státy Evropy.

Usilují o základní sociální zabezpečení pro všechny a zavazují se k boji proti chudobě. V rámci pracovních podmínek chtějí Zelení prosadit zkrácení pracovní doby na třicet hodin týdně, tedy maximálně šest hodin denně.

Zelení reagují též na situaci žen, na které je pohlíženo jako na osoby pro druhé – jako na manželky, matky, dcery, ale ne jako na nezávislé osoby. Tento pohled na ženy se snaží změnit. Dále se zavazují k prosazení skutečné rovnoprávnosti mužů a žen ve všech oblastech lidského života. Zelení se ve svém programu z roku 1990 kriticky vyjadřují k poměrům plynoucím z prostituce, která není v SRN přímo zakázaná, a proto požadují uznání prostituce jako zákonného povolání, čímž chtějí docílit toho, aby ženy vykonávající toto povolání, získaly právní a sociální ochranu. Co se týká umělého přerušování těhotenství, chtějí prosadit zákon, který potvrzuje možnost, aby se každá žena mohla svobodně rozhodnout, zda si dítě ponechá či nikoliv. Zásadně odmítají jakékoli nové metody umělého oplodnění, stejně tak jako pokusy na embryích. Jejich cílem je také zlepšit ochranu všech dívek a žen, které se každoročně stávají oběťmi sexuálního násilí, chtějí zavést kampaně proti násilí páchanému na ženách, noční taxi službu pro ženy a povinnou sebeobranu v tělesné výchově na středních školách.

Zelení chtějí vybudovat liberálně demokratický stát, který by zaručoval stejná práva všem svým občanům a který by též byl multikulturní a tolerantní vůči menšinám.

Postavení politické strany Zelení před volbami v roce 1990 se podrobně věnuji v předešlé podkapitole Historie a vznik strany Svaz 90/ Zelení ve Spolkové republice Německo. Zelení nezískali ani jeden poslanecký mandát, a proto nebyli do následujících

¹⁰⁹ Srov. FRANK, Norbert. *Das Programm zur 1. gesamtdeutschen Wahl 1990* [online]. Bonn: FARBO, 1990, s. 18. [cit. 2016-06-11]. Dostupné z: https://www.boell.de/sites/default/files/assets/boell.de/images/download_de/publikationen/1990_Wahlprogramm_Bundestagswahl.pdf

voleb ve Spolkovém sněmu zastoupení. Volby vyhrála unie CDU/CSU, která následně vytvořila vládu s FDP.¹¹⁰

6.1.3 Volební program rakouské politické strany Zelená alternativa - Zelení z roku 1990

Volební program¹¹¹ Zelené alternativy obsahuje z hlediska formální úpravy množství obrázků a fotografií. Program je barevný a je zaměřen na upoutání pozornosti voličů, zastoupení obrazového materiálu je větší než textu. Text není pojat v souvětích, ale v bodech a obsahuje celkem 14 stran, které působí velmi přehledně.

Za úvodní stranou se nachází seznam kandidátů strany s fotografií a jménem, ale bez dalších bližších informací. Program je uveden oslovením voličů a představením strany, která sama sebe prezentuje jako politickou stranu, která chce změnit dosavadní politiku. V tom vidí strana svoji výjimečnost. Předpokládá, že ostatní politické strany chtějí v dosavadní politice pokračovat. Na konci úvodu volebního programu strana přímo prosí o volební hlasy: „Vaše volba je důležitá. Prosíme Vás o Vaše hlasy.“¹¹² Program dále obsahuje plakáty s fotografiemi a volebními hesly, jakými jsou například: „Zbraně vzhůru – Vaší zbraní je správná volba,“ „Více dopravy – Automobilová produkce stále pokračuje – Budoucnost dopravy spočívá na kolejích,“ „Kolik stojí žena? - Raději okamžitá rovnoprávnost než pozdější.“¹¹³ Zelená alternativa požaduje masivní a systematickou výstavbu veřejné dopravy a naopak konec výstavby dálnic, redukci rychlosti automobilů a přemístění nákladní dopravy na železniční dopravu, která tolik nezatěžuje životní prostředí. Zelená alternativa usiluje o podporu ekologického zemědělství, o různé omezení pesticidů a insekticidů. Strana výslovně zakazuje provádění experimentů na embryích. Co se týká ochrany životního prostředí, požadují Zelení ekologicky orientovaný daňový systém a zákaz spalování odpadů v domácnostech. V programu se také strana zmiňuje o zkrácení pracovní doby na 30 hodin týdně. Zdůrazňují možnosti rozdílného příjmení u manželského páru a právo na

¹¹⁰ Srov. Wahl zum 12. Deutschen Bundestag am 2. Dezember 1990. *Der Bundeswahlleiter* [online]. 2015 [cit. 2016-06-11]. Dostupné z: https://www.bundeswahlleiter.de/de/bundestagswahlen/fruehere_bundestagswahlen/btw1990.html
CDU - Křesťanskodemokratická unie; CSU – Křesťansko-sociální unie; FDP – Svobodná demokratická strana.

¹¹¹ Volební program byl přeložen autorkou diplomové práce.

¹¹² KALTENBRUNNER, Eva. *Impuls Grün: Die Grüne Alternative*. Wien: Die Grünebildungswerkstatt, 1990, s. 3. Přeloženo autorkou diplomové práce.

¹¹³ KALTENBRUNNER, Eva. *Impuls Grün: Die Grüne Alternative*. Wien: Die Grünebildungswerkstatt, 1990, s. 8.

sexuální sebeurčení. Strana chce vytvořit přímou demokracii, rozpustit státní policii a zrovnoprávnit menšiny. Důraz kladou též na interkulturní vzdělávání a chtějí zavést aktivní volební právo pro cizince. Požadují jistý sociální příspěvek pro nezaměstnané a jednotný penzijní systém pro všechny.¹¹⁴

Zelená alternativa získala ve volbách v roce 1990 4,78 % hlasů, což představovalo celkem 10 mandátů do Národní rady, z nichž 5 jich obsadily poslankyňy. Vládu vytvořila vítězná strana Sociálnědemokratická strana Rakouska (SPÖ) s Rakouskou lidovou stranou (ÖVP).¹¹⁵ Zelená alternativa sice nedisponovala koaličním potenciálem, přesto se jednalo o politickou stranu, která se ostře vyjadřovala v období mezi dalšími parlamentními volbami k nejdůležitějším politickým otázkám. Zejména v roce 1993 razantně podporovala příjem přistěhovalců do země. 12. června 1994 hlasovali občané Rakouské republiky o vstupu do Evropské unie. Zelená alternativa zastávala zcela odmítavý postoj vůči vstupu Rakouska do Evropské unie a snažila se veřejně svoje stanovisko obhajovat a změnit tak většinový názor občanů, což se nepodařilo, jelikož 67 % obyvatel Rakouska hlasovalo v referendu pro vstup do EU.¹¹⁶

6.1.4 Komparace

Nejobsáhlejší volební program v tomto období vydali němečtí Zelení, kteří se také ve svém volebním programu vyjádřili k nejvíce tématům. Vyjádřili svůj názor a stanovisko i k tématům, jakými jsou například prostituce, interrupce, asistovaná reprodukce, délka pracovní doby, zbrojení či emancipace žen. Na rozdíl od rakouské Zelené alternativy se vždy němečtí Zelení snažili danou problematiku vysvětlit komplexně. Nejprve zmínili, proč je nutné danou situaci změnit, a dále uvedli požadavky, které jsou potřeba naplnit, aby bylo změny dosaženo. Rakouští zelení uvedli své požadavky pouze v bodech a dále je nevysvětlovali, což činí jejich volební program sice přehlednější, ale méně informativní. Pozornost věnovali zejména otázkám týkajícím se dopravy, požadovali konec výstavby dálnic a podporovali železniční dopravu, dále emancipaci žen a zrovnoprávnění menšin. Vedle ekologického zemědělství chtěli prosadit i ekologicky zaměřený daňový systém. Volební program

¹¹⁴ Srov. KALTENBRUNNER, Eva. *Impuls Grün: Die Grüne Alternative*. Wien: Die Grünebildungwerkstatt, 1990, s. 8n.

¹¹⁵ SPÖ – Sozialdemokratische Partei Österreichs; ÖVP – Österreichische Volkspartei.

¹¹⁶ Grüne Chronik 1986 - 2015: Die Grüne Alternative als Parlamentspartei (vom Einzug in den Nationalrat 1986 bis heute). *GBW Archiv* [online]. Die Grüne Bildungswerkstatt [cit. 2016-06-11]. Dostupné z: <https://archiv.gbw.at/archiv/artikelansicht/beitrag/gruene-chronik-ab-1986/>

české Strany zelených byl ve srovnání s oběma stranami poměrně strohý, co se obsahové i formální stránky týká. Jednalo se pouze o černobílý program bez jakýchkoli ilustrací či fotografií. Navíc čeští zelení nereflektovali témata, ke kterým by se zelené strany jistě vyjadřovat měly – nehovořili o interrupci, emancipaci žen, rovnoprávnosti menšin, odzbrojení apod. Česká Strana zelených též ve svém krátkém volebním programu nevysvětlovala, jakým způsobem by chtěla daných cílů dosáhnout a jakými kroky má v úmyslu postupovat. Z jejího programu lze vyvodit, že se zaměřila na témata týkající se vzniku nového demokratického státu, jelikož usilovala například o zajištění práva občana na objektivní informace, referendum pro všechna životně důležitá rozhodnutí o budoucnosti dané oblasti, vytvoření spolkového státu na občanském a územním principu, zjednodušení a racionalizace systému státní správy a zároveň vytvoření právního státu se zákony, které musí platit vždy pro všechny. V tomto volebním období vydaly strany jak po formální, tak i obsahové stránce různorodé volební programy.

6.2 Komparace volebních programů politických stran zelených v České republice pro rok 1996, Spolkové republice Německo a Rakouské republice pro rok 1994

6.2.1 Volební program české politické Strany zelených z roku 1996

Strana zelených vydala v roce 1996 samostatný volební program s názvem „Volební program Strany zelených.“ Pro parlamentní volby si zvolila heslo „Životem a přírodou k čistému lidství.“¹¹⁷ Přestože je program černobílý, je oproti programu z roku 1992 rozsáhlejší a přehlednější. Program má deset stran, které jsou doplněny černobílými obrázky, což je jistě pozitivní změna oproti minulému programu. Ve srovnání s předchozím programem v tomto nenalezneme přehled kandidátů.

Program je uveden předmluvou, a poté se strana věnuje jeho hlavním tématům, která by chtěla v následujícím povolebním období změnit. Jedná se o celkem sedm hlavních oblastí: „Ekologii, Dopravu, Neziskový sektor, Průmysl a obchod, Zemědělství a lesnictví, Drogovou problematiku a nakonec o Územně správní členění.“¹¹⁸ Na rozdíl

¹¹⁷ *Volební program Strany zelených: Životem a přírodou k čistému lidství.* Praha: Strana zelených, 1996, s. 1.

¹¹⁸ *Volební program Strany zelených: Životem a přírodou k čistému lidství.* Praha: Strana zelených, 1996, s. 2-10.

od minulého volebního programu strana témata rozdělila a věnuje se jim podrobněji, což působí více přehledně a systematicky.

V předmluvě strana varuje před devastací životního prostředí a ekologickým i sociálním kolapsem civilizace. Nabízí východisko z této situace pomocí strategie trvale udržitelného žití, při čemž zdůrazňuje, že se nezaměřuje pouze na ochranu přírody, ale i na ochranu člověka samotného, a snaží se vytvářet vhodné podmínky pro další život. Předmluva je ukončena tím, že strana nabízí voličům řešení již existujících problémů.

Hlavní důraz je v tomto programu kladen na ekologii a ochranu životního prostředí. Strana vychází z předpokladu, že základním cílem je stálé obnovování dynamické rovnováhy mezi člověkem, společností a životním prostředím. Zelení si kladou za cíl zabránit rostoucí devastaci životního prostředí a chtějí bojovat i proti zvyšování rizik pro lidské zdraví. Chtějí změnit uvažování podnikatelských subjektů tím způsobem, že je chtějí za pomoci ekonomických nástrojů (například daňovou politikou) motivovat k tomu, aby pro ně bylo ekonomicky výhodné chovat se ekologicky. Kladou si za cíl prosazení ekologicky šetrné výroby a spotřeby, aby platila rovnice, co je ekologické, je i ekonomické. V oblasti ochrany ovzduší se zaměří zejména na okamžité přijetí zákona o ochraně ozónové vrstvy v celém rozsahu. Chtějí prosadit reálné právo každého občana této země na pitnou vodu, která odpovídá požadavkům a doporučením Světové zdravotnické organizace. Ochránit půdu chtějí pomocí legislativního označení půdy jako základního neobnovitelného zdroje. Vyřešit problematiku týkající se odpadů chtějí zelení prostřednictvím zákona, podle kterého by náklady na likvidaci odpadů platil výrobce obalu. Požadují také důslednější evidenci a kontrolu manipulace s nebezpečnými odpady. Co se týká výchovy a vzdělání, chtějí prosadit aktivní výchovu k šetrnému přístupu k přírodě do školních osnov a dále chtějí podporovat ekologické iniciativy a zájmové organizace a hnutí.¹¹⁹

Mnohem důkladněji se strana také v tomto programu věnuje dopravě, v této oblasti vyjadřuje podporu všem formám ekologické dopravy a preferuje železnici před silniční dopravou. Usiluje o rozvoj hromadné dopravy nejenom ve městech, ale i na vesnicích ovšem s důrazem na její ekologizaci. Strana zelených by také chtěla zavést

¹¹⁹ Srov. *Volební program Strany zelených: Životem a přírodou k čistému lidství*. Praha: Strana zelených, 1996, s. 4.

bezbariérovou hromadnou dopravu a zpřísnit normy pro technický stav vozidel formou odstupňování silniční daně podle míry zatěžování životního prostředí.

Program z roku 1996 také představuje voličům názor zelených na neziskový sektor, který podle nich tvoří základní pilíř demokratické společnosti. Je to téma, kterému se v předchozím programu strana vůbec nevěnovala, nyní je jejím záměrem vytvoření lepších finančních a daňových podmínek pro činnost těchto organizací – chtějí prosadit odpisy z daní pro podnikatelské subjekty, které se rozhodnou podpořit neziskové organizace.

V oblasti průmyslu se zaměřují zejména na prosazení koordinované a cílené průmyslové politiky s ohledem na trvale udržitelný život. Usilují o důslednější změnu průmyslové struktury státu s cílem minimalizovat spotřebu energie a těžbu neobnovitelných surovin. Jelikož s průmyslem souvisí obchod, v rámci této oblasti požadují opatření, která mají vést k postupnému snižování deficitu našeho zahraničního obchodu – podpora proexportní politiky se však nevztahuje na vývoz surovin a neobnovitelných zdrojů. Zaměřit se chtějí i na trhy třetího světa.¹²⁰

V oblasti zemědělství a lesnictví usilují o lepší spolupráci mezi státem a zemědělskými subjekty. Jejich záměrem je vytvořit daňovou podporu alternativnímu zemědělství a lesnictví a podpořit vlastní výrobu potravin, která by byla z 80 % formou společenské objednávky státem, který by podle nich měl garantovat množství a ceny.

Novinkou v programu z roku 1996 je i téma zabývající se drogovou problematikou. Na drogovou problematiku nahlíží zelení jako na závažný problém, jelikož narůstal počet drogově závislých občanů. Požadují vytvoření státem podporovaných center drogové prevence a zastávají odmítavé stanovisko vůči trestnímu stíhání drogově závislých za užívání drog. Naopak trvají na tvrdším postihu pro překupníky a ilegální výrobce drog.¹²¹

Dalším novým tématem je územně správní členění, které musí být posuzováno z hlediska přírodních, geografických, jazykových, historických a dalších podmínek.

¹²⁰ Srov. *Volební program Strany zelených: Životem a přírodou k čistému lidství*. Praha: Strana zelených, 1996, s. 8.

¹²¹ Srov. *Volební program Strany zelených: Životem a přírodou k čistému lidství*. Praha: Strana zelených, 1996, s. 9.

V oblasti obecní samosprávy proto požadují posílení vlivu obcí při rozhodování ve věcech ochrany životního prostředí a veřejného pořádku.¹²²

Strana zelených se před parlamentními volbami v roce 1996 snažila prosazovat mírovou politiku. Ostře se například vyslovila v roce 1995 proti vyslání českých vojáků do Bosny. Poslání českých vojáků do zahraničních bojů chápala jako prosté plýtvání penězi a hazardování se životy vojáků. Parlamentní volby v roce 1996 skončily pro Stanu zelených bohužel naprostým selháním. Strana se totiž kvůli své procedurální chybě nemohla nakonec voleb zúčastnit vůbec. Zelení nemohli kvůli své chybě kandidovat na severní Moravě, a z toho důvodu odmítli zaplatit volební kauci, což vedlo celkovému nepřipuštění strany k volbám. Strana chápala zákaz jako diskriminaci a hledala pomoc nejenom u prezidenta Václava Havla, ale marně se také obracela na ambasády západoevropských zemí a USA. Přes marné pokusy nakonec vyzvala voliče, aby volili Českomoravskou unii středu, se kterou si vyjednala výhodnou spolupráci. Tato strana ovšem získala ve volbách pouhých 0,45 % hlasů, což vedlo k jejímu rozpadu.¹²³ Volby vyhrála s 29,62 % hlasů ODS pod vedením Václava Klause, která následně vytvořila vládní koalici s KDU-ČSL a ODA.¹²⁴

6.2.2 Volební program německé politické strany Svaz 90/Zelení z roku 1994

V roce 1993 došlo ke spojení stran Svaz 90 a Zelení, kteří od této doby tvoří jednu politickou stranu – Svaz 90/Zelení. Z hlediska formálního vydali němečtí Zelení v roce 1994 velmi rozsáhlý volební program, který na rozdíl od předcházejícího neobsahuje žádné ilustrace či barevné grafické prvky. Volební program z roku 1994 obsahuje celkem 81 stran a byl schválen na konferenci v Mannheimu téhož roku. Formální úpravu hodnotím ve srovnání s předcházejícím volebním programem této strany jako méně zdařilou. Podle mého názoru představuje pro potencionální voliče 81 stran čistého textu příliš rozsáhlý program. Program nese název: „Pouze s námi“¹²⁵ a

¹²² Srov. *Volební program Strany zelených: Životem a přírodou k čistému lidství*. Praha: Strana zelených, 1996, s. 5n.

¹²³ Srov. PEČÍNKA, Pavel. *Zelená zleva?: historie ekologických stran v Evropě*. Vyd. 1. Praha: G plus G, 2002, s. 201.

¹²⁴ Srov. Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 31.5. - 1. 6. 1996: Celkové výsledky hlasování. *Český statistický úřad: Volby* [online]. [cit. 2016-06-12]. Dostupné z: <http://volby.cz/pls/ps1996/u4>

¹²⁵ *Nur mit uns: BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN Programm zur Bundestagswahl 1994* [online]. 1994, s. 1. [cit. 2016-06-12]. Dostupné z: https://www.boell.de/sites/default/files/assets/boell.de/images/download_de/stiftung/1994_Wahlprogramm.pdf

k hlavní body programu tvoří vedle preambule tematické bloky: „Ekonomika, ekologie a sociální politika; Demokracie a občanská práva, Podpora menšin; Feministická politika a emancipovaná společnost; Zahraniční politika v 21. století.“

V úvodu preambule se strana označuje za stranu, která chce převzít odpovědnost za budoucnost a chce vystřídat Kohlovu vládu, aby mohla ve Spolkové republice Německo prosadit sociální a ekologickou politiku. Chtějí být skutečnými zástupci všech občanů, tedy i cizinců, kteří již několik let v Německu žijí a kteří stále ještě nemají právo volit. Varují před krizí společnosti, kterou chtějí pomocí své politiky řešit. Hovoří nejenom o krizi ekologické a sociální, ale navíc i o krizi demokratické, která se přidala ke dvěma zmíněným. Zelení tvrdili, že všechny tehdejší krize byly ještě více vyostřovány a podporovány dosavadní vládou. Svaz 90/Zelení chtějí vytvořit solidární společnost umožňující zavedení sociálního pojištění, lepší životní perspektivy pro děti a ochranu znevýhodněným lidem. Usilují o ekologickou společnost zaměřenou na ekologickou přestavbu ekonomiky, na uskutečnění změny energetické a dopravní politiky a na kulturu, která není založena na konzumu. Zelení si přejí demokratickou společnost zajišťující demokratická základní práva všech občanů bez výjimky. Taková společnost podle nich musí být multikulturní a tolerantní, proto požadují možnost dvojího státního příslušenství, příjem uprchlíků a ochranu menšin. Velký důraz kladou na vytvoření emancipované společnosti, ve které jsou stejné šance pro muže i pro ženy. Taková je představa této politické strany o budoucí společnosti.¹²⁶

Dále si v tomto programu kladou za cíl prosadit ekologické hospodářství nahrazením klasických industriálních postupů za ekologické inovativní postupy. Konkrétně se jedná o omezení nákladní a osobní automobilové dopravy, vývoj technologií, které budou společensky kontrolovány, a snížení spotřeby neobnovitelných surovin.

Zelení chtěli změnit i tehdejší pracovní podmínky, chtěli zejména bojovat proti nezaměstnanosti, která činila více než jeden a půl milionů občanů. Přeměna průmyslu na ekologický průmysl má podle zelených zajistit více pracovních míst. Jednou z priorit programu z roku 1994 je také spravedlivé rozdělení pracovních příležitostí mezi muže a

¹²⁶ Srov. *Nur mit uns: BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN Programm zur Bundestagswahl 1994* [online]. 1994, s. 21n. [cit. 2016-06-12]. Dostupné z: https://www.boell.de/sites/default/files/assets/boell.de/images/download_de/stiftung/1994_Wahlprogramm.pdf

ženy a zkrácení pracovní doby, které by bylo uzákoněno v novém zákoně o pracovní době.

Zelení se chtějí také podílet na zlepšení sociálních podmínek pro nejchudší, zavedením základního sociálního zabezpečení pokrývající paušální náklady a náklady na bydlení.

Na rozdíl od minulého programu se v programu z roku 1994 věnují navíc i problematice starých lidí v rámci sociální a zdravotní politiky. Chtějí docílit toho, aby se každý starý člověk mohl aktivně podílet na společenském životě. Nově se chtějí také zasadit o zvýšení příspěvků na děti. Budoucnost lepší ochrany zdraví občanů vidí v podpoře prevence, což podle nich souvisí s jejich ekologickou politikou, která se snaží o celkové zlepšení životního prostředí, ve kterém se lidský organismus vyvíjí. Zásadně se ohrazují proti odsuzování lidí trpících AIDS, zdůrazňují, že jsou k těmto lidem solidární a chtějí se věnovat prevenci této nemoci a zvýšit informovanost.¹²⁷

Ve svém rozsáhlém programu se strana dále věnuje podpoře přijetí uprchlíků, usilují o prosazení občanských práv pro etnické menšiny a o zajištění práv přistěhovalců. Svou pozornost zaměřují i na práva dětí a mladistvých, jsou si vědomi, že děti a mladiství vyrůstají v rozdílných životních podmínkách, které dále určují jejich možnosti a šance na vzdělání, povolání, ale možnosti trávení volného času. Proto chtějí zacílit svoji politiku na vyrovnání šancí všech mladých lidí. Ve školství usilují o větší demokratizaci vysokých škol a upozorňují na nerovnoměrný podíl žen, vyučujících, na vysokých školách, které tvoří pouhá 4 %. Proto se zajímají o možnosti většího zapojení žen do výzkumů a studia. Zcela nový a radikální postoj zaujímají v drogové politice. Podle nich je nutné legalizovat prodej hašiše a marihuany, domnívají se, že by měly podléhat zdanění jako například tabákové výrobky. Zákaz prodeje dětem a mladistvým by i za této nové situace samozřejmě platil nadále. Legalizace těchto drog by měla vést ke snížení kriminality v této oblasti. Stejně jako v předchozím programu se zajímají o lepší práva žen, která by podle nich měla být zařazena v ústavě. Co se týká zahraniční politiky, usilují nadále o radikální odzbrojování a vytvoření politiky globální solidarity. Nesouhlasí stejně jako v předchozím programu s vývojem NATO, tvrdí dokonce, že se

¹²⁷ Srov. *Nur mit uns: BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN Programm zur Bundestagswahl 1994* [online]. 1994, s. 24n. [cit. 2016-06-12]. Dostupné z: https://www.boell.de/sites/default/files/assets/boell.de/images/download_de/stiftung/1994_Wahlprogramm.pdf

Spolková republika Německo dopustila historického pochybení, když nepodpořila rozpuštění této organizace.¹²⁸

Program z roku 1994 hodnotím oproti programu z roku 1990 jako příliš obsáhlý. Kladně lze hodnotit pojetí vysvětlení dané problematiky, kdy strana vždy nejprve představí současnou situaci a uvede důvody, proč je nutné stávající situaci změnit. Dále jmenuje konkrétní příklady, na kterých dokazuje, že pokračování v nynějším stavu není možné, a konkrétní postupy, kterými chce problém řešit. V politickém programu by se podle mého názoru neměl objevit pouze výčet dosavadních postupů, se kterými strana nesouhlasí, ale především jejich konkrétní postup řešení, jakou formou budou o změnu usilovat, jako je tomu v tomto volebním programu.

Po volbách v roce 1990 se začaly formovat myšlenky spojení východních (Bündnis 90; Svaz 90) a západních zelených (Die Grünen; Zelení). Konkrétně se jednalo o spojení 3000 členů východních zelených a 45 000 členů západních zelených. Oficiální název strany zněl Bündnis 90/Die Grünen¹²⁹, v následujících volbách do Spolkového sněmu byla zvolena zkratka strany GRÜNE, tedy „Zelení“. Zelení získali v pořadí třináctých volbách do Spolkového sněmu 7,3 % hlasů, což představovalo 49 poslaneckých mandátů. Zelení slavili úspěch. Vládní koalici ovšem vytvořila po volbách opět CDU s CSU a FDP, jednalo se o pátou vládu Helmuta Kohla.¹³⁰ Názorový rozkol mezi poslanci Zelených přinesl rok 1995. Část poslanců hlasovala totiž pro nasazení německých letadel nad Bosnou, chtěli takto řešit konflikt v bývalé Jugoslávii. Ostatní poslanci byli razantně proti a chtěli dodržet důležitou zásadu své strany – pacifismus.¹³¹ V roce 1996 se němečtí Zelení iniciovali v rámci česko-německých vztahů, zejména na vydání Česko-německé deklarace.¹³²

¹²⁸ Srov. *Nur mit uns: BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN Programm zur Bundestagswahl 1994* [online]. 1994, s. 5n. [cit. 2016-06-12]. Dostupné z: https://www.boell.de/sites/default/files/assets/boell.de/images/download_de/stiftung/1994_Wahlprogramm.pdf

¹²⁹ Svaz 90/Zelení v překladu.

¹³⁰ Srov. Wahl zum 13. Deutschen Bundestag am 16. Oktober 1994: Sitze der Parteien im 13. Deutschen Bundestag 1994. *Der Bundeswahlleiter* [online]. Der Bundeswahlleiter [cit. 2016-06-14]. Dostupné z: https://www.bundeswahlleiter.de/de/bundestagswahlen/fruehere_bundestagswahlen/btw1994.html

¹³¹ Srov. Über uns: 1994 - 1998. *BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN* [online]. 2009 [cit. 2016-06-14]. Dostupné z: <https://www.gruene.de/ueber-uns/1994-1998.html>

¹³² Srov. PEČÍNKA, Pavel. *Zelená zleva?: historie ekologických stran v Evropě*. Vyd. 1. Praha: G plus G, 2002, 36.

6.2.3 Volební program rakouské politické strany Zelení – Zelená alternativa z roku 1994

V roce 1993 došlo k přejmenování strany na Zelení – Zelená alternativa, zkráceně Zelení,¹³³ která pod tímto názvem působí dodnes.¹³⁴ Rakouští zelení vydali před volbami do Národní rady v roce 1994 dva volební programy.¹³⁵ První volební program se zaměřuje především na problematiku odpadové politiky v Rakousku, druhý volební program se věnuje zemědělství a jeho budoucnosti v Rakousku. První volební program nese název: „Zelený investiční program,“ „Práci k životnímu prostředí“¹³⁶ a obsahuje 27 stran, které jsou doplněné o reálné fotografie, grafické prvky a přehledné členění textu. První a poslední strana je barevná, nemá však zelenou barvu, která je pro politické strany zelených typická, ale je červená. Text volebního programu je pouze černobílý, doplněný o černobílé fotografie a černobílé grafy. Rozdělení textu pomocí různých odrážek činí program přehledným. Druhý volební program je nazván „Zemědělství. Program Zelených.“¹³⁷ Z hlediska formální úpravy je propracovanější než první volební program a jeho úvodní i závěrečná strana je žlutá. Na úvodní žluté straně se nachází slunečnice se znakem rakouských zelených, kterým je zelené písmeno G připomínající šipku směřující doprava. Na zadní straně programu se nachází fotografie hlavy skotu. Tento volební program je doplněný o barevné nadpisy a barevné fotografie. Celý program provází fotografie zvířat, rostlin a barevné grafy, které ho činí zajímavým a přehledným. Za zdařilejší volební program z hlediska formální úpravy považují druhý volební program, který se týká problematiky zemědělství.

Program nazvaný „Zelený investiční program“ se skládá vedle předmluvy a úvodu z těchto hlavních témat: „Odpadové politiky Rakouska, Zeleného investičního programu pro odpadové hospodářství, Kdo má financovat odpadovou politiku?, Nová pracovní místa v rámci odpadové politiky Zelených – reálný sen.“¹³⁸ Zelení se v tomto programu zaměřili pouze na problematiku odpadové politiky Rakouska a témata s ní spojená. Ve srovnání s volebním programem z roku 1990 je tento program formálně

¹³³ GRÜNE – DIE GRÜNE ALTERNATIVE, G-GAL. Zkráceně GRÜNE.

¹³⁴ K 14. 06. 2016.

¹³⁵ Oba volební programy byly přeloženy autorkou diplomové práce.

¹³⁶ FIEGL, Matthias. *Das Grüne Investitionsprogramm: Arbeit durch Umwelt*. Vídeň: Die Grüne Bildungswerkstatt, 1994, s. 1.

¹³⁷ FATZI, Katharina a Matthias FIEGL. *Landwirtschaft. Ein Program der Grünen*. Graz: Impuls, 1994, s. 1.

¹³⁸ Srov. FIEGL, Matthias. *Das Grüne Investitionsprogramm: Arbeit durch Umwelt*. Vídeň: Die Grüne Bildungswerkstatt, 1994, s. 1.

rozsáhlejší, z hlediska obsahového se ovšem zabývá užším okruhem témat. Nenajdeme zde oproti minulému programu názor Zelených na dopravu, emancipaci žen, toleranci k menšinám či názor na penzijní pojištění. Zelení se opět nevyjadřují k problematice sexuálních menšin ani k problematice asistované reprodukce či umělého přerušení těhotenství.

Odpady podle nich představovali největší ekologický problém. V souvislosti s odpadovou politikou Rakouska hovoří v tomto programu o tom, že domovní odpady netvoří centrální problém odpadové politiky. Upozorňují také na problematiku recyklace a odmítají moderní trend, recyklovat vše a za každou cenu, jelikož i při recyklaci vznikají odpady a škodlivé látky. Proto je nutné recyklovat pouze takové látky, u kterých je recyklace skutečně smysluplná. Mezi takové látky řadí sklo, papír a bio odpad. Zastávají názor, že není efektivní recyklovat umělou hmotu či hliníkové látky. V programu představují svůj „Zelený investiční program“ pro odpadové hospodářství. Heslo investičního programu zní: „Méně průmyslového odpadu znamená více peněz pro rakouské hospodářství.“¹³⁹ V souvislosti se Zelenou investiční politikou požadují zavedení ekologického zdanění odpadů a každý podnik musí předložit „Ekologické účetnictví.“ Od státu očekávají podporu výzkumu nových „clean technologies.“ Stejně heslo platí i pro domácnosti: „Méně odpadu znamená více peněz pro rakouské domácnosti.“¹⁴⁰ Od státu požadují podporu ekologických inovací balení a produktů, které si domácnosti kupují. Chtějí prosadit úplný zákaz neekologických a neekonomických balení zejména každého PVC – balení, nápojové obaly nesmí být baleny v hliníkových obalech, zákaz se má vztahovat i na PET nevratné láhve. Zelení vypracovali koncept poplatků za obaly a odpady. Tento koncept má čtyři fáze, první měla vstoupit v platnost v roce 1996 a týká se zavedení poplatků týkajících se obalů, která nesplňují ekologická kritéria. Výše poplatků se má odvíjet od zatížení ekologie. Finance získané z těchto poplatků mají být použity na sanaci skládek jedovatých odpadů. Druhá fáze měla vstoupit v platnost v roce 1997 a týká se zdanění nebezpečných průmyslových odpadů a velkého množství průmyslového odpadu, který nemusí být ekologicky nebezpečný. Finance plynoucí z těchto daní měly být použity na vývoj technologií zabývajících se zpracováním odpadu. Třetí fáze by měla začít platit

¹³⁹ Srov. FIEGL, Matthias. *Das Grüne Investitionsprogramm: Arbeit durch Umwelt*. Vídeň: Die Grüne Bildungswerkstatt, 1994, s. 11.

¹⁴⁰ Srov. FIEGL, Matthias. *Das Grüne Investitionsprogramm: Arbeit durch Umwelt*. Vídeň: Die Grüne Bildungswerkstatt, 1994, s. 13.

v roce 2001 a jde v ní zejména o propojení nových daňových poplatků s existujícími podniky. V poslední fázi se předpokládá rozšíření konceptu i v jiných zemích EU. Zelení věří, že právě takový postup zajistí při nejmenším 16 000 nových pracovních míst.

Ve srovnání s minulým volebním programem se zaměřili pouze na problematiku týkající se průmyslu, znečišťování životního prostředí a odpadovou politiku. Přestože vypracovali podrobný koncept, jak by chtěli v budoucích letech odpadovou politiku řešit, bylo by podle mého názoru vhodné, aby se ve svém programu vyjádřili i k dalším zásadním tématům, jako například příjmu či odmítnutí uprchlíků, podpoře národnostních a etnických menšin, právům žen či ochraně přírodního bohatství.

Druhý politický program vydaný stranou v tom samém roce se jmenuje „Zemědělství. Program Zelených“¹⁴¹ a obsahuje vedle předmluvy tematickou otázku: „Má rakouské zemědělství budoucnost?“ Dále se věnují hlavním bodům programu, mezi které patří: „Pojištění příjmů, Solární společnost, Přímá podpora, Ekologické rámcové podmínky a Konkrétní požadavky zeleného zemědělství.“ V závěru programu strana představuje i svůj zemědělský spolek. Zelení představují ve svém programu celkem dvanáct nejdůležitějších požadavků, které by chtěli prosadit v rámci zeleného zemědělství. Primárně chtěli zdanit energii. Do roku 1998 měl tento daňový příjem přinést ročně minimálně 35 miliard rakouských šilinků. Zelení se také zavazují k tomu, že podpoří bioprodukty a biozemědělství. Zlepšit úroveň biopotravin chtějí prostřednictvím vytvoření kvalitativní škály, kterou budou muset být produkty označeny. Označení „Bio A“ má být pro bioprodukty nejvyšší kvality, čímž chtějí bojovat i proti nekvalitním bioproduktům, které se za kvalitní pouze vydávají. Strana požaduje výzkum kvality u všech potravin, s cílem vytvořit Rakouský profil kvality potravin. V závěru programu se krátce strana věnuje i dalším tématům než pouze inovaci zemědělství. Zelení chtějí zajistit nová pracovní místa skrze ochranu životního prostředí, a sice v souvislosti s jejich „Ekologickým investičním programem“ pro oblasti dopravy a energie. Ekologický investiční program má zajistit minimálně 15 000 nových pracovních míst. Dále hovoří o ochraně klimatu a migraci.¹⁴²

¹⁴¹ FATZI, Katharina a Matthias FIEGL. *Landwirtschaft. Ein Program der Grünen*. Graz: Impuls, 1994, s. 1.

¹⁴² Srov. FATZI, Katharina a Matthias FIEGL. *Landwirtschaft. Ein Program der Grünen*. Graz: Impuls, 1994, s. 21n.

Volební programy z roku 1990 a 1994 rakouské politické strany Zelení – Zelená alternativa jsou zcela odlišné. Program z roku 1990 se věnuje více oblastem, které by chtěla strana ovlivnit. Program je stručný a je napsán v bodech. Dva programy z roku 1994 se týkají velmi podrobně odpadové politiky a zemědělství Rakouska. Oba programy jsou rozsáhlé a neobsahují pouze body, nýbrž vysvětlují danou problematiku komplexně. Nedostatkem programů z roku 1994 je, že jsou tematicky příliš úzce zaměřeny.

Ve volbách do Národní rady v roce 1994 získali Zelení – Zelená alternativa 7,31 % hlasů a obsadili 13 poslaneckých křesel, což je o 3 více než v minulých volbách. Téměř polovinu tvořily ženy. Volby vyhrála Sociálnědemokratická strana Rakouska s 34,9 % a 65 mandáty. Vládu tvořila opět velká koalice Sociálnědemokratické strany Rakouska s Rakouskou lidovou stranou. V roce 1995 se konaly další mimořádné parlamentní volby, ve kterých ovšem Zelení ztratili mnoho hlasů a získali s 4,8 % hlasů celkem 9 poslaneckých mandátů, z toho pět poslaneckých křesel obsadily ženy.¹⁴³ V roce 1996 se konaly první rakouské volby do Evropského parlamentu, ve kterých byl zvolen s 6,8 % hlasů jako poslanec do EP kandidát zelených Johannes Voggenhuber. V roce 1999 se politická strana Zelení – Zelená alternativa kriticky vyjádřila k situaci v Jugoslávii, odsuzovala i činnost NATO a snažila se prosadit zachování rakouské neutrality. Zelení stále odmítali začlenění Rakouska do NATO. Téhož roku se konaly další volby do Evropského parlamentu. Zelení získali dva poslanecké mandáty pro EP - Voggenhuber a Echererová. Požadovali více demokracie v Evropské unii a také usilovali o ukončení jaderné energetiky. V roce 1999 se Zelení vyjádřili, že odmítají budoucí spolupráci se sociální demokracií, přestože strany spojoval názor na zákaz jaderné energetiky a zachování neutrality, lišily se zcela v pohledu na migrační politiku.¹⁴⁴

6.2.4 Komparace

Každá ze zmíněných politických stran zelených pojala svůj volební program zcela odlišně. Bezesporu nejrozsáhlejší volební program vydala po formální stránce německá politická strana Svaz 90/Zelení. Na rozdíl od volebního programu české a

¹⁴³ Srov. Wahlen: Nationalratswahl vom 9. Oktober 1994. *B.M.I.: Bundesministerium für Inneres* [online]. Bundesministerium für Inneres [cit. 2016-06-15]. Dostupné z: http://www.bmi.gv.at/cms/BMI_wahlen/nationalrat/NRW_1994.aspx

¹⁴⁴ Srov. PEČÍNKA, Pavel. *Zelená zleva?: historie ekologických stran v Evropě*. Vyd. 1. Praha: G plus G, 2002, s. 50.

rakouské politické strany zelených neobsahoval žádné barevné grafické prvky, grafy, ale ani fotografie. Z hlediska formálního se jednalo o nejméně přehledný volební program. Naopak v rámci obsahové stránky šlo o tematicky nejrozsáhlejší volební program, ve kterém se němečtí Zelení snažili vyjádřit svoje stanovisko k co nejvíce tématům. Pozitivem programu české politické Strany zelených je jeho přehlednost a jeho systematické členění. Na rozdíl od rakouských a německých Zelených se čeští zelení nevěnovali tolik ve svém programu zemědělství, nenabízeli ani nové postupy a opatření v rámci ekologického zemědělství. Ve srovnání s rakouskými Zelenými, kteří vytvořili zcela nový koncept zemědělství a připravili k jeho prezentaci samostatný politický program, se čeští zelení věnovali problematice zemědělství okrajově. Všechny strany pracovaly ve svých volebních programech s aktuálními problémy a nabízely jejich řešení. Čeští zelení nově představili problém drog a nabízeli řešení v rámci jejich drogové politiky. Němečtí Zelení nově pracovali s tématem sociálního zabezpečení starých lidí a rakouští Zelení vyvinuli nový koncept odpadové politiky. K německému volebnímu programu strany Svaz 90/Zelení by bylo vhodné ještě připravit zkrácenou a přehlednější verzi, která by svým rozsahem neodrazovala od jeho důkladného prostudování.

6.3 Komparace volebních programů politických stran zelených v České republice a Spolkové republice Německo pro rok 1998 a Rakouské republice pro rok 1999

6.3.1 Volební program české politické Strany zelených z roku 1998

Poté, co se Strana zelených neúčastnila voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v roce 1996, vydala před volbami do Poslanecké sněmovny v roce 1998 volební program s názvem: „Volební program Strany zelených.“¹⁴⁵ Zelení zvolili novou strukturu politického programu, která svou grafickou podobou připomíná noviny. Čtyřstránkový černobílý program je doplněn vždy u tučně zvýrazněných názvů hlavních bodů programu černobílými kresbami, které charakterizují danou problematiku. Volební program působí přehledně a neobsahuje žádné reálné fotografie. Pro volební program z roku 1998 si Strana zelených zvolila moto: „Občan má právo vědět, být slyšen a

¹⁴⁵ *Volební program Strany zelených*. Praha: Strana zelených, 1998, s. 1.

ovlivňovat rozhodnutí.“¹⁴⁶ Skládá se z Preambule a tematických oblastí, které by chtěli zelení změnit, jedná se o „Životní prostředí a ekonomiku, Energetiku, Těžební průmysl, Dopravu, Zemědělství a lesnictví, Ochranu přírody a krajiny, Průmysl a obchod, Státní správu a samosprávu, Zahraniční politiku, Zdravotnictví, Sociální politiku, Školství a kulturu, Vnější a vnitřní bezpečnost.“¹⁴⁷ Z výčtu témat, kterými se strana v novém programu zabývá, vyplývá, že se ve srovnání s minulým volebním programem věnuje širšímu okruhu témat. Nově se zabývá zahraniční politikou, kulturou a vnější a vnitřní bezpečností.

Preambule volebního programu z roku 1998 se obsahově velmi podobá úvodu volebního programu z roku 1996. Strana zelených opět zdůrazňuje nutnost strategie trvale udržitelného žití, kterou chce prosadit a která podle ní jako jediná z možných strategií nabízí řešení stávající situace. Zelení zdůrazňují stejně jako v minulém programu, že se zaměří na vytváření podmínek pro další život, ne ovšem pouze ve smyslu ochrany přírody, ale budou chránit i člověka samotného a jeho sociální, kulturní a další potřeby. V závěru preambule vyjadřují, že se cítí být spoluodpovědní za vývoj našeho státu.

Strana se nejprve věnuje životnímu prostředí a ekonomice, stejně jako v předcházejícím programu tvrdí, že co je ekologické, je ve svém důsledku i ekonomické, a proto se jejich program prolíná s programem ekonomickým a není pouze ekologický. Zelení se u tohoto tématu nevěnují konkrétní situaci, nehovoří ani o svých záměrech a postupech, například jakými prostředky se budou snažit chránit životní prostředí. V rámci této oblasti se zabývají i problematikou, která se přímo netýká životního prostředí a ekonomiky: „Nechceme žít ve státě, kde stačí zestárnout, onemocnět, mít jinou barvu pleti, nemít prestižní povolání nebo být žena, aby se člověk dostal do role občana nižší kategorie.“¹⁴⁸ V oblasti energetiky již nabízí konkrétní změny a postupy v rámci své politiky. Požadují okamžité zastavení výstavby jaderné elektrárny Temelín a nepřejí si zahájení výstavby dalších jaderných elektráren. Usilují také o demonopolizaci výrobců energie a tvrdí, že je možné vhodnou změnou příslušných právních předpisů omezit monopol stávajících producentů energie, čím chtějí podpořit malovýrobce elektrické energie a uplatnění nových alternativních zdrojů.

¹⁴⁶ *Volební program Strany zelených*. Praha: Strana zelených, 1998, s. 1.

¹⁴⁷ *Volební program Strany zelených*. Praha: Strana zelených, 1998, s. 1.

¹⁴⁸ *Volební program Strany zelených*. Praha: Strana zelených, 1998, s. 1.

Chtějí daň z přidané hodnoty pro energie ve výši 5 % a změnou systému odpisů a zavedením ekodaní stimulovat opatření pro efektivní využívání energie. Výnosy z ekodaní mají být dále využitelné pro přechod od klasické energetiky k energetice vysoce účinné a využívající obnovitelných zdrojů. V těžebním průmyslu se také strana věnuje konkrétním případům a svému konkrétnímu záměru v rámci této oblasti. Požaduje zpracování koncepce surovinové politiky státu a v jejím rámci stanovení podmínek pro otvírání nových ložisek a využívání stávajících. Podle nich je nutné racionálnější a odpovědnější využívání zásob nerostných surovin jakožto cenného neobnovitelného přírodního zdroje a zároveň chtějí snížení tlaku na devastaci krajiny těžbou. Požadují přísné omezení vývozu nerostných surovin, čímž bude dán větší prostor pro vývoz hotových výrobků, což je pro stát podle nich mnohem větším přínosem jak z ekonomického, tak i z ekologického hlediska. Kritizují současný stav, který podle nich odsouvá Českou republiku do role rozvojové země.¹⁴⁹

Zelení se razantně přiklání ve prospěch železnic na úkor silniční dopravy, požadují modernizaci stávající železniční sítě a zdůrazňují, že stát jako výhradní vlastník železnic má nástroje, kterými je může učinit konkurenceschopné. Jsou si vědomi, že železnice bude sice vždy v ekonomickém smyslu ztrátová. Domnívají se, že však lze tyto ztráty snížit na nezbytné minimum a přínosy je podle nich nutno hledat v jiných oblastech, především v pozitivním vlivu, které mají na životní prostředí. Zelení jsou zastánci alternativních zdrojů pohonu především v systémech městské hromadné dopravy. Usilují o vytvoření legislativních a ekonomických podmínek pro rozvoj integrované dopravy a dále chtějí zachování regionálních železničních tratí. Stejně jako v minulém volebním programu věnují svou pozornost stanovení výše silniční daně podle míry zatížení životního prostředí a jejich záměrem je i zpřísnění norem pro kontrolu technického stavu vozidel, čímž se také zabývali již v minulém volebním programu. V rámci zemědělství a lesnictví požadují skutečně účinné právní nástroje na ochranu zemědělského půdního fondu a novelizaci lesního zákona. Dotace by měly být rozděleny zemědělcům v souvislosti s ochranou a tvorbou krajiny. Nově hovoří o rozvoji alternativního zemědělství. Další opatření, která chtějí prosadit, se týkají přijetí zákona o ochraně ozónové vrstvy v celém rozsahu, přijetí zákona o ekologických daních a současné snižování daní z příjmů. Nově se zelení také věnují odpadové politice, a sice

¹⁴⁹ Srov. *Volební program Strany zelených*. Praha: Strana zelených, 1998. s. 2.

usilují o vytvoření duálního systému, který spočívá v tom, že za likvidaci obalu by měl odpovídat a platit jeho výrobce. Jejich záměrem je i větší finanční podpora separace a recyklace druhotných surovin. Co se týká ochrany přírody a krajiny, Strana zelených se ostře postavila proti plánu na výstavbu kanálu Labe-Odra-Dunaj. Lpí na důsledném dodržování mezinárodních dohod o ochraně ohrožených druhů a na preventivním opatření a zvýšení trestních sazeb v případě ilegálního obchodu se vzácnými živočichy a rostlinami, což je také ve srovnání s jejich ostatními politickými programy novinka. Strana je nespokojena s dosavadní politikou průmyslu a obchodu, proto navrhuje koordinovanou a cílenou politiku průmyslu, změny celkové průmyslové struktury státu, skutečnou podporu rozvoje malých a středních podnikatelských aktivit a podporu stávajících a nově vznikajících podnikatelských subjektů všech forem zaměřených na zpracování a opětovné využití druhotných surovin a likvidaci odpadů.¹⁵⁰

Další oblast, která by podle nich měla být reformována, je státní správa a samospráva. Jde jim zejména o změnu rozpočtových pravidel pro příjem měst a obcí, přijetí Charty evropské samosprávy, vymezení kompetencí pro krajské samosprávy, přijetí zákona o státní službě. Obecně požadují jasnou a jednoduchou koncepci státní správy. Nové téma tvoří i zahraniční politika. Strana zelených podporuje ve svém programu z roku 1998 vstup České republiky do Evropské unie a zastává názor důsledného prosazování mírového řešení mezinárodních sporů. Novým tématem, kterým se Strana zelených zabývá, je také zdravotnictví. Upřednostňuje programy prevence a bude usilovat o novelizaci zákona o zdravotní péči. Jejich zájmem je také snížení počtu zdravotních pojišťoven. V rámci sociální politiky chtějí oddělit penzijní fond od státního rozpočtu a jsou pro zpřísnění podmínek pro poskytování podpory v nezaměstnanosti. V populační politice je podle nich třeba zlepšit výchovu. Na rozdíl od minulých programů se strana věnuje i svému názoru na umělé přerušování těhotenství, podle nich má mít žena právo na rozhodnutí. Obecně však usiluje o eliminaci rozvodů, potratů a dalších rizikových jevů. Novým bodem se stává také požadavek na zjednodušení systému adopce dětí.¹⁵¹

Změnu dle nich potřebuje i české školství, kde kritizují především neodpovídající platové ohodnocení učitelů. Chtějí přizpůsobit strukturu učňovských a

¹⁵⁰ Srov. *Volební program Strany zelených*. Praha: Strana zelených, 1998. s. 2n.

¹⁵¹ Srov. *Volební program Strany zelených*. Praha: Strana zelených, 1998, s. 3.

středních škol potřebám trhu práce. Razantně odmítají zavedení školního pro řádné studenty vysokých škol.

Z hlediska vnější a vnitřní bezpečnosti jsou pro absolutní zákaz umístění zbraní hromadného ničení na území České republiky. Poprvé požadují zvýšení trestních sazeb v případech týrání dětí a právo na nutnou obranu.

Posledním bodem Volebního programu Strany zelených z roku 1998 je snaha o snížení hranice trestní odpovědnosti na 14 let.¹⁵²

Volební program z roku 1998 se jeví oproti programu z roku 1996 přehlednější a konkrétnější. Své požadavky strana shrnuje do přehledných bodů, a poté je krátce, ale pochopitelně vysvětluje.

19. – 20. června roku 1998 se konaly parlamentní volby, kterých se již Strana zelených účastnila. Jejím původním záměrem bylo vytvoření volební koalice s Politickým klubem Josefa Wagnera, jednání ovšem nakonec vyústila v samostatnou volební kandidátku zelených. Volby vyhrála s 32,30 % Česká strana sociálně demokratická, která vytvořila menšinovou vládu s ODS, jednalo se o uzavření tzv. Opoziční smlouvy. Strana zelených získala pouhé 1, 12 % hlasů, což nepředstavovalo ani jeden poslanecký mandát.¹⁵³ Přes svůj širší volební program zaznamenala volební neúspěch.

6.3.2 Volební program německé politické strany Svaz 90/Zelení z roku 1998

Svaz 90/Zelení se již v roce 1997 připravovali na případnou vládu se sociální demokracií (SPD). Před volbami do Spolkového sněmu vydali němečtí Zelení dva volební programy.¹⁵⁴ První volební program nese název: „Zelená je změna“¹⁵⁵ a

¹⁵² Srov. *Volební program Strany zelených*. Praha: Strana zelených, 1998, s. 4.

¹⁵³ Srov. Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 19. - 20. 6. 1998: Celkové výsledky hlasování. *Český statistický úřad: Výsledky voleb a referend* [online]. Český statistický úřad, 1015 [cit. 2016-06-16]. Dostupné z: <http://volby.cz/pls/ps1998/u4>

¹⁵⁴ Oba dva volební programy politické strany Svaz 90/ Zelení z roku 1998 byly přeloženy autorkou diplomové práce.

¹⁵⁵ *Grün ist der Wechsel: Programm zur Bundestagswahl 1998* [online]. Bonn: BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN, 1998, s. 1. [cit. 2016-06-17]. Dostupné z: https://www.boell.de/sites/default/files/assets/boell.de/images/download_de/publikationen/1998_Wahlprogramm_Bundestagswahl.pdf

obsahuje 157 stran. Druhý volební program se již přímo zaměřuje na budoucí čtyřletou spolupráci s politickou stranou SPD a je nazván: „Nová většina pouze s námi.“¹⁵⁶

Volební program s názvem „Zelená je změna“ je ještě obsáhlejší než program z předchozího volebního období. Jeho úvodní a závěrečná strana se zcela liší od předcházejících programů této strany, je tvořena zeleným emotikonem na modrém pozadí. Grafická úprava textu toho volebního programu je velmi podobná úpravě předcházejícího volebního programu. Tučně jsou zvýrazněny pouze nadpisy, program neobsahuje žádné grafy, obrázky či fotografie. Zelení se věnují následujícím tématům: „Ochrana životního prostředí a přírody – Základu ekologického hospodářství; Cestě z hospodářské a finanční krize; Spravedlivé budoucí společnosti; Postavení žen v emancipované společnosti; Nové budoucnosti skrze vzdělání a vědu; Občanským právům, demokracii a bezpečí; Zahraniční politice v 21. století.“

V preambuli vyzývají své voliče ke změně. Právě v roce 1998 byl podle nich čas pro změnu v podobě sociální a ekonomické politiky, kterou Spolková republika Německo potřebovala. Zavazují k ekologické modernizaci Německa. Stejně jako v minulém volebním programu kriticky reagují na vládu Helmuta Kohla, která podle nich problémy neřeší, ale vyostřuje. Kritizují také sociální nejistotu, kterou Kohlova vláda vytvořila, a upozorňují na to, že ještě nikdy tolik lidí nebylo odkázáno na sociální pomoc. Z toho důvodu si Zelení stanovili jako svůj hlavní volební cíl boj proti nezaměstnanosti a na rozdíl od minulého volebního programu požadují 800 německých marek jako příspěvek pro každého občana, který nemá zaměstnání. Zaměřit se chtějí na vytvoření lepších šancí pro mladé lidi. Tvrdí, že pouze volba Zelených jsou hlasy pro změnu a možnost vytvoření rudo-zelené koalice, tedy koalice SPD se Svazem 90/Zelenými.

K nejdůležitějším požadavkům rozsáhlého volebního programu patří zavedení energetické daně, nová ekologicko-sociální daňová reforma tykající se i zavedení ekodaně v dopravě. Zelení také nově usilují o zavedení nulové tolerance podílu alkoholu při řízení motorového vozidla. Jejich novým záměrem je i podpora a zlepšení turismu v Německu. K jednomu z nejdůležitějších bodů programu patří i změna

¹⁵⁶ *Neue Mehrheiten nur mit uns: Vierjahresprogramm zur Bundestagswahl 98* [online]. Bonn: BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN, 1998. 33 s. [cit. 2016-06-17]. Dostupné z: https://www.boell.de/sites/default/files/assets/boell.de/images/download_de/publikationen/1998_Vierjahresprogramm_Bundestagswahl.pdf

v energetickém hospodářství země, jelikož požadují okamžité odstoupení od jaderné energetiky. V rámci ekologického hospodářství chtějí zelení zajistit až sto tisíc nových pracovních míst. V souvislosti s odpadovou politikou Německa budou usilovat o dodržení ochrany životního prostředí při likvidaci odpadů. V jejich zájmu je i lepší ochrana kvality vody, půdy a zvířat. V rámci hospodářství se zaměřují na podporu vzniku nových podniků ve východních spolkových zemích.

V souvislosti s požadavkem zlepšení péče o děti požadují zvýšení příspěvků na děti na 300 německých marek za měsíc. Nejenom že usilují stejně jako v minulém programu o zlepšení práv žen, ale v tomto programu se zaměřují i na posílení práv dětí a mladistvých. Zelení se také opět zajímají o drogovou politiku, cestu k pozitivní změně v této oblasti vidí v účinné prevenci a pragmatické pomoci drogově závislým – terapii, výměně injekčních stříkaček apod. Požadují znovu zrušení zákona 218, který neumožňuje umělé přerušování těhotenství. Chtějí, aby se každá žena mohla svobodně rozhodnout, zda si chce dítě ponechat či nikoli. Opět usilují o uznání prostituce jako zákonem uznaného povolání, aby došlo ke zlepšení práv prostitutek. Chtějí ukončit jejich diskriminaci. Co se týká migrační politiky a menšin, kladou si za cíl posílení jejich práv a větší ochranu uprchlíků. V problematice zahraniční politiky chtějí reformu OSN a její dosavadní struktury. Jsou striktními zastánci mírového řešení válečných konfliktů. Razantně nesouhlasí se zbrojením a jednáním NATO, a proto požadují naprosté zakázání atomových zbraní v rámci NATO.¹⁵⁷

Druhý volební program, který politická strana Svaz 90/Zelení před parlamentními volbami v roce 1998 vydala, se jmenuje: „Nová většina pouze s námi“ a obsahuje celkem 33 stran.¹⁵⁸ Zelení v něm představují svůj program pro příští čtyři roky, které nazývají novým politickým začátkem. I v tomto programu se objevuje jejich politické heslo: „Zelená je změna.“¹⁵⁹ Jejich hlavním záměrem je v následujících

¹⁵⁷ Srov. *Grün ist der Wechsel: Programm zur Bundestagswahl 1998* [online]. Bonn: BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN, 1998, s. 17n. [cit. 2016-06-17]. Dostupné z: https://www.boell.de/sites/default/files/assets/boell.de/images/download_de/publikationen/1998_Wahlprogramm_Bundestagswahl.pdf

¹⁵⁸ Srov. *Neue Mehrheiten nur mit uns: Vierjahresprogramm zur Bundestagswahl 98* [online]. Bonn: BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN, 1998, s. 1. [cit. 2016-06-17]. Dostupné z: https://www.boell.de/sites/default/files/assets/boell.de/images/download_de/publikationen/1998_Vierjahresprogramm_Bundestagswahl.pdf

¹⁵⁹ Srov. *Neue Mehrheiten nur mit uns: Vierjahresprogramm zur Bundestagswahl 98* [online]. Bonn: BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN, 1998, s. 1. [cit. 2016-06-17]. Dostupné z: https://www.boell.de/sites/default/files/assets/boell.de/images/download_de/publikationen/1998_Vierjahresprogramm_Bundestagswahl.pdf

čtyřech letech boj proti nezaměstnanosti. Dále se zaměří na odstoupení od jaderné energetiky a na ekologii, která podle nich představuje nová pracovní místa, respektive jde o nová pracovní místa, která vzniknou na základě ekologických inovací. Usilovat chtějí také o sociální spravedlnost a více demokracie ve Spolkové republice Německo. Zdůrazňují i globální odpovědnost.

Volby do Spolkového sněmu se konaly 28. září 1998 a politická strana Svaz 90/Zelení získala 6,7 % hlasů, což představovalo 47 poslaneckých mandátů.¹⁶⁰ Vítěznou stranou se stala Sociálnědemokratická strana Německa (SPD), která společně s politickou stranou Svaz 90/Zelení vytvořila „rudo-zelenou“ koalici, která získala většinu ve Spolkovém sněmu. Novým kancléřem se stal sociální demokrat Gerhard Schröder. Historicky prvním ministrem zahraničí z řad zelených se stal Joseph „Joschka“ Fischer, ministrem životního prostředí a atomové bezpečnosti se stal Jürgen Trittin, Andrea Fischerová se ujala postu ministryně zdravotnictví a Marie Luise Becková se stala tajemnicí pro imigranty. Zeleným se podařilo v rámci vládní koalice prosadit mnoho změn. K největším úspěchům patřilo to, že se jim podařilo zahájit diskuzi o odstupu od jaderné energetiky do roku 2021. Koalice se dohodla na postupném odstoupení od jaderné energetiky. Došlo k zakázání výstavby nových jaderných reaktorů a zároveň byla v roce 2001 podepsána dohoda mezi vládou a elektrárenskými společnostmi, která omezovala životnost reaktorů a v principu vedla k úplnému odstoupení od jaderné energetiky. Podařilo se jim zavést ekologické daně, prosadili i zavedení dvojího občanství i svou strategii v rámci drogové politiky. Zelení slavili úspěch i v prosazení registrovaného partnerství homosexuálních párů, úspěšní byli také v posílení feministických a sociálních přístupů.¹⁶¹

6.3.3 Volební program rakouské politické strany Zelení – Zelená alternativa z roku 1999

Politická strana Zelení – Zelená alternativa vydala před volbami do Národní rady v roce 1999 zcela odlišný volební program. Na rozdíl od předcházejících volebních

¹⁶⁰ Srov. Bundestagswahlergebnisse seit 1949. *Deutscher Bundestag: Wahlen* [online]. Deutscher Bundestag, 2014 [cit. 2016-06-19]. Dostupné z: http://www.bundestag.de/bundestag/wahlen/ergebnisse_seit1949/244692

¹⁶¹ Srov. 1999 - 2002: Atomausstieg, Öko-Steuer, "Erneuerbare Energien Gesetz"-Gesetz: Tatkräftige GRÜNEN setzen ihre Inhalte in der Regierungskoalition um. *Bündnis 90/Die Grünen: Über uns* [online]. Bündnis 90/Die Grünen, 2009 [cit. 2016-06-19]. Dostupné z: <https://www.gruene.de/ueber-uns/1999-2002.html>

Volební program byl přeložen autorkou diplomové práce.

programů, je již tento elektronicky dostupný. Program nese název: „Kompetentně. Angažovaně.“ „Zelená pozice pro novou politiku.“¹⁶² Jeho formální úprava se zcela liší od předcházejících, jelikož je pouze černobílý a neobsahuje žádné barevné ani grafické prvky. Nejsou v něm navíc zvýrazněné ani nadpisy, a tudíž není snadné se v něm dobře orientovat. V programu nelze najít ani kresby či reálné fotografie. Celkově působí tento volební program ve srovnání s předchozími nepřehledně, nezajímavě a nedbale. Je tvořen 24 stranami.

Co se týká obsahové stránky tohoto volebního programu, také se od předcházejících volebních programů vydaných v roce 1994 liší, předchozí programy byly zaměřeny zejména na odpadovou politiku Rakouska a inovaci v zemědělství. Volební program z roku 1999 se zaměřuje na více oblastí, které jsou pro politické strany zelených typická. Formálně i obsahově připomíná strukturu volebních programů německé politické strany Svaz 90/Zelení. V úvodu se Zelení zmiňují o tom, že i opoziční politika je velmi důležitá a že budou usilovat o ochranu životního prostředí, boji proti nezaměstnanosti či zvýšení životní kvality. Již v úvodu varují před atomovými elektrárnami umístěnými okolo Rakouska.

Jednou z hlavních tematických oblastí je „Eko-logické hospodaření s důrazem na ochranu životního prostředí.“¹⁶³ Zelení upozorňují na to, že vládní koalice SPÖ a ÖVP¹⁶⁴ doposud neměla za prioritu aktivní ochranu životního prostředí. Mezi další prioritu Zelených patří požadavek aktivní neutrality místo NATO, požadují aktivní mírovou politiku namísto vstupu do NATO, které nepovažují za společenství pro mír. Chtějí prosadit Antidiskriminační zákon, který by chránil před diskriminací nejenom migranty, ale i lidi s odlišnou sexuální orientací, s tělesným či duševním postižením, chránit má i ženy a děti a další znevýhodněné skupiny. Jejich záměrem je i dosažení sociální spravedlnosti v rámci spravedlivého rozdělování práce, peněz a šancí. Požadují stejné šance pro muže i ženy. Prosadit chtějí i eko-sociální daňovou reformu. Slibují vytvoření až 70 000 nových pracovních míst. Zelená agrární politika se bude týkat i zlepšení kvality potravin a v souvislosti s BSE-krizí i se zvýšením ochrany chovných

¹⁶² Wahlprogramme: WAHLPROGRAMME 2013-1999. *Die Grünen* [online]. Die Grünen - Die grüne alternative, 1999, s. 1. [cit. 2016-06-19]. Dostupné z: <https://www.gruene.at/partei/programm/wahlprogramme>

¹⁶³ Srov. Wahlprogramme: WAHLPROGRAMME 2013-1999. *Die Grünen* [online]. Die Grünen - Die grüne alternative, 1999, s.6. [cit. 2016-06-19]. Dostupné z: <https://www.gruene.at/partei/programm/wahlprogramme>

¹⁶⁴ SPÖ – Sociálnědemokratická strana Rakouska; ÖVP – Rakouská lidová strana.

zvírat. Zavazují se k boji proti atomovým elektrárnám, které se nacházejí u jejich hranic, jde jim zejména o jaderné elektrárny Mochovce a Temelín. V rámci vnitřní politiky chtějí reformovat exekutivu a podpořit příjem uprchlíků do země prostřednictvím práva na asyl. Dále se zaměřují na emancipaci žen, vytvoření stejných práv pro ženy a slibují, že budou bojovat proti násilí vůči ženám. Zelení požadují možnost umělého přerušování těhotenství a možnost svobodného rozhodnutí každé ženy, zda si chce dítě ponechat.

Volební program je ve srovnání s volebními programy vydanými v roce 1994 podle mého názoru mnohem méně přehledný. Záporně lze hodnotit především formu tohoto volebního programu, jelikož neobsahuje žádné zvýraznění či fotografie. Z hlediska obsahového je možné ocenit, že se věnuje širšímu okruhu témat než předchozí programy, přesto se domnívám, že tato formální úprava není pro potencionální voliče příliš zajímavá.

Volby do Národní rady měly v roce 1999 velmi zajímavý průběh. Zelení – Zelená alternativa získali se 7,4 % hlasů celkem 14 mandátů a vyslovili možnost spoluvytvoření vlády se sociální demokracií. SPÖ ovšem získala ve volbách 33,2 % hlasů, což by i po sečtení s hlasy Zelených nestačilo k získání většiny v parlamentu.¹⁶⁵ Vládu tedy vytvořila koalice ÖVP a FPÖ.¹⁶⁶ Přestože Zelení zůstali v opozici, byli politicky velmi aktivní. V roce 2001 se aktivně podíleli na akcích proti dostavbě české jaderné elektrárny Temelín. Téhož roku dokonce navrhli v rámci jejich mírové politiky nekupovat nové stíhací letouny a dané peníze (75 miliard korun) dát výměnou České republice za odstavení jaderné elektrárny Temelín.¹⁶⁷

6.3.4 Komparace

Od počátku devadesátých let lze poprvé hovořit o jisté obsahové podobnosti volebních programů zkoumaných stran, jelikož všechny tři strany vydaly volební programy, ve kterých se nezaměřovaly na jednu či dvě problematiky, nýbrž vytvořily volební programy, ve kterých se věnovaly velmi širokému okruhu témat. Často měly i stejný politický záměr – stejně jako Zelení v Německu, tak i Zelení v Rakousku

¹⁶⁵ Srov. Wahlen: Nationalratswahl vom 3. Oktober 1999. *Bundesministerium für inneres: Republik Österreich*[online]. Bundesministerium für Inneres, 2010 [cit. 2016-06-19]. Dostupné z: http://www.bmi.gv.at/cms/BMI_wahlen/nationalrat/NRW_1999.aspx

¹⁶⁶ FPÖ – Svobodná strana Rakouska.

¹⁶⁷ Srov. PEČÍNKA, Pavel. *Zelená zleva?: historie ekologických stran v Evropě*. Vyd. 1. Praha: G plus G, 2002, s. 51.

nesouhlasili s počínáním NATO, obě strany se také snažily o odstup od jaderné energetiky. Shodný pohled měly také na migrační politiku. Všechny tři politické strany podporovaly menšiny a odmítaly jakoukoli diskriminaci, usilovat chtěly také o lepší postavení žen a možnost umělého přerušování těhotenství na základě rozhodnutí matky. Všechny tři strany se ve svých programech věnovaly i novým tématům. Strana zelených se nově zabývala vnější a vnitřní bezpečností, vyslovila se pro absolutní zákaz umístění zbraní hromadného ničení na území České republiky. Poprvé také požadovala zvýšení trestních sazeb v případech týrání dětí a právo na nutnou obranu. Nově také tato strana usilovala o snížení hranice trestní odpovědnosti na 14 let. Strana Svaz 90/Zelení mimo jiné nově usilovala o zavedení ekologické daně v dopravě. Zelení – Zelená alternativa chtěli například nově zlepšit práva a možnosti postižených lidí. Z hlediska formální úpravy je podle mého názoru nejzdařilejší volební program české Strany zelených, který je přehledný, systematický a vyjadřuje nejenom, proč se strana chce dané problematice věnovat, ale i jaké konkrétní postupy chce prosadit. Volební programy politických stran zelených v Německu a Rakousku shledávám příliš obsáhlé a postrádám v nich také grafické prvky a obrazový materiál.

6.4 Komparace volebních programů politických stran zelených v České republice, Spolkové republice Německo a Rakouské republice pro rok 2002

6.4.1 Volební program české politické Strany zelených z roku 2002

Strana zelených vydala po neúspěšných volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v roce 1998 před následujícími parlamentními volbami v roce 2002 zcela nově upravený volební program, který byl nazván: „Program pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v červnu 2002.“¹⁶⁸ Na rozdíl od předcházejícího volebního programu zvolila strana u tohoto novou grafickou podobu. Volební program s podnázvem „Novou vládu se Stranou zelených!“ obsahuje celkem šest stran, které nejsou doplněny o žádné ilustrace či fotografie. Přestože je program stejně jako ten minulý černobílý, je přehledný a působí systematicky. Volební program z roku 2002 se skládá z úvodu, hlavních třech tematických oblastí programu, které jsou odlišeny

¹⁶⁸ *Program pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v červnu 2002: Novou vládu se Stranou zelených!*. Praha: Strana zelených, 2002, s. 1.

římskými číslicemi, a ze 46 konkrétních podtémat, na která se chce Strana zelených zaměřit.

V úvodu Strana zelených nejprve vysvětluje, že základem jejího politického i volební programu je Národní strategie udržitelného rozvoje České republiky, která byla zpracována Universitou Karlovou v Praze za podpory Programu OSN pro rozvoj. Filosofii, která je pro Stranu zelených výchozí, je právě Strategie trvale udržitelného rozvoje a života. Hlavní heslo tohoto programu zní: „Novou vládu se Stranou zelených!“ Strana se v programu charakterizuje jako demokratická a nezkorumpovaná alternativa současných parlamentních stran. Vyzývá voliče k tomu, aby již nevolili politické strany, které je zatím pouze zklamaly.¹⁶⁹

K třem hlavním bodům programu patří zaprvé „Zelenou pro demokracii“, což znamená, že chtějí zvýšit podíl občanů na rozhodování, podpořit občanská sdružení a spolky a také zákon o referendu. Požadují přímou volbu starostů a prvky přímé demokracie. Podle Strany zelených je účast veřejnosti na rozhodování nejlepší prevencí korupce. Druhým hlavním bodem je „Zelenou pro modernizaci“, strana slibuje, že bude nadále usilovat o spojení ekologického s ekonomickým, jako v předchozím programu. Zelení podpoří rozvoj moderních technologií a budou usilovat o snížení nezaměstnanosti. Podle nich představuje ekologicky i sociálně orientovaný průmysl a zemědělství desítky tisíc nových pracovních příležitostí. Třetí hlavní bod tvoří „Zelenou pro vzdělání.“ Strana slibuje, že nejpozději od roku 2003 navýší platy učitelů o padesát procent. Usiluje o zvýšení míst na vysokých školách a je zásadně proti plošnému zavádění školného. V rámci „Zelené pro vzdělání“ chce také snížit význam přijímacích zkoušek.¹⁷⁰

Dále se již věnuje konkrétně daným podtématům, která chtějí zelení změnit. K novým cílům patří například to, že chtějí usnadnit účast občanů na politickém rozhodování tím způsobem, že sníží povinný počet podpisů pro kandidaturu nezávislých v komunálních volbách. Chtějí skoncovat s diskriminací malých obcí tím, že chtějí stanovit nová rozpočtová pravidla. Zavazují se k ochraně veřejnoprávních médií a chtějí nezávislost jejich rad na politických stranách. Nově požadují internet dostupný všem

¹⁶⁹ Srov. *Program pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v červnu 2002: Novou vládu se Stranou zelených!*. Praha: Strana zelených, 2002, s. 1.

¹⁷⁰ Srov. *Program pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v červnu 2002: Novou vládu se Stranou zelených!*. Praha: Strana zelených, 2002, s. 1.

občanům. Na rozdíl od minulého programu se věnují i problematice zdravých a nezávadných potravin. Chtějí zlepšit podmínky pro výrobu a prodej biopotravin. Ekologické zemědělství by se podle nich mělo rozšířit na pětinu plochy zemědělské půdy do roku 2010. Slibují, že budoucí „zelený“ ministr životního prostředí ukončí do roku 2010 jadernou energetiku v ČR, kterou zelení odmítají. Na mezinárodním poli chtějí prosadit prevenci a mírové řešení konfliktů proti násilí. Nově také vyjádřili svůj záměr k rychlému ukončení povinné vojenské služby.¹⁷¹ Zelení se zavazují k pomoci rodinám s dětmi, ženám v tísní, menšinám a slabým lidem. Nově chtějí také prosadit zákon o registrovaném partnerství osob stejného pohlaví. Zaměřují se také na uzákonění anonymních porodů a uznávají právo ženy na svobodnou volbu v otázce přerušování těhotenství. Poprvé se také čeští zelení vyjadřují k problematice prostituce. Jejich záměrem je prostituci vymezit do veřejných domů a zdanit ji jako formu podnikání. Současně se zavazují k boji proti kuplířství. Nově se také zajímají o péči o památky, kterou je podle nich nutné zlepšit. Stejně jako v minulém programu chtějí dokončit restituční církve církevního majetku, aby církve získaly ekonomické zázemí pro svou činnost. Zcela novým záměrem Strany zelených je i snížení počtu ministerstev – požadují zrušení postu ministra bez portfeje, sloučit agendy ministerstva průmyslu a obchodu a ministerstva dopravy a spojů do nově založeného ministerstva modernizace hospodářství. Poslední bod programu se týká budoucích vztahů s dalšími politickými stranami, respektive zelení primárně odmítají budoucí spolupráci s politickými stranami ODS a KSČM.¹⁷²

Volební program z roku 2002 se věnuje oproti předcházejícímu volebnímu programu více tématům, přesto nezahluje voliče a je přehledný. Strana zelených nevysvětluje, proč je nutné se danou problematikou v České republice zabývat, ale konkrétně se vyjadřuje k tomu, jakým způsobem, chtějí stávající situaci změnit. Podle mého názoru je program jasný a zdařilý.

Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky se konaly ve dnech 14. - 15. 6. 2002. Strana zelených v nich získala 2,36 % hlasů, sice nepřekročila pětiprocentní hranici, ale ve srovnání s výsledky z předchozích voleb se jednalo o úspěch. Ve volbách zvítězila strana ČSSD, která v čele s Vladimírem Špidlou vytvořila

¹⁷¹ Srov. *Program pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v červnu 2002: Novou vládu se Stranou zelených!*. Praha: Strana zelených, 2002, s. 5.

¹⁷² Srov. *Program pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v červnu 2002: Novou vládu se Stranou zelených!*. Praha: Strana zelených, 2002, s. 2 – 6.

vládní koalici s politickými stranami KDU-ČSL a US-DEU.¹⁷³ Zelení získali absolutně 113 000 hlasů a překročili hranici 1,5 % hlasů, což představovalo nárok na volební příspěvek – sto korun za každý volební hlas. Strana zelených tedy obdržela přes 11 milionů korun a upozornila na sebe tím, že se před volbami zavázala k tomu, že za každý hlas zasadí jeden strom. Část příspěvku tedy strana plánovala věnovat na zasazení 113 tisíc stromů.¹⁷⁴

V roce 2002 došlo k transformaci strany, která začala uzavřením dohody o spolupráci s Brandýským fórem, a ve straně se také začali angažovat aktivisté různých ekologických sdružení, což změnilo dosavadní tendenci politické izolace Strany zelených. Vnitřní transformace pokračovala i v průběhu roku 2003, kdy se strana proměnila po personální a programové stránce. Personálně se jednalo o nahrazení „starého“ členstva strany novými členy, čímž se přeměnila i stranická elita. Poprvé došlo k propojení ekologického hnutí a Strany zelených. Z hlediska programového získali zelení nový environmentální profil. Strana zelených zlepšila i komunikaci se svými voliči.¹⁷⁵

6.4.2 Volební program německé politické strany Svaz 90/Zelení z roku 2002

Svaz 90/Zelení tvořili před volbami do Spolkového sněmu vládní koalici s vítěznou stranou SPD. Jejich cílem bylo udržení stávající pozice, aby mohli pokračovat v prosazování své zelené politiky, vydali proto volební program nesoucí název: „Zelená má účinek“ s podnázvem „Náš volební program 2002 – 2006.“¹⁷⁶ Jednalo se opět o velmi rozsáhlý volební program, který obsahoval 96 stran. Na rozdíl od předcházejících programů strana tento program rozšířila o zelené nadpisy, má také přehlednější členění textu a obsahuje barevné fotografie, které často slouží k pobavení voličů.

¹⁷³ Srov. Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 14. - 15. 6. 2002: Celkové výsledky hlasování. Český statistický úřad: *Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR* [online]. Český statistický úřad, 2015 [cit. 2016-06-20]. Dostupné z: <http://volby.cz/pls/ps2002/ps2?xjazyk=CZ>

¹⁷⁴ Nezávislí splatí dluhy, Zelení zasadí stromy. *Idnes.cz: Zprávy* [online]. MF DNES, 2002, s. 1. [cit. 2016-06-20]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/nezavisli-splati-dluhy-zeleni-zasadi-stromy-f38-domaci.aspx?c=A020617_223002_zpr_volby_pol

¹⁷⁵ Srov. KOPEČEK, Lubomír. Strana zelených. In: *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 - 2004*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, 2005, s. 1581n.

¹⁷⁶ *Grün wirkt!: Unser Wahlprogramm 2002 - 2006* [online]. Berlin: BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN, 2002, s. 1. [cit. 2016-06-20]. Dostupné z: https://www.boell.de/sites/default/files/assets/boell.de/images/download_de/publikationen/2002_Wahlprogramm_Bundestagswahl.pdf

Volební program¹⁷⁷ se skládá z preambule a hlavních bodů programu, které tvoří: „Ekologická modernizace, Sociální a hospodářská obnova, Democratizace společnosti, Spravedlivá globalizace a evropská demokracie.“ Zelení si zvolili čtyři hlavní oblasti svého programu, kterým se poté věnují velmi podrobně. Stejně jako v předchozích programech nejprve nastíní stávající situaci, vysvětlí voličům, proč je nutné ji změnit a jakým způsobem chtějí změnu provést. V preambuli strana nejprve hovoří o svých úspěšných reformách, kterých dosáhla díky účasti ve vládě, dále vyzývá své voliče k volbám, jelikož na nich záleží, zda bude sociální modernizace Německa dále probíhat. Zelení se zmiňují, že by si v následujících volbách přáli dosáhnout více než 8 % hlasů. V závěru preambule hovoří o tom, že pouze hlasy voličů pro Zelené mohou ochránit Německo před unií CDU/CSU a FDP.¹⁷⁸

K hlavním zájmům Zelených pro příští období patří odchod z jaderné energetiky a zaměření se na solární a větrnou energii. Odchod z jaderné energetiky pro ně představuje počátek solární éry. Usilovat budou nadále o zlepšení kvality potravin, budou bojovat o větší ochranu spotřebitele a o vybudování nového zemědělství, které má zajistit zdravé, bezpečné a chutné potraviny. Požadují vybudování dvaceti procent ekologického zemědělství v průběhu 20 let. Poprvé se také zaměřují na boj proti hladomoru ve světě a věnují se i zlepšení práv dětí, jedná se zejména o vytvoření základního zabezpečení dětí proti chudobě, požadují také lepší vzdělání pro děti. V souvislosti se zvýšením pracovních míst plánují pokračovat v prosazení ekologického hospodářství, chtějí reformovat sociální systém a vytvořit novou politiku trhu práce. Z Německa se má podle nich stát země, která bude otevřená uprchlíkům a migrantům. Usilují o vytvoření státu, který bude odsuzovat radikální extremismus, rasismus a antisemitismus. Velkou pozornost strana také věnuje celkovému zlepšení poměrů ve východním Německu, požadují renovaci východu po všech stránkách, aby došlo k vyrovnání východního a západního Německa. Mimo jiné usilují i o zlepšení hospodářské a sociální infrastruktury ve východním Německu. Zelení dále rozvíjí drogovou politiku a stejně jako v předchozím programu vidí šanci v pomoci drogově závislým a ne v jejich trestání. Tvrdí, že černý trh pouze zhoršuje tuto problematiku.

¹⁷⁷ Volební program Strany zelených z roku 2002 byl přeložen autorkou diplomové práce.

¹⁷⁸ Srov. *Grün wirkt!: Unser Wahlprogramm 2002 - 2006* [online]. Berlin: BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN, 2002, s. 3n. [cit. 2016-06-20]. Dostupné z: https://www.boell.de/sites/default/files/assets/boell.de/images/download_de/publikationen/2002_Wahlprogramm_Bundestagswahl.pdf

Stejně jako v minulých programech se věnují zlepšení postavení žen ve společnosti i v politice, požadují polovinu moci pro ženy. I v programu z roku 2002 se zavazují k prosazení zrušení zákona 218, který zakazuje umělé přerušování těhotenství. Zelení se zavazují k boji o práva homosexuálních párů, poprvé hovoří o možnosti prosazení práva na adopci pro homosexuální páry, které uzavřou registrované partnerství. Co se týká globalizace, je jejich cílem vytvořit spravedlivý vývoj globalizace a zajistit celosvětově ekologická a sociální pravidla. V rámci zahraniční politiky usilují o posílení evropské demokracie.¹⁷⁹

Volby do německého Spolkového sněmu se konaly 22. září 2002 a jednalo se o v pořadí patnácté volby do Spolkového sněmu. Zeleným se splnil požadavek uvedený v jejich programu, chtěli totiž překročit osmi procentní hranici, což se jim podařilo. V parlamentních volbách z roku 2002 získali s 8,6 % hlasů celkem 55 poslaneckých mandátů. Zelení byli ve volbách úspěšní. SPD získala 251 mandátů a vytvořila tak druhou vládu v koalici se Svazem 90/Zelenými. Kancléřem zůstal Gerhard Schröder, jeho vláda trvala od října 2002 do října 2005. Svaz 90/Zelení mohli nadále pokračovat v prosazení svých reforem.¹⁸⁰ Zelení zůstali ve vládě zastoupeni pouze třemi ministry. Zástupcem kancléře a ministrem zahraničních věcí se stal opět Joseph „Joschka“ Fischer, post ministryně zemědělství zaujala Renate Künast, kterou poté nahradil Jürgen Trittin. Ministrem životního prostředí se stal Jürgen Trittin. Vláda schválila reformu zdravotnictví a v roce 2003 vláda vyhlásila program Agenda 2010. Nutno zmínit, že na jeho tvorbě se podílela i tehdejší opoziční strana CDU/CSU. Program Agenda 2010 měl zajistit udržitelnost systému sociálního zabezpečení, nastartovat ekonomický růst a vytvořit potenciál ke snížení nezaměstnanosti. Všechny body programu měly být splněny do roku 2010. Program zahrnoval i reformy v oblasti nezaměstnanosti, v prvním roce bez práce má dle reformy nezaměstnaný nárok na 60 % dosavadního příjmu. Vláda usilovala i o snížení zdanění, podporu modernizace bydlení a o penzijní

¹⁷⁹ Srov. *Grün wirkt!: Unser Wahlprogramm 2002 - 2006* [online]. Berlin: BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN, 2002, s. 8n. [cit. 2016-06-20]. Dostupné z: https://www.boell.de/sites/default/files/assets/boell.de/images/download_de/publikationen/2002_Wahlprogramm_Bundestagswahl.pdf

¹⁸⁰ Srov. Wahl zum 15. Deutschen Bundestag am 22. September 2002: Sitze der Parteien im 15. Deutschen Bundestag 2002. *Der Bundeswahlleiter: Bundestagswahlen* [online]. Der Bundeswahlleiter, 2015 [cit. 2016-06-20]. Dostupné z: https://www.bundeswahlleiter.de/de/bundestagswahlen/fruehere_bundestagswahlen/btw2002.html

reformu.¹⁸¹ V červnu 2004 se Zeleným podařilo prosadit přijetí zákona o tom, že je Německo stát poskytující asyl.¹⁸²

6.4.3 Volební program rakouské politické strany Zelení – Zelená alternativa z roku 2002

Strana vydala v roce 2002 volební program¹⁸³ nazvaný: „Rakousko potřebuje Zelené právě teď“ s podnázvem „Volební program.“¹⁸⁴ Skládá se z 31 stran. Ve srovnání s předchozím volebním programem je více přehlednější, přesto se jedná stále o černobílý volební program, který neobsahuje žádné ilustrace či fotografie. Nadpisy jsou v tomto programu též zvýrazněny pouze tučně. Volební program se skládá z úvodu a třech hlavních tematických oblastí, které jsou následovně podrobně vysvětleny.

V úvodu se strana zmiňuje, že je její volební program nabídka pro všechny občany Rakouska, jelikož silní Zelení jsou předpokladem pro nový směr politiky v Rakousku. Zavazují se k politice, která si cení základních hodnot – respektu a tolerance. Tento volební program je předpokladem pro práci Zelených pro nadcházející 4 roky v parlamentu.¹⁸⁵

Rakouští Zelení si stanovili v novém volebním programu tři hlavní oblasti, kterým se chtěli v následujících čtyřech letech věnovat. První hlavní bod volebního programu z roku 2002 je nazván: „Rakousko potřebuje předvídavost a stálost pro budoucí generace.“ Zelení usilují o zajištění budoucnosti prostřednictvím nových technologií, vědy a společenských změn. Konkrétně požadují ekosociální daňovou reformu a zdravotně nezávadné potraviny prostřednictvím biologického zemědělství. Zcela zásadně vystupují proti jaderné energetice a chtějí prosadit sto procentní užívání obnovitelných zdrojů energie namísto jaderných elektráren. Zelení – Zelená alternativa požadují v tomto programu také Evropskou unii bez atomové energie v průběhu deseti let. Kladou si za cíl zlepšit vzdělání dětí, a proto požadují reformu školství, která by zajistila každému dítěti místo ve školním vzdělání. Počet dětí v jedné třídě by neměl

¹⁸¹ Srov. PIKORA, Vladimír. V čem se může česká hospodářská politika inspirovat od Německa? (3. díl). In: *Aktuálně.cz: Názory aktuálně* [online]. 2015 [cit. 2016-06-20]. Dostupné z: <http://blog.aktualne.cz/blogy/vladimir-pikora.php?itemid=26199>

¹⁸² Srov. 2003 - 2005. *BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN: Über uns* [online]. Bündnis 90/Die Grünen, 2009 [cit. 2016-06-20]. Dostupné z: <https://www.gruene.de/ueber-uns/2003-2005.html>

¹⁸³ Volební program rakouské strany Zelení – Zelená alternativa byl přeložen autorkou diplomové práce.

¹⁸⁴ VAN DER BELLEN, Alexander. *Österreich braucht jetzt die Grünen: Das Wahlprogramm*. Wien: Die Grünen - Die Grüne Alternative, 2002, s. 1.

¹⁸⁵ Srov. VAN DER BELLEN, Alexander. *Österreich braucht jetzt die Grünen: Das Wahlprogramm*. Wien: Die Grünen - Die Grüne Alternative, 2002, s. 2.

přesahovat 25, aby mohla být vedena kvalitní výuka. Jejich cílem je i zavedení dvojjazyčné výuky na školách. Druhá tematická oblast je nazvána: „Rakousko potřebuje lidskost právě teď. Sociální jistota pro určení vlastního života.“ Zelení chtějí prosadit reformu sociálního systému a bojovat proti chudobě prostřednictvím prosazení zákona o sociální podpoře nejchudších. Nově usilují o vytvoření více hospicových center, která by měla pomáhat lidem všech sociálních vrstev. Poslední hlavní bod volebního programu z roku 2002 je nazván „Rozmanitost jako síla otevřené společnosti.“ Chtějí posílit práv žen ve společnosti, v pracovních podmínkách a požadují padesáti procentní zastoupení žen ve vládě a v parlamentu. Navíc přichází s novinkou vytvoření samostatného ministerstva žen. Jejich cílem je život v takové společnosti, která odmítá jakoukoli diskriminaci, jsou zásadně pro pracovní a sociální integraci migrantů, ovšem bez nátlaku. Důraz také kladou na zlepšení přístupu do veřejných prostranství pro postižené. Opět vyslovují podporu všem homosexuálním i heterosexuálním párům, i homosexuálním párům by mělo být umožněno uzavřít státní registrované partnerství. Zelení podporovali také rozšíření Evropské unie, očekávali silnější spolupráci mezi evropskými státy, zlepšení demokratických práv a lepší pracovní, sociální a hospodářskou spolupráci. Konkrétně doufali, že po vstupu České republiky do Evropské unie budou mít možnost právně omezit fungování jaderné elektrárny Temelín.¹⁸⁶

Politická strana Zelení – Zelená alternativa vstupovala v roce 2002 do parlamentních voleb s cílem stát se vládní stranou. Zelení – Zelená alternativa byla ve volbách do Národní rady v roce 2002 úspěšná, jelikož získala 9,47 % hlasů, což představovalo 17 mandátů. Nejsilnější stranou se stala poprvé od roku 1966 strana ÖVP, která získala 42,30 % hlasů a vytvořila vládní koalici se stranami FDP a BZÖ.¹⁸⁷ Politická strana Zelení – Zelená alternativa působila nadále jako opoziční strana.¹⁸⁸

¹⁸⁶ Srov. VAN DER BELLEN, Alexander. *Österreich braucht jetzt die Grünen: Das Wahlprogramm*. Wien: Die Grünen - Die Grüne Alternative, 2002, s. 3n.

¹⁸⁷ ÖVP – Rakouská lidová strana; FPÖ – Svobodná strana Rakouska; BZÖ – Svaz pro budoucnost Rakouska.

¹⁸⁸ Srov. *Grünes Archiv: Grüne Chronik 1986 - 2015* [online]. Wien: Die Grüne Bildungswerkstatt, 2016 [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: <https://archiv.gbw.at/archiv/artikelansicht/beitrag/gruene-chronik-ab-1986/>

6.4.4 Komparace

Všechny tři politické strany zelených vydaly v roce 2002 před parlamentními volbami více méně podobné volební programy, co se obsahové stránky týká. Z hlediska formální úpravy vydala nejrozsáhlejší volební program německá politická strana Svaz 90/Zelení. U všech stran převládala černobílá úprava volebních programů, pouze u německé lze nalézt zelené zvýraznění nadpisů a několik barevných fotografií, které měly potencionální voliče spíše pobavit. Všechny tři strany se ve svých volebních programech zaměřily na širší okruh témat, která by chtěla v následujícím čtyřletém období změnit. Ani jedna ze stran se nezaměřovala pouze na jednu či dvě nejzávažnější problematiky. Česká Strana zelených se od ostatních politických stran zelených lišila tím, že se nevěnovala zdůvodnění, proč je nutné se danou problematikou zabývat, ale vyjadřovala konkrétní záměr v rámci daného tématu. Často se všechny politické strany zelených věnovaly stejné problematice a často měly i stejný názor na její řešení. Všechny tři strany podporovaly například homosexuální páry a byly pro jejich zákonnou registraci. Všechny strany se také naprosto shodovaly v otázce jaderné energetiky a požadovaly co nejrychlejší odstoupení od jejího užívání. Společný záměr se týkal také ochrany a zlepšení kvality potravin, s čímž souvisela i podpora rozvoje ekologického hospodářství. Na rozdíl od české a rakouské politické strany zelených spoluvytvořila německá strana opět vládní koalici a mohla tudíž body svého programu prosazovat přímo.

6.5 Komparace volebních programů politických stran zelených ve Spolkové republice Německo pro rok 2005, Rakouské republice a České republice pro rok 2006

6.5.1 Volební program české politické Strany zelených z roku 2006

Strana zelených vydala před parlamentními volbami v roce 2006 ve srovnání s předchozími volebními programy zcela odlišný volební program. Největší rozdíl lze pozorovat v jeho rozsahu, jelikož obsahuje celkem 58 stran, což představuje o 52 stran více, než měl minulý volební program. Z hlediska formální úpravy obsahuje barevnou úvodní a závěrečnou stranu, jinak je i tento volební program černobílý pouze s tučným zvýrazněním nadpisů, bez kreseb či fotografií.¹⁸⁹ Na úvodní straně se nachází dnes již

¹⁸⁹ *Kvalita života: Volební program*. Praha: Strana zelených, 2006, s. 1.

tradiční symbol Strany zelených, zelený čtyřlístek. Zelení pojmenovali nový volební program: „Kvalita života.“¹⁹⁰ Struktura tohoto programu připomíná strukturu volebních programů německé politické strany zelených Svaz 90/Zelení.

Volební program Strany zelených z roku 2006 se skládá z úvodu, který je ve srovnání s předchozími programy rozsáhlejší. V šestistránkovém úvodu vyzývá předseda strany Martin Bursík voliče k volbě Strany zelených, která podle něj představuje reálnou šanci na změnu. Hlas pro Stranu zelenou je podle nich hlasem pro kvalitu života, hlasem pro změnu politiky, ale i pro postupnou proměnu atmosféry v naší společnosti. Martin Bursík představuje v úvodu Stranu zelených jako univerzální politickou stranu, která nabízí praktické návrhy řešení pro všechny klíčové oblasti politiky a ekonomiky a přináší do politiky zcela nová, typicky zelená, témata.¹⁹¹

Z hlediska obsahového strana změnila strategii v prezentování svých záměrů a požadavků. Stejně jako německá politická strana zelených nejprve nastínila situaci, vysvětlila, proč je důležité se danou problematikou v České republice zabývat, a teprve poté se věnovala konkrétním záměrům. Strana si ve svém programu zvolila šest hlavních oblastí, které by chtěla v příštích letech změnit a kterým se poté věnuje podrobně. Prvním hlavním bodem programu je „Modernizace české společnosti“, v rámci této oblasti se věnuje tématům - zdravé ekonomice, odklonu od ropy, ekologické daňové reformě, energetice a ochraně klimatu, dále se zabývají také změnou dopravy a rozvoji regionů – evropskými fondy. Druhé hlavní téma se týká životního prostředí a ochrany spotřebitele, strana se zde konkrétně zajímá o ochranu spotřebitele, zdravé potraviny, zdravý život, ochranu přírody a krajiny, dále o zemědělství a odpady. Třetí hlavní oblast programu tvoří otevřená společnost a demokratická účast – zelení chtějí posílit ochranu lidských práv, konkrétně se věnují tématům – účinnému boji proti korupci, občanské společnosti, snížení věkové hranice pro aktivní volební právo na 16 let, chtějí omezit poslaneckou imunitu a zlepšit bezpečnost lidí. Ve čtvrté hlavní oblasti se zelení zaměřili na podporu školství a vědy a na podporu kvalitního života v budoucnosti. Jedná se zejména o reformu školství, o kulturu a média. Pátý bod je nazván „Sociální politika: stejná práva – stejné šance“ a týká se konkrétně sociálního zabezpečení a politiky zaměstnanosti, moderní rodiny a rovnosti mezi muži a ženami, dále se v této oblasti věnují zdravotnictví, bytové politice a důchodové reformě.

¹⁹⁰ *Kvalita života: Volební program*. Praha: Strana zelených, 2006, s. 1.

¹⁹¹ *Srov. Kvalita života: Volební program*. Praha: Strana zelených, 2006, s. 7n.

Novými tématy jsou také pracovní a společenská integrace cizinců a integrace příslušníků romských komunit do společnosti. Zelení požadují regulaci prostituce prostřednictvím zákona o regulaci prostituce. Šestou hlavní oblast tvoří „Život v jednom světě: Zahraniční politika zelených.“¹⁹²

K nejdůležitějším záměrům Strany zelených ve volebním programu z roku 2006 patří například prosazení alternativních biopaliv místo benzínu a nafty. Usilují o kombinaci ekologické daňové reformy se zákazem topení uhlím od roku 2010 a dále o zvýhodnění ekobriket a pelet z biomasy pro vytápění. Prosadit chtějí také víkendy bez kamionů, tzn. zákaz kamionů na silnicích od pátku 15 hodin do neděle 24 hodin. Zelení jsou zcela proti dovozům komunálního odpadu ze zahraničí, naopak podporují bioodpady a místo recyklace raději opětovné použití. V souvislosti se zlepšením školství a vědy chtějí zvednout platy učitelům, požadují přijetí bez přijímacích zkoušek na střední a vysoké školy. Odmítají zavedení školného na vysokých školách. Nově se zelení věnují problematice antikoncepce a požadují znovuzavedení příspěvku na antikoncepci z fondu prevence zdravotních pojišťoven, především VZP. Na antikoncepci nahlíží Strana zelených kladně, jelikož podle nich předchází umělým potratům a dalším sociálně patologickým jevům. Zelení opět bojují za přijetí zákona o registrovaném partnerství, který byl vetován prezidentem republiky. V rámci důchodové reformy chtějí prosadit zvýšení věku odchodu do důchodu. Poprvé také hovoří ve svém programu o nutnosti rozvojové pomoci.¹⁹³

Strana zelených vstupovala do parlamentních voleb roku 2006 s cílem překročit pěti procentní hranici a dostat se do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Již předvolební preference naznačovaly, že by mohla být ve volbách úspěšná. Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky se konaly 2. a 3. června 2006. Strana zelených slavila úspěch, jelikož se s 6,29 % hlasů dostala do Poslanecké sněmovny. Získala celkem 6 mandátů.¹⁹⁴ Koaliční smlouvu podepsaly na základě výsledků voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky tři politické strany – ODS, KDU-

¹⁹² Srov. *Kvalita života: Volební program*. Praha: Strana zelených, 2006, s. 3n.

¹⁹³ Srov. *Kvalita života: Volební program*. Praha: Strana zelených, 2006, s. 8n.

¹⁹⁴ Srov. Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 02. 06. – 03. 06. 2006: Celkové výsledky hlasování. *Český statistický úřad: Volby* [online]. Český statistický úřad, 2013 [cit. 2016-06-21]. Dostupné z: <http://volby.cz/pls/ps2006/ps2?xjazyk=CZ>

ČSL a Strana zelených v čele s Martinem Bursíkem.¹⁹⁵ Zelení se stali součástí druhé Topolánkovy vlády, ve které Strana zelených spravovala čtyři ministerské úřady. Martin Bursík se stal místopředsedou vlády a zároveň ministrem životního prostředí, ministrem zahraničních věcí se stal nestraník za Stranu zelených Karel Schwarzenberg, post ministryně školství, mládeže a tělovýchovy získala Dana Kuchtová, ministryní pro lidská práva a národnostní menšiny se stala Džamila Stehlíková.¹⁹⁶ Účast v pravostředové vládě neměla jednoznačnou podporu členské základny, už při vzniku druhé Topolánkovy vlády byly patrné hlasy kritizující vládní účast strany, například Matěj Stropnický. Vnitřní rozpory existovaly ve straně po celé volební období.¹⁹⁷ Vládě se podařilo prosadit reformy v daňové, sociální a zdravotnické oblasti. Zahájila privatizaci národního leteckého dopravce ČSA a pražského mezinárodního letiště v Ruzyni. Velkou pozornost budila i zakázka na nákup obrněných transportérů pro českou armádu, kterou získala rakouská společnost Steyr. Vláda také například zahájila reformu policie a školství.¹⁹⁸ Po pádě Topolánkovy vlády se zelení podíleli na vzniku Fischerovy úřednické vlády a nominovali do ní své ministry. S vládou se ovšem začali názorově rozcházet, až ji nakonec odmítli podporovat úplně a v březnu 2010 z ní odešel poslední člen jmenovaný Stranou zelených Michael Kocáb.¹⁹⁹

6.5.2 Volební program německé politické strany Svaz 90/Zelení z roku 2005

Strana vydala před volbami v roce 2005 rozsáhlý volební program, který obsahoval 124 stran. Volební program z roku 2005 byl pojmenován: „Jeden pro všechny. Zelený volební program 2005.“²⁰⁰ Úvodní a závěrečná strana programu je

¹⁹⁵ Srov. *Koaliční smlouva* [online]. 2007. 39 s. [cit. 2016-06-21]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/mirek-topolaneck-2/3Ksmlouva.pdf>

¹⁹⁶ Srov. Vláda Mirka Topolánka II. (09. 01. 2007 - 08. 05. 2009): Přehled členů vlády (9. 1. 2007 - 8. 5. 2009). *Vláda České republiky: Členové vlády* [online]. Vláda ČR, 2016 [cit. 2016-06-21]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2007-cr/mirek-topolaneck-2/prehled-ministru-24440/>

¹⁹⁷ Srov. BALÍK, Stanislav. *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2010, s. 27.

¹⁹⁸ Srov. Vizitka vlády Mirka Topolánka: reforma, radar i EU. *Týden.cz: Politika* [online]. Empresa media, 2009 [cit. 2016-06-21]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/politika/vizitka-vlady-mirka-topolanka-reforma-radar-i-eu_111506.html

¹⁹⁹ Srov. BALÍK, Stanislav. *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2010, s. 29.

²⁰⁰ *Eines für alle: Das grüne Wahlprogramm 2005* [online]. Berlin: BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN, 2005, s. 3. [cit. 2016-06-21]. Dostupné z: https://www.boell.de/sites/default/files/assets/boell.de/images/download_de/publikationen/2005_Wahlprogramm_Bundestagswahl.pdf

Jeden pro všechny – v překladu myšleno – jeden volební program pro všechny.

zelená, jinak se jedná o černobílý volební program, který je rozsáhlejší než předchozí volební program. Ve srovnání s předchozím volebním programem v něm chybí barevné fotografie a barevně zvýrazněné nadpisy. Z hlediska formální úpravy jsou zvýrazněné pouze nadpisy tučným písmem.

Volební program strany Svaz 90/Zelení má stejnou strukturu jako předchozí volební programy této strany. Je tvořen poměrně rozsáhlou preambulí, která se skládá ze 13 stran, a šesti hlavními tematickými oblastmi. V preambuli se strana zmiňuje, že chce voliče přesvědčit o cestě solidární modernizace a ekologické odpovědnosti, která je podle nich tou správnou. V preambuli Zelení také zmiňují reformy, které se jim podařily po dobu jejich sedmileté vlády prosadit a v závěru prosí voliče o hlasy, které budou prostředkem k solidární a ekologické budoucnosti.²⁰¹

Na rozdíl od předcházejícího volebního programu, ve kterém se Zelení zaměřili na čtyři hlavní tematické oblasti programu, se v tomto programu věnují šesti hlavním oblastem, které následně detailně vysvětlují. Stejně jako v minulých programech strana nejprve vysvětluje, proč je nutné se daným tématem zabývat, a poté vyjadřuje konkrétní postupy, kterými chce danou situaci změnit. Strana se věnuje ve svém programu obdobným tématům jako v předchozím programu. Na prvním místě se Zelení věnují jako jednomu z hlavních bodů vytvoření nových pracovních míst, chtějí vytvořit více pracovních míst ve službách a zavazují se k podpoře východních zemí a jejich rozvoji. Za druhou hlavní tematickou oblast si zvolili ekologii, respektive chtějí více ZELENÉ pro životní prostředí a spotřebitele. Stejně jako v předchozím volebním programu usilují o lepší práva zvířat, zdravé a nezávadné potraviny, ochranu životního prostředí. Třetí hlavní tematickou oblast tvoří vzdělanostní politika a sociální spravedlnost, v rámci tohoto bodu se zaměří na větší podporu rodin, vzdělání pro každé dítě či kvalitní budoucnost pro mladé. Všem těmto tématům se strana věnovala již v předchozím volebním programu. Čtvrtý okruh zájmů tvoří „Stejná práva – stejné šance.“ Strana opět potvrzuje, že podpoří homosexuální páry, ženy a právo na umělé přerušování těhotenství. V pátém hlavním bodu programu si kladou za cíl posílit práva občanů a otevřenou společnost. Konkrétně usilují o zajištění stejných práv pro homosexuální páry, o integraci a o zamítnutí pravicového extremismu. Poslední hlavní bod tohoto volebního

²⁰¹ Srov. *Eines für alle: Das grüne Wahlprogramm 2005* [online]. Berlin: BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN, 2005, s. 7n. [cit. 2016-06-21]. Dostupné z: https://www.boell.de/sites/default/files/assets/boell.de/images/download_de/publikationen/2005_Wahlprogramm_Bundestagswahl.pdf

programu se týká globalizace a Evropské unie. Globalizace se nesmí podle německých Zelených zvrhnout v pouhou ekonomizaci. Jejich novým cílem je zmenšit počet extrémně chudých lidí a hladovějících na světě do roku 2015 o polovinu. Strana se nadále snaží o celkové odzbrojování, které má zajistit více bezpečnosti.²⁰²

Volební program z roku 2005 je obdobou volebního programu z roku 2002, převážně z obsahového hlediska. Zelení se často vyjadřují ke stejným tématům, která pro ně jsou stále důležitá a která by chtěli reformovat. Přestože jsou oba programy velmi obsáhlé, jsou přehledné a čtenář se v nich může snadno orientovat. V programu z roku 2005 postrádám jakékoli doplňující ilustrace či fotografie.

V pořadí šestnácté volby do Spolkového sněmu se konaly 18. září 2005. Politická strana Svaz 90/Zelení chtěla obhájit svoji pozici v politice. Volby sice nedopadly pro Zelené neúspěchem, jelikož získali 8,1 % hlasů, což představovalo celkem 51 poslaneckých mandátů. Ve volbách ovšem zvítězila Unie skládající se z politických stran CDU a CSU, která vytvořila koalici s SPD pod vedením kancléřky Angely Merkelové. Jednalo se o její první vládu. Bývalý koaliční partner Zelených, strana SPD, se nadále účastnil vládní koalice, tentokrát s vítěznou CDU/CSU. Koalice těchto dvou stran se nazývá „velkou.“²⁰³ Zelení se museli rychle přetransformovat zpět do opoziční role. Mezi roky 2005 – 2009 se nejvíce zajímali o témata týkající se ekologie, sociálního státu, ale také o nasazení vojáků v Afghánistánu. Velkou pozornost strana v tomto období věnovala klimatickým kampaním, které probíhaly od roku 2007 do roku 2009.²⁰⁴

²⁰² Srov. *Eines für alle: Das grüne Wahlprogramm 2005* [online]. Berlin: BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN, 2005, s. 9n. [cit. 2016-06-21]. Dostupné z: https://www.boell.de/sites/default/files/assets/boell.de/images/download_de/publikationen/2005_Wahlprogramm_Bundestagswahl.pdf

²⁰³ Wahl zum 16. Deutschen Bundestag am 18. September 2005: Sitze der Parteien im 16. Deutschen Bundestag. *Der Bundeswahlleiter: Bundestagswahlen* [online]. Der Bundeswahlleiter, 2015 [cit. 2016-06-21]. Dostupné z: https://www.bundeswahlleiter.de/de/bundestagswahlen/fruehere_bundestagswahlen/btw2005.html

²⁰⁴ Srov. 2006 - 2008: Wieder in Opposition beeinflussen die GRÜNEN weiterhin die Arbeit der schwarz-roten Regierung. *BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN: Partei ergreifen* [online]. Bündnis 90/Die Grünen, 2009 [cit. 2016-06-21]. Dostupné z: <https://www.gruene.de/ueber-uns/2006-2008.html>

6.5.3 Volební program rakouské politické strany Zelení – Zelená alternativa z roku 2006

Zelení – Zelená alternativa vydali před volbami do Národní rady v roce 2006 volební program s názvem: „Čas pro zelenou. Zelený volební program.“²⁰⁵ Z hlediska formální úpravy zvolili Zelení novou strategii a vytvořili barevný volební program, který obsahuje téměř na každé dvoustraně fotografii. Přestože obsahuje 26 stran, je díky své grafické úpravě velmi přehledný a působí zajímavě. Na úvodní straně se nachází fotografie předsedy strany Alexandra Van der Bellen a závěrečná strana má typicky zelenou barvu. Všechny nadpisy tohoto programu jsou zvýrazněny zeleně, stejně jako každá strana je na svém horním okraji ohraničená zelenou lištou, což podle mého názoru působí velmi efektně. Volební program se skládá z úvodu a dále čtyř hlavních tematických oblastí, kterým se chce strana v následujícím období věnovat. Jedná se o „Životní kvalitu, Spravedlivost, Svobodu a Mezinárodní vztahy Rakouska.“²⁰⁶

Co se týká obsahové stránky tohoto volebního programu, lze pozorovat také proměnu v podobě zúžení okruhu témat, kterými se strana zabývá. Stanovila několik konkrétních témat, u kterých vyjadřuje svůj postoj a záměr v rámci již čtyř zmíněných hlavních bodů. Volební program je na první pohled lépe strukturovaný, než tomu bylo v minulých programech.

I úvodní slovo pojala strana jinak, než je pro jejich programy typické. V prvním odstavci oslovuje voliče nejprve předseda strany Alexander Van der Bellen, což působí ve srovnání s předchozími programy osobněji. Představuje záměry strany pro příštích osm let a stanovuje tři základní hodnoty Zelených, kterými jsou kvalitní život, spravedlnost a svoboda. Strana se stejně jako v předchozích programech nejprve vyjadřuje k dané problematice a vysvětluje, proč je nutné se jí zabývat, a poté uvádí konkrétní záměry a reformy, které by chtěla uskutečnit. Co se týká zlepšení kvality života, požadují Zelení ochranu životního prostředí prostřednictvím užívání obnovitelných zdrojů energie. Jejich cílem je dosáhnout v Rakousku do roku 2015 85% podílu produkce energie z obnovitelných zdrojů. Tvrdí, že díky prosazení jejich ekologicko-sociální daňové reformy jsou schopni zajistit až 30 000 nových pracovních

²⁰⁵ Zeit für Grün: Das grüne Programm [online]. Wien: Die Grünen - Die grüne Alternative, 2006, s. 1. [cit. 2016-06-22]. Dostupné z: <https://www.gruene.at/partei/programm/wahlprogramme>

²⁰⁶ Zeit für Grün: Das grüne Programm [online]. Wien: Die Grünen - Die grüne Alternative, 2006, s. 3. [cit. 2016-06-22]. Dostupné z: <https://www.gruene.at/partei/programm/wahlprogramme>

míst. Kladou si také za cíl dosáhnout nezávislosti na atomové energii a v rámci nadnárodní situace chtějí podpořit Alianci pro Evropu bez jaderné energie. Slibují, že budou nadále usilovat o větší produkci bioproduktů a biopotravin. Biopotraviny ovšem nesmí být pouze luxusní záležitostí, chtějí zajistit přístup ke zdravým potravinám pro všechny. Velký zájem mají dále na zlepšení trávení volného času dětí a mladistvých, chtějí vytvořit více volnočasových a sportovních zařízení. Nově se strana také v tomto programu zavazuje k vytvoření lepších sportovních podmínek pro žáky již od předškolního vzdělávání.²⁰⁷

Zelení – zelená alternativa chce bojovat prostřednictvím nového sociálního zabezpečení proti chudobě. Stejně jako v předchozích volebních programech vyjadřují také podporu ženám a požadují stejná práva v příjmech, kariéře a podílu na moci. V rámci problematiky školství nově vyjadřují podporu alternativním školám, kterým by měl podle nich stát přispívat 80 % na jejich náklady. Opět chtějí zlepšit situaci žadatelů o azyl a migrantů. V souvislosti s rozšířením Schengenského prostoru v roce 2008 usilovali o zrušení šesti měsíční povinné vojenské služby. Ve spolupráci s Evropskou unií chtěli bojovat proti světové chudobě a hladovění. V zahraniční politice má podle nich vždy Rakousko vystupovat pouze jako zastávce aktivní mírové politiky.²⁰⁸

Ve volbách do Národní rady byli Zelení – Zelená alternativa ještě úspěšnější než v předchozích volbách s 11,05 % získali celkem 21 poslaneckých křesel. Poprvé v historii strany se umístili na třetím místě za politickými stranami SPÖ a ÖVP a poprvé byli Zelení úspěšnější než FPÖ. Zelení zůstali ovšem nadále v opozici, jelikož vládní koalici vytvořila vítězná strana SPÖ s ÖVP. Zelení se po volbách věnovali problematice ochraně klimatu a otevřeně kritizovali postup vlády zejména v otázkách týkajících se dopravy. V roce 2007 se konal již v pořadí 27. sjezd strany v Salcburku, kde si strana stanovila jako hlavní témata ochranu klimatu a migraci.²⁰⁹

6.5.4 Komparace

Nejrozsáhlejší volební program vydala stejně jako v předchozích letech německá politická strana Svaz 90/Zelení. Tato strana zachovala na rozdíl od dalších dvou

²⁰⁷ Srov. *Zeit für Grün: Das grüne Programm* [online]. Wien: Die Grünen - Die grüne Alternative, 2006, s. 5. [cit. 2016-06-22]. Dostupné z: <https://www.gruene.at/partei/programm/wahlprogramme>

²⁰⁸ Srov. *Zeit für Grün: Das grüne Programm* [online]. Wien: Die Grünen - Die grüne Alternative, 2006, s. 10. [cit. 2016-06-22]. Dostupné z: <https://www.gruene.at/partei/programm/wahlprogramme>

²⁰⁹ Srov. *Grünes Archiv: Grüne Chronik 1986 - 2015* [online]. Wien: Die Grüne Bildungswerkstatt, 2016 [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: <https://archiv.gbw.at/archiv/artikelansicht/beitrag/gruene-chronik-ab-1986/>

volebních stran stejnou formu svého volebního programu. Česká Strana zelených vydala před volbami v roce 2006 program, který se lišil od všech předcházejících programů nejenom svou formální úpravou, rozsahem, ale i obsahovou částí. Volební program Strany zelených byl podle mého názoru, co se struktury programu týká, obdobou programu německých Zelených. Rakouská politická strana Zelení – Zelená alternativa vydala v roce 2006 volební program, který byl též od předcházejících programů odlišný. Rakouští Zelení zahrnuli do svého volebního programu grafické prvky v podobě barevných fotografií, zelených nadpisů a zeleného ohraničení každé strany. Strana zelených se jako jediná věnovala v tomto volebním období problematice antikoncepce, na kterou pohlížela kladně. Požadovala znovuzavedení příspěvku na antikoncepci z fondu prevence zdravotních pojišťoven. Také jako jediná požadovala snížení věkové hranice pro aktivní volební právo na 16 let a omezení poslanecké imunity. Německá strana Svaz 90/Zelení se zaměřila i na otázky týkající se světové bídy. Novým cílem německých Zelených bylo zmenšit počet extrémně chudých lidí a hladovějících na světě do roku 2015 o polovinu. Rakouští Zelení jako jediní požadovali konkrétní procento užívání obnovitelných zdrojů energie, a sice jejich cílem bylo dosáhnout do roku 2015 85% podílu produkce energie z obnovitelných zdrojů. Ve všech třech programech lze nalézt i stejná témata, na jejichž řešení nahlížely strany shodně. Všechny tři strany například vyjadřovaly podporu migrantům a menšinám, usilovaly o zlepšení kvality potravin a všechny strany chtěly podpořit školství.

6.6 Komparace volebních programů politických stran zelených v České republice pro rok 2010, Spolkové republice Německo pro rok 2009 a Rakouské republice pro rok 2008

6.6.1 Volební program české politické Strany zelených z roku 2010

Před volbami do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky v roce 2010 vydala Strana zelených nejrozsáhlejší volební program ve své historii. Volební program obsahuje 76 stran a byl nazván: „Volební program Strany zelených.“ Jako nové heslo bylo zvoleno: „Změňme klima v české politice!“²¹⁰ Volební program je inspirován logem strany, kterým je zelený čtyřlístek. Čtyřlístek je rozdělen na čtyři části představující čtyři hlavní tematické oblasti programu: „Konec korupci – slušnost

²¹⁰ *Volební program Strany zelených: Volby do Poslanecké sněmovny 2010.* Praha: Strana zelených, 2010, s. 1.

v politice; Zelená ekonomika přináší čistý zisk; Investice do trvalých hodnot – vzdělání, věda, kultura; Zdravé prostředí, protože jde o život.“ Okraje stran a nadpisy jsou v celém programu zvýrazněny zeleně, což ho činí přehledným. Volební program není doplněn o ilustrace, ani fotografie.

V úvodu apeluje předseda strany Ondřej Liška na voliče, aby volili stranu, která vstupuje do sněmovních voleb 2010 jednotná a posílená a která jako jediná prosazuje témata, kterými se ostatní politické strany nezabývají. Zdůrazňuje, že zahájí tvrdý boj s korupcí a že sama strana nikdy neměla žádný úplatkářský skandál. Zavazuje se k investování do trvalých hodnot, jakými jsou vzdělání, výzkum a inovace. Bude se svojí stranou usilovat o zdravé životní prostředí a tvrdí, že zelená ekonomika přináší čistý zisk. V závěru úvodního slova se předseda strany dotazuje voličů: „Chcete, aby váš hlas nepropadl? Volte jako Václav Havel – volte čtyřlístek.“²¹¹ Čímž se odvolává na morální autoritu, Václava Havla, který stranu volí, a chce tím motivovat voliče.

Strana se nejprve věnuje výsledkům práce, kterou díky své účasti ve vládě mohla vykonat. Zeleným se podařilo vyjednat program zajišťující každoročně 19 miliard korun z evropských fondů na snadnější třídění odpadů, nové čistírny, obnovu zeleně, zateplování škol či nemocnic. Prosadili zákon o rovném zacházení – antidiskriminační zákon, díky kterému není možné odmítnout uchazeče o zaměstnání pouze z důvodu věku a pohlaví. Vyjednali o 4,5 miliardy korun více pro ministerstvo školství a zasloužili se o změnu školského zákona, která má zachránit venkovské školy před zrušením. V zahraniční politice pomohli prosadit Lisabonskou smlouvu v parlamentu. Co se týká ochrany zdraví občanů, podařilo se jim prosadit stavebně oddělené a řádně odvětrané prostory pro kuřáky v restauracích. Podíleli se mimo jiné také na rozšíření ekologického zemědělství na současných 10 % z celkové výměry obhospodařované půdy.

Obsah volebního programu je stejně jako v předcházejícím volebním programu pojat komplexně. Daný problém je nejprve nastíněn, je zdůvodněna nutnost jeho změny, a poté návrh jeho konkrétního řešení. Strana chce v následujících letech najít cestu z hospodářské krize prostřednictvím inovací, které mají ekonomický i ekologický přínos zároveň. Stejně jako v předchozích programech trvá na tom, že co je (eko)logické, je

²¹¹ *Volební program Strany zelených: Volby do Poslanecké sněmovny 2010*. Praha: Strana zelených, 2010, s. 3.

také ekonomické. Nesouhlasí s dosavadním hospodařením, díky kterému mizí zásoby fosilních paliv. Nová ekonomika spočívá dle vize zelených v propojení ekonomiky, ekologie a sociální spravedlnosti. Pomocí návratu k vyrovnanému hospodářství mají tři nová pravidla státního hospodářství. První pravidlo se týká šetření v době prosperity, proto prosazují provázanost výše růstu HDP s výší rozpočtového deficitu – růst HDP a deficit veřejných rozpočtů musí být menší než 4 %. S rostoucím zadlužením méně utrácet – v druhém pravidle navrhují systémově provázat výši státního dluhu s nutností omezovat výdaje a třetím bodem je sankce pro vládu při nedodržení výše uvedeného pravidla na úrovni kabinetu, který nesmí rozpočet porušující pravidla předložit.²¹²

Díky nové ekonomice předpokládají vytvoření až 70 000 nových pracovních míst. Nárok na podporu si zaslouží ten, kdo práci skutečně hledá, jedině taková podpora je podle nich správná.

Dále usilují o pokračování v ekologické daňové reformě a požadují zvýšení sazeb spotřebních daní u tabákových výrobků, alkoholických nápojů a potravin s vysokým obsahem rafinovaného cukru a živočišných tuků.

Zelení jsou si vědomi, že česká společnost stárne, a proto apelují na nutnost reformy důchodového systému. Jejich představou je dvoupilířový důchodový systém s prvním pilířem rovného důchodu a druhým zásluhovým pilířem.

Poprvé se strana ve svém programu zaměřuje na špatné pracovní podmínky zaměstnanců v Číně a chtějí v rámci Evropské unie vyvíjet tlak na změnu a na zlepšení stavu demokracie v Číně i dalších zemích, ve kterých dochází k poškozování práv občanů a životního prostředí.

V souvislosti s českou energetikou navrhují plán energetické nezávislosti. Nutností jsou podle nich inovace, které umožní, aby bylo na stejný objem výroby spotřebováno méně energie. Usilují také o osvobození české ekonomiky od závislosti na soustavném dovozu ropy. Reformovat chtějí i silniční daň po vzoru Velké Británie a Německa tak, aby se sazba lišila podle spotřeby. Konkrétně se jedná o to, že by majitelé osobních vozů s nízkou spotřebou měli platit nízkou až nulovou daň. V minulém programu požadovali zákaz jízdy kamionů od pátku do neděle, v tomto chtějí sjednocení doby zákazu jízdy kamionů s Rakouskem – od soboty 15 hodin do neděle 22 hodin.

²¹² *Volební program Strany zelených: Volby do Poslanecké sněmovny 2010*. Praha: Strana zelených, 2010, s. 6n.

Dalším cílem je výstavba celostátní páteří sítě vysokorychlostních a rychlostních železnic. Velké investice mají být použity na podporu vědy a výzkumu.

Novým tématem zelených je doprava na oběžné dráze, podporují snahu České republiky o získání Evropského úřadu pro dohled nad globálními navigačními družicovými systémy GSA.²¹³

Chtějí nadále podporovat modely zemědělství, které chrání půdu a vodu, zachovávají přírodní rozmanitost naší krajiny a zabezpečují produkci kvalitních potravin. Zemědělské dotace je podle nich nutné reformovat, jelikož dotační podmínky pro zemědělce musí obsahovat i povinný minimální podíl ekologicky stabilních ploch. Zlepšit chtějí také podmínky chovu hospodářských zvířat, podpoří zprůsnění norem pro chov zvířat, například zákaz klecových chovů nosnic v ČR.

Nejsou spokojeni se stávajícím fungováním školství, apelují zejména na zvýšení platů učitelů, jelikož čeští učitelé jsou v mezinárodním srovnání dlouhodobě mezi nejhůře platově ohodnocenými. Adekvátní plat kvalitního učitele by se podle nich měl pohybovat okolo 30 tisíc korun. Dále usilují o bezplatný poslední ročník předškolního vzdělávání a vytvoření bezbariérového školství. Podpoří výstavbu sportovních zařízení pro mladé lidi a budou prosazovat oddlužení Státního fondu kultury. Stejně jako v předchozích programech dbají na zlepšení ochrany památek.²¹⁴

V drogové politice je jejich záměrem podpořit primární, sekundární i terciární prevenci s cílem chránit společnost a především děti a mládež. Zelení jsou pro dekriminizaci konopných drog. Nově upozorňují ve vztahu lékařů a farmaceutických firem na obchodování se zdravím pacientů. Ve zdravotnictví chtějí prosadit zákon o elektronické zdravotnické dokumentaci. Novým tématem je také porodnictví, jelikož respektují právo matky i novorozence na přirozený porod, usilují o umožnění porodů mimo nemocnice a jejich proplácení pojišťovnami. Současně se přiklání k možnosti volby rodičů při očkování jejich dětí. Mezi další nové téma patří i požadavek, aby se výpočet věku odchodu do důchodu na základě počtu vychovaných dětí vztahoval i na muže.

²¹³ Srov. *Volební program Strany zelených: Volby do Poslanecké sněmovny 2010*. Praha: Strana zelených, 2010, s. 21n.

²¹⁴ Srov. *Volební program Strany zelených: Volby do Poslanecké sněmovny 2010*. Praha: Strana zelených, 2010, s. 30n.

Na rozdíl od minulého programu se nyní věnují i zlepšení podmínek práce pro policejní sbor. Dále budou bojovat proti potlačení extremismu. V souvislosti s postupující technikou, reagují i na otázky týkající se elektronické komunikace.

Co se týká boje proti korupci, požadují institucionální změny, odpolitizování Nejvyššího kontrolního úřadu a novelizování zákona o veřejných zakázkách.

Opět se vrací k tématu rovnoprávnosti žen a mužů a kladou si za cíl především stejné mzdy za stejnou práci, jelikož u nás doposud ženy v průměru dostávaly za stejnou práci zhruba o 20 % menší mzdu než muži. O antikoncepci a interrupci má podle nich rozhodovat pouze žena a ne politici. Nepříjemné jsou pro ně návrhy, které by směřovaly k přísnější regulaci či zákazu potratů nebo antikoncepce. Strana chce navrhnout zákon směřující k regulaci provozování prostituce. Odstranit chtějí i nedostatky v registrovaném partnerství, chtějí například umožnit individuální adopci u osob žijících v registrovaném partnerství.²¹⁵

Jejich postoj k hazardu je odmítavý, a proto usilují o prosazení zákona, který povolí hazard pouze v provozovnách tomu určených. Obce by měly mít právo samy rozhodovat o tom, zda hazardu poskytnou místo či nikoliv. Předpokládají také progresivní zdanění prostituce i zpoplatnění tohoto druhu podnikání.

Chtějí chránit práva lidí v nouzi, menšin, ale i žadatelů o azyl. V zahraniční politice usilují o regulaci obchodu se zbraněmi, lepší rozvojovou spolupráci a lepší hospodářské a kulturní styky ČR se sousedními státy.

Strana zelených vydala rozsáhlý volební program, ve kterém se věnuje zejména nejaktuálnějším problémům na úrovni státní i mezinárodní, což je největším pozitivem tohoto volebního programu. Z tohoto důvodu se zabývá ve srovnání s předchozím programem mnoha novými tématy.

Po neúspěšných volbách do Evropského parlamentu v roce 2009 rezignoval na svůj post předsedy Strany zelených Martin Bursík. Novým předsedou byl zvolen na sjezdu strany v Brně v prosinci 2009 Ondřej Liška, který porazil Matěje Stropnického a Jana Linhartu. Ondřej Liška vedl zelené do parlamentních voleb konaných v květnu 2010, které ovšem skončily pro zelené neúspěchem, jelikož získali pouhé 2,4 % hlasů, a

²¹⁵ Srov. *Volební program Strany zelených: Volby do Poslanecké sněmovny 2010*. Praha: Strana zelených, 2010, s. 63.

tudíž se jim nepodařilo překročit volební klauzuli a nedostali se do Poslanecké sněmovny. Vládu vytvořila koalice ODS, TOP 09 a Věci veřejné.²¹⁶

6.6.2 Volební program německé politické strany Svaz 90/Zelení z roku 2009

Svaz 90/Zelení vydali před parlamentními volbami v roce 2009 dva volební programy. První volební program byl pojmenován: „Nová zelená společenská smlouva“ s podnázvem: „Klima; Práce; Spravedlivost; Svoboda.“ Heslo, které si Zelení zvolili, se týkalo hospodářské krize: „Z krize pomůže pouze zelená.“²¹⁷ Jedná se o typický volební program této strany, jehož rozsah je široký po formální i obsahové stránce.²¹⁸ Strana vydala před volbami v roce 2009 svůj doposud nejrozsáhlejší program obsahující 221 stran. Členění programu zachovává strukturu předchozích programů, neboť vedle preambule obsahuje čtrnáct hlavních tematických oblastí. Nově Zelení zařadili na konec volebního programu závěrečné slovo. Program je celý černobílý a neobsahuje kromě tučně zvýrazněných nadpisů žádné další grafické prvky, ani fotografie. V úvodu Zelení představují voličům svůj nový politický směr, který pomůže překonat následky hospodářské krize. Nyní je podle nich čas na vytvoření nové zelené společenské smlouvy. Kdo bude volit zelenou, dává svůj hlas změně k lepšímu klimatu, spravedlivosti, svobodě, novým pracovním podmínkám a hospodářství. Závěrečné slovo je pojato jako výzva k volbě Zelených, kteří usilují o novou společenskou smlouvu a o změnu ve fungování Německa. Zmiňují se o tom, že se z krize poučili a nyní nabízí nový přístup k pracovním možnostem a hospodářství obecně.²¹⁹

Hlavní důraz klade strana ve svém programu na vytvoření nového hospodářství, které se vypořádá s důsledky finanční a hospodářské krize. Nová zelená společnost má být založena na propojení ekonomiky, ekologie a sociální spravedlivosti. Chtějí vytvořit sociální a ekonomické hospodářství založené na známé rovnici, co je ekologické, je zároveň i ekonomické. Východisko z hospodářské krize představuje v rámci jejich

²¹⁶ Srov. BALÍK, Stanislav. *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2010, s. 29n.

²¹⁷ *Der grüne neue Gesellschaftsvertrag: Klima Arbeit Gerechtigkeit Freiheit* [online]. Berlin: Bündnis 90/Die Grünen, 2009, s. 1n. [cit. 2016-06-25]. Dostupné z: https://www.boell.de/sites/default/files/assets/boell.de/images/download_de/publikationen/2009_Wahlprogramm_Bundestagswahl.pdf

²¹⁸ Volební program byl přeložen autorkou diplomové práce.

²¹⁹ Srov. *Der grüne neue Gesellschaftsvertrag: Klima Arbeit Gerechtigkeit Freiheit* [online]. Berlin: Bündnis 90/Die Grünen, 2009, s. 11n. [cit. 2016-06-25]. Dostupné z: https://www.boell.de/sites/default/files/assets/boell.de/images/download_de/publikationen/2009_Wahlprogramm_Bundestagswahl.pdf

hospodářské, finanční a sociální politiky program - Green New Deal. Součástí tohoto programu je předpoklad investic do infrastruktury a ekologického hospodářství. Green New Deal má zajistit nová pracovní místa a zároveň hospodářský úspěch nyní i v budoucnu. Zelení se odkazují na efektivnost investičního programu amerického prezidenta Franklina D. Roosevelta, díky kterému se podařilo pomocí finančních, hospodářských a sociálních reforem zajistit úspěšný obrat v ekonomice. Green New Deal má přinést obrat v hospodářství s podmínkou ochrany životního prostředí a jedná se o příklon k humánnímu a ekologickému hospodářství. Díky výstavbě zařízení, která čerpají energii z obnovitelných zdrojů, chtějí zajistit nová pracovní místa. Investovat chtějí také do klimatu, spravedlivosti a vzdělání. Program Green New Deal má zajistit během 4 následujících let milion pracovních míst. Další hlavní téma tvoří podpora obnovitelných zdrojů energie a odklon od jaderné energetiky a uhelných elektráren. Podpora obnovitelných zdrojů, mezi které patří vítr, voda, slunce a biomasa, šetří podle nich nejenom klima, ale zajistí nová pracovní místa a navíc posílí regionální hospodářství. Strana usiluje o celosvětový odstup od užívání jaderné energie. Nově požaduje konec výstavby uhelných elektráren, které zatěžují životní prostředí. Mezi další intence patří podpora výstavby železnic, posílení občanských práv, zlepšení práv lidí s postižením či tělesným omezením. Chtějí zajistit lepší vzdělání a podpořit výzkum. Posílit chtějí také práva dětí a starých lidí. Stejně jako v minulých letech se vyslovili pro ekologické zemědělství a zdravotně nezávadné potraviny. Nově se zabývají problematikou soukromých dat a striktně odmítají ukládání soukromých telefonních hovorů a tajné prohlížení soukromých počítačů. Nově vyhrazují jeden samostatný podbod svého programu integraci islámu, jsou pro stavění mešit na německém území. Zavazují se k zajištění větší ochrany uprchlíků, etnických a sexuálních menšin. Kdo hlasuje pro Zelené, souhlasí s prosazením demokratické kultury a s rozvojem východních zemí Německa. Nadále podporují práva žen a jejich lepší postavení ve společnosti.²²⁰

Strana se v tomto programu zaměřila především na vyrovnání se s důsledky hospodářské krize a s vytvořením nových pracovních míst. Nabízí voličům řešení této

²²⁰ Srov. *Der grüne neue Gesellschaftsvertrag: Klima Arbeit Gerechtigkeit Freiheit* [online]. Berlin: Bündnis 90/Die Grünen, 2009, s. 7n. [cit. 2016-06-25]. Dostupné z: https://www.boell.de/sites/default/files/assets/boell.de/images/download_de/publikationen/2009_Wahlprogramm_Bundestagswahl.pdf

situace. Dále jsou v programu uvedena témata shodná s předchozím volebním programem, tedy tradiční témata zelných politických stran.

Druhý volební program, který strana vydala před volbami v roce 2009, je zkrácená verze tohoto rozsáhlého volebního programu. Oficiální název zní: „Volební program do Spolkového sněmu 2009 strany Svaz 90/Zelení – ve „snadnějším“ jazyce.“²²¹ Zelení upřesňují na začátku této zkrácené verze, že pouze originální program je platný, tato verze slouží k rychlému přehledu a snadnějšímu porozumění. Skládá se nejprve z vysvětlení daných termínů a pojmů, kterými se strana v originálním programu zabývá, poté z hlavních záměrů strany, které vysvětluje též zkráceně v bodech. Program obsahuje 46 stran doplněných o barevné ilustrace, které se vztahují k danému tématu.

Rok 2009 byl pro stranu Svaz 90/Zelení úspěšný nejenom ve volbách do Spolkového sněmu, ale i ve volbách do Evropského parlamentu, které se konaly v červnu a ve kterých strana dosáhla historicky nejlepšího volebního výsledku, získala 12,1 % hlasů. Před volbami do Spolkového sněmu se v září strana podílela na pořádání největší demonstrace proti jaderné energii v Berlíně. 27. září dosáhla doposud nejlepšího volebního výsledku ve volbách do Spolkového sněmu v historii strany.²²² S 10,7 % hlasů získali 68 poslaneckých mandátů, ve srovnání s předchozím volebním obdobím o 17 více. Strana zůstala i nadále v opozici, jelikož politické strany CDU/CSU a FDP získaly většinu ve Spolkovém sněmu a vytvořily vládní koalici. Sociální demokracie ve volbách ztratila, a proto by ani s úspěšným výsledkem Zelených nezískala většinu. 24. dubna 2010 se Zelení podíleli na jedné z největších protestních akcí proti jaderným elektrárnám, spolu se 120 tisíci dalšími odpůrci vytvořili 120 kilometrů dlouhý řetěz tvořený lidmi mezi jadernými elektrárnami Brunsbüttel a Krümmel na protest proti jaderné politice černo-žluté koalice. V souvislosti s havárií jaderné elektrárny Fukušima v Japonsku byl 30. května 2011 odhlasován odstup Německa od jaderné energetiky, o který Zelení usilovali přes 30 let. Novela zákona o jaderné energii zamítá opětovné uvedení do provozu sedm nejstarších atomových

²²¹ *Das Wahl-Programm für die Bundes-Tags-Wahl 2009 von Bündnis 90/Die Grünen in leichter Sprache*. Berlin: Bündnis 90/ Die Grünen, 2005, s. 1.

²²² Srov. Ab 2009. *Bündnis 90/Die Grünen: Über uns* [online]. Berlin: Bündnis 90/Die Grünen, 2010 [cit. 2016-06-26]. Dostupné z: <https://www.gruene.de/ueber-uns/ab-2009.html>

reaktorů, které byly po havárii japonské jaderné elektrárny dočasně odpojeny. Do roku 2022 má být postupně odpojeno i zbývajících devět jaderných zařízení.²²³

6.6.3 Volební program rakouské politické strany Zelení – Zelená alternativa z roku 2008

Strana vydala před volbami do Národní rady v roce 2008 po formální stránce obdobný volební program jako před minulými parlamentními volbami. Byl pojmenován „Nový začátek“ s podnázvem „Zelený program pro nový začátek“²²⁴ a obsahuje 23 stran. Z hlediska formální úpravy je inspirován předcházejícím volebním programem, grafické prvky nového programu jsou však ještě více detailní. Na úvodní straně se opět nachází fotografie předsedy strany Alexandra Van der Bellen. Další fotografie doprovází celý volební text a vztahují se vždy k dané problematice. Program je velmi přehledně a systematicky uspořádaný zejména díky kombinaci zeleně a tučně zvýrazněných nadpisů. Každá strana je ohraničená zelenou, graficky upravenou, postranní lištou.

Volební program se skládá vedle předmluvy z deseti hlavních témat, která nejsou pojmenována klasicky jako v předchozích programech. Hlavní témata jsou primárně nazvána podle činnosti strany, jako je tomu v případě prvního hlavního bodu programu, který je pojmenován „Pomůžeme šetřit.“ Podnázev tohoto bodu je nazván „Slunce místo ropy“. Strana se odklonila od typického označení a používá nekonkrétní označení jako například: „chráníme životní prostředí, podporujeme mladé, chráníme občany a občanky, dáváme druhou šanci Evropské unii, vytvoříme čistou politiku a ještě mnohem víc.“²²⁵ Strana nejprve danou problematiku představuje, vysvětluje, proč je nutné ji v Rakouské republice reformovat, a následně uvádí jejich konkrétní požadavky, díky kterým je možné změnu realizovat. Nově se u každé problematiky zmiňuje o tom, jak nevhodně či nedostatečně se touto problematikou zabývají strany SPÖ a ÖVP.

V předmluvě předseda strany oslovuje voličky a voliče a představuje jim volební program strany. Zmiňuje, že s tímto programem budou usilovat o změnu energetiky a

²²³ Srov. Ab 2009. *Bündnis 90/Die Grünen: Über uns* [online]. Berlin: Bündnis 90/Die Grünen, 2010 [cit. 2016-06-26]. Dostupné z: <https://www.gruene.de/ueber-uns/ab-2009.html>

²²⁴ *Neu beginnen!: das grüne programm für einen Neubeginn*. Wien: Die Grünen - Die grüne Alternative, 2008, s. 1.

²²⁵ Srov. *Neu beginnen!: das grüne programm für einen Neubeginn*. Wien: Die Grünen - Die grüne Alternative, 2008, s. 3.

ochranu základních práv. Program slibuje vytvoření nové politické kultury. V úvodu jsou uvedena témata, kterým se vlády SPÖ, ÖVP a FPÖ/BZÖ nevěnovaly a které by chtěli Zelení změnit, jako například ochrana klimatu, lidé a děti žijící v chudobě, rozdíly v příjmech žen a mužů. Rakousko podle nich potřebuje východisko ze současné krize, které Zelení nabízí.

K nejdůležitějším změnám, o které strana usiluje, patří změna současných zdrojů energie na užívání pouze obnovitelných zdrojů, díky kterým má zároveň dojít ke zlepšení klimatu a životního standardu. Požadují bezplatnou veřejnou dopravu pro děti, učně a žáky. Vysokoškolští studenti mají mít bezplatnou dopravu z místa svého bydliště do studijního města. Požadují vytvoření adekvátních silnic určených pro cyklistickou dopravu a chtějí zakázat všechna stará nákladní vozidla. Chtějí zlepšit úroveň životního prostředí, která podle nich není díky vládám SPÖ a ÖVP dobrá. Požadují odstup od jaderné energie nejenom ve vlastní zemi, ale i v zemích EU. Podle nich je nutné zavést bezplatné mateřské školy pro všechny děti a umožnit otcům měsíc placeného volna po narození potomka. Striktně odmítají poplatky za studium a jsou pro volný vstup do muzeí pro rodiny s dětmi. Nesouhlasí s nedostatečným uznáním práv žen, které jsou podle zákona rovnoprávné s muži, ve skutečnosti je tomu naopak. Požadují proto zejména rovný přístup k pracovním možnostem. Chtějí vytvořit speciální program pro pomoc ženám samoživitelkám.²²⁶

Nesouhlasí stejně jako v předchozím programu s povinnou vojenskou službou. Každý občan má právo na svoje soukromí, které chtějí posílit. Sledování mobilního telefonu a pohybu občana na internetu smí pouze policie na základě soudního povolení v pouze v případě páchaní těžké trestné činnosti. Zastávají názor, že odposlechy jsou trestné. Opět se vyslovují k ochraně práv žadatelů o asyl, požadují integraci namísto izolace těchto spoluobčanů. Strana dává druhou šanci Evropské unii, od které očekává boj proti chudobě, sociální garanci, společnou zahraniční politiku, která musí být pouze mírová. EU podle nich také musí bojovat proti klimatickým změnám. V rámci zemědělství požadují stoprocentní prodej bio produktů. Nově usilují o zrušení poplatků za lékařské recepty pro chronicky nemocné. Co se týká zahraniční politiky, je jejich zájmem pouze neutrální postoj Rakouska, které se neangažuje v žádném válečném

²²⁶ Srov. *Neu beginnen!: das grüne programm für einen Neubeginn*. Wien: Die Grünen - Die grüne Alternative, 2008, s. 10.

konfliktu. Nově také odmítají legální držení zbraní, které by podle nich měli vlastnit pouze myslivci a sportovní střelci.²²⁷

V závěru programu strana udává důvody, proč nemají voliči volit strany SPÖ, ÖVP, FPÖ a BZÖ. Pouze se stranou Zelení – Zelená alternativa je možný nový začátek, nový politický směr bez korupce.

Tento volební program shledám přehlednějším a systematictější než předchozí. K jeho pozitivům bez pochyby patří grafická úprava. Strana se věnuje obdobným tématům jako v předchozím politickém programu, přesto byla uvedena i nová témata.

Ve volbách do Národní rady v roce 2008, které se konaly 28. září, získali Zelení 10,43 % hlasů, což představovalo ztrátu o 0,62 procent hlasů oproti minulým volbám. Disponovali 20 poslaneckými mandáty, měli tedy o jeden mandát méně ve srovnání s rokem 2006. Většina poslanců z roku 2006 zastávala svůj poslanecký post nadále – například Dieter Brosz, Eva Glawischnig, Kurt Grunewald, Werner Kogler a další. Přes velké ztráty se stala nejsilnější stranou s 29,26 % Sociálnědemokratická strana Rakouska (SPÖ), která vytvořila velkou koalici se stranou ÖVP. V následujícím volebním období se strana zaměřila nejprve na problematiku hospodářské a finanční krize. V roce 2012 si potom stanovila na 33. sjezdu Zelených moto „Čistě životní prostředí – čistá politika. 2013.“ a zaměřila se zejména na boj proti korupci.²²⁸

6.6.4 Komparace

Německá politická strana Svaz 90/Zelení vydala i v tomto volebním období nejrozsáhlejší volební program, který se svou strukturou nijak neliší od předcházejícího volebního programu. Ve srovnání s volebními programy zelených stran v Rakousku a České republice se jednalo o nejméně přehledný volební program, který neobsahoval žádné speciální grafické prvky. Jako jediní ovšem vydali k volebnímu programu ještě jeho kratší verzi, která měla sloužit k vysvětlení daných pojmů a jasnějšímu pochopení programu. Obsahově se tato strana věnovala nejširšímu okruhu témat a hlavní důraz kladla stejně jako česká politická Strana zelených na řešení důsledků finanční a hospodářské krize. Jako jediná se také německá strana věnovala rovnosti náboženství a

²²⁷ Srov. *Neu beginnen!: das grüne programm für einen neubeginn*. Wien: Die Grünen - Die grüne Alternative, 2008, s. 11n.

²²⁸ Srov. *Grüne Chronik 1986 - 2015: Die Grüne Alternative als Parlamentspartei (vom Einzug in den Nationalrat 1986 bis heute)*. *GBW Archiv* [online]. Die Grüne Bildungswerkstatt [cit. 2016-06-26]. Dostupné z: <https://archiv.gbw.at/archiv/artikelansicht/beitrag/gruene-chronik-ab-1986/>

byla pro výstavbu mešit na území Německa. Program české Strany zelených byl po formální stránce obdobou německého volebního programu. Čeští zelení se vedle klasických témat zelených stran zaměřili i na současná problematická témata, jakými byla například adopce dětí homosexuálními páry, špatné pracovní podmínky v Číně či nekorektní vztahy lékařů a farmaceutických firem. Nejpřehlednějším a po formální stránce nejpracovanějším volebním programem sledávám volební program rakouské politické strany Zelení – Zelená alternativa obsahující i fotografie. Největší důraz kladli rakouští Zelení na ochranu životního prostředí a boj proti atomové energii.

6.7 Komparace volebních programů politických stran zelených v České republice, Spolkové republice Německo a Rakouské republice pro rok 2013

6.7.1 Volební program české politické Strany zelených z roku 2013

Strana zelených vydala před parlamentními volbami v roce 2013 volební program, který má ve srovnání se všemi předcházejícími volebními programy zcela odlišnou strukturu a členění. Program nese název „Volební program Strany zelených“ a podnázev „Volby do poslanecké sněmovny 2013.“²²⁹ K oficiálnímu programu vydala strana navíc ještě jeho zkrácenou verzi pod názvem „Zkrácený program – to nejdůležitější v deseti bodech.“²³⁰ Oficiální program obsahuje 15 stran a z hlediska formální úpravy se jedná o program, ve kterém je použito doposud nejvíce grafických prvků. Na úvodní straně programu je vedle názvu a podnázvu uvedeno logo Strany zelených a dále motiv zelené louky a modrého nebe s bílými mraky. V dolní části úvodní strany jsou uvedeny barvy v následujícím pořadí – žlutá, červená, modrá a fialová, které v další části programu signalizují čtyři tematické oblasti. Každá ze čtyř hlavních oblastí je uvedena ikonou vyjadřující dané téma. Každá strana má na dolním okraji znak této politické strany – zelený čtyřlístek v zeleném kruhu. Na rozdíl od předcházejícího volebního programu, který strana pojala komplexně, se v tomto vyjadřuje v rámci každého tematického okruhu pouze k požadavkům, které se dané problematiky týkají. Volební program neobsahuje předmluvu ani úvodní slovo předsedy

²²⁹ *Volební program Strany zelených: Volby do poslanecké sněmovny 2013* [online]. Praha: Strana zelených, 2013, s. 1. [cit. 2016-06-27]. Dostupné z: http://www.zeleni.cz/wp-content/uploads/2013/10/program_Strana_zelenych_2013.pdf

²³⁰ *Zkrácený program – to nejdůležitější v deseti bodech* [online]. Praha: Strana zelených, 2013 [cit. 2016-06-27]. Dostupné z: <http://www.zeleni.cz/hlas/>

strany, což lze řadit k negativům tohoto programu. Mezi čtyři hlavní oblasti programu patří „Důstojný život v moderní společnosti; Zdravé prostředí – kvalitní potraviny, zdravá krajina, čistý vzduch; Oživení ekonomiky a nová pracovní místa; Fungující demokracie otevřená občanům.“ Strana uvádí u každé tematické oblasti číslované podbody, ve kterých stručně zmiňuje požadavky, záměry a reformy, které chce prosadit. Celý volební program obsahuje celkem 240 těchto podbodů.²³¹

K důležitým záměrům strana řadí prosazení zdravějšího jídla ve školách a nemocnicích, zároveň požaduje přísnější kontrolu kvality potravin v obchodech. Vyjádřila podporu místním zemědělcům. V rámci zkvalitnění života požadují Zelení garantované místo ve školce pro každé dítě od tří let a dostupné bydlení pro mladé rodiny, seniory i lidi v nouzi. Nesouhlasí se stále existujícím platovým znevýhodněním žen a nově chtějí prosadit zavedení pečovatelské dovolené pro ty, kdo se starají o nemohoucí rodiče. Strana se vyslovila k podpoře a pokračování programu Zelená úsporám a slibuje snížení účtů domácností za energie. Stejně jako v předchozích programech bude usilovat o lepší ochranu krajiny a čistší vzduch ve městech a obcích. Stejně jako v minulém programu apelují na lepší dostupnost veřejné dopravy, modernizaci železnic a omezení kamionů od soboty odpoledne do neděle večer, pro hluché kamiony má nově platit zákaz jízd každý den v noci. Chtějí investovat zejména do energetických úspor, šetrných technologií a vzdělání. Požadují ochranu obyvatel obcí ohrožených těžbou uhlí, uranu či břidlicového plynu a jsou pro nulovou veřejnou podporu pro investice ČEZu. Stejně jako v předcházejícím programu budou bojovat o maximální omezení hazardu ve městech a obcích, omezí jeho dostupnost na několik málo registrovaných kasin s kontrolovaným vstupem. V otázce vysokého školství zcela odmítají zavedení školného ve veřejných vysokých školách. Usilují o prosazení efektivní výuky informatiky a programování na základních a středních školách. Podpoří rozvoj environmentální výchovy a vzdělání. 1% státního rozpočtu má být určeno na kulturu. Kladou si za cíl vytvoření důvěryhodného a spolehlivého státu, a proto požadují volné ruce ke stíhání korupce, majetková priznání politiků, světlo do účtů politických stran a povinné zveřejňování smluv. Vyslovili se k podpoře zákazu kouření v restauracích. Co se týká ochrany práv zvířat, podporují chovy s vyšší úrovní životní

²³¹ Srov. *Volební program Strany zelených: Volby do poslanecké sněmovny 2013* [online]. Praha: Strana zelených, 2013, s. 2n. [cit. 2016-06-27]. Dostupné z: http://www.zeleni.cz/wp-content/uploads/2013/10/program_Strana_zelenych_2013.pdf

pohody zvířat a chtějí prosadit zákaz transportu jatečných zvířat na vzdálenost větší než 300 kilometrů a zákaz jejich převážení přes území ČR. V rámci otázky zbrojení usilují o zničení všech jaderných zbraní, omezení a zpřísnění exportu zbraní.²³²

Tento volební program působí přehledněji než přechází volební program, jelikož se strana zaměřila na výčet svých konkrétních požadavků a reforem. Nevěnuje se zdůvodnění, proč je nutné se danou problematikou zabývat, ale vyjadřuje konkrétně své záměry a požadavky.

Stranu zelených vedl do parlamentních voleb opět Ondřej Liška, který porazil v duelu na předsedu strany Martina Bursíka. V parlamentních volbách konaných 25. a 26. října 2013 získala strana pouhých 3,19 % hlasů, což byl oproti minulým parlamentním volbám nepatrně lepší volební výsledek, uzavírací klauzuli se jim však nepodařilo překročit. Vládu vytvořila vítězná politická strana ČSSD s ANO 2011 a KDU-ČSL. Strana zelených pokračovala ve fungování jako opoziční, mimoparlamentní strana.²³³

6.7.2 Volební program německé politické strany Svaz 90/Zelení z roku 2013

Strana Svaz 90/Zelení vydala před volbami do Spolkového sněmu v roce 2013 vedle oficiálního volebního programu ještě dvě jeho zkrácené verze. Oficiální volební program nese název „Čas pro zelenou změnu“ a jedná se o doposud nejrozsáhlejší volební program této strany, jelikož obsahuje 327 stran.²³⁴ Formální úprava programu se nijak neliší od přecházejících, program je celý černobílý a kromě tučně zvýrazněných nadpisů neobsahuje žádné další doplňující grafické prvky, ani fotografie či ilustrace. Je zachováno i členění programu, který je zahájen předmluvou a ukončen závěrečným slovem. Strana se vyjadřuje k celkem osmnácti tematickým oblastem, které se na prvním místě týkají energií, nezávislosti na uhlí a ropě, odstupu od jaderné energetiky. Dále se věnuje změně v hospodářství a překonání důsledků krize, lepšímu hospodaření prostřednictvím zelené daňové politiky a zajištění lepších pracovních podmínek. Strana

²³² Srov. *Volební program Strany zelených: Volby do poslanecké sněmovny 2013* [online]. Praha: Strana zelených, 2013, s. 4n. [cit. 2016-06-27]. Dostupné z: http://www.zeleni.cz/wp-content/uploads/2013/10/program_Strana_zelenych_2013.pdf

²³³ Srov. Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 25.10. – 26.10.2013: Celkové výsledky hlasování. *Český statistický úřad: Volby* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013 [cit. 2016-06-27]. Dostupné z: <http://www.volby.cz/pls/ps2013/ps2?xjazyk=CZ>

²³⁴ Srov. *Zeit für den grünen Wandel: Teilhaben. Einmischen. Zukunft schaffen.* [online]. Berlin: Bündnis 90/Die Grünen, 2013, s. 1. [cit. 2016-06-27]. Dostupné z: https://www.gruene.de/fileadmin/user_upload/Dokumente/Wahlprogramm/Wahlprogramm-barrierefrei.pdf

chce zlepšit i vzdělávací instituce a věnuje se i sociálnímu zabezpečení a zelené zdravotní politice, v rámci které se zabývá základním zdravotním pojištěním, ale i drogovou politikou, kde zastává názor podpory prevence, pomoci a dekriminalizace než pronásledování drogově závislých. Pozornost věnuje i rovným šancím dětí, mladistvých a seniorů a jejich účasti na kvalitním životě. Mezi další hlavní tematické oblasti patří ochrana životního prostředí, kvalitní potraviny pro všechny, reforma dopravy, nezávislá média a obnova demokracie v Německu. Stejně jako v předchozím programu se zabývají posílením práv občanů, potlačením diskriminace, vytvořením lepších podmínek v oblasti sportu. V otázce zahraničních věcí se strana věnuje větší demokratizaci Evropy, odstupu od jaderné energetiky, celosvětovému posílení lidských práv a spravedlivosti.²³⁵

Stejně jako před předchozími parlamentními volbami vydala strana navíc zkrácenou verzi volebního programu ve „snadnějším“ jazyce, který nese vedle oficiálního názvu shodného s hlavním programem podnázev „Shrnutí ve snadnějším jazyce.“²³⁶ Zkrácená verze obsahuje hlavní informace formulované ve „snadnějším“ jazyce a má 32 stran. Každé téma je doplněno o kreslenou ilustraci, která se k němu vztahuje. Tato verze navíc obsahuje dvě fotografie členů Zelených a nadpisy jsou zeleně zvýrazněny. Zkrácená verze působí přehledně a systematicky.

Svaz 90/Zelení vydali navíc v roce 2013 vedle oficiálního volebního programu a jeho zkrácené verze ve „snadnějším“ jazyce ještě jednu kratší a graficky upravenou verzi oficiálního volebního programu. Vedle oficiálního názvu „Čas pro zelenou změnu“ nese dva podnázvy: „Program Zelených kompaktně“ a otázku: „A ty?“. ²³⁷ Tato verze volebního programu obsahuje 27 stran a je po formální stránce velmi propracovaná. Každá strana má různé graficky pojaté pozadí a téměř na každé straně lze najít fotografii týkající se daného tématu, na fotografiích jsou děti, mladí lidé, rodiny

²³⁵ Srov. *Zeit für den grünen Wandel: Teilhaben. Einmischen. Zukunft schaffen.* [online]. Berlin: Bündnis 90/Die Grünen, 2013, s. 1. [cit. 2016-06-27]. Dostupné z: https://www.gruene.de/fileadmin/user_upload/Dokumente/Wahlprogramm/Wahlprogramm-barrierefrei.pdf

²³⁶ *Zeit für den grünen Wandel: Das ist eine Zusammen-Fassung in Leichter Sprache* [online]. Berlin: Bündnis 90/Die Grünen, 2013, s. 1. [cit. 2016-06-27]. Dostupné z: https://www.gruene.de/fileadmin/user_upload/Dokumente/Wahlprogramm/Bundestagswahlprogramm2013_LeichteSprache.pdf

²³⁷ *Für den grünen Wandel: Grünes Programm kompakt. Und du?* [online]. Berlin: Bündnis 90/Die Grünen, 2013, s. 1. [cit. 2016-06-27]. Dostupné z: https://www.gruene.de/fileadmin/user_upload/Dokumente/Kurzwahlprogramm_Bundestagswahl-2013.pdf

s dětmi, starší – tedy všechny věkové skupiny – každý volič se může najít v některém z témat. Úvod je doplněn o fotografii zástupců této strany. Kratší a graficky velmi zdařilá verze rozsáhlého volebního programu je jistě posunem dopředu a pozitivem.

V úvodu se strana zmiňuje, že nejenom Německo, ale celá Evropa stojí před velkým problémem, nemají na mysli pouze klimatickou katastrofu a ničení životního prostředí, ale podle nich se samotná Evropa ocitá v krizi. Upozorňují na to, že se prohlubuje propast mezi bohatými a chudými lidmi, že se mnoho mladých a talentovaných lidí nemá šanci prosadit. Zelení chtějí změnit stávající situaci a vytvořit rozmanitou společnost, ve které budou mít děti, mladí lidé, muži a ženy, sexuální menšiny, lidé různých náboženství a různého původu stejná práva. V oblasti hospodářství usilují o ekologickou přestavbu průmyslové společnosti, cílem hospodářství má být zlepšení kvality života lidí. Podporují opět pouze obnovitelné zdroje energie, jakými jsou vítr, voda, slunce a biomasa. Odmítají jadernou energetiku a uhelné elektrárny. Do roku 2020 chtějí podíl obnovitelných zdrojů energie minimálně zdvojnásobit. A do roku 2030 požadují odstup od uhelných elektráren. Chtějí zvýšit příspěvky na studium a zlepšit pracovní podmínky. Zavazují se k boji proti pravicovému extrémismu a chtějí zavést stejně jako v minulém volebním programu aktivní volební právo od 16 let. Požadují lidskou migrační politiku v rámci Evropské unie.²³⁸

Strana navíc nabízí na svých webových stránkách ke stažení nejenom oficiální volební program a jeho zkrácené verze, ale také volební program ve formě elektronické knihy a také ve formě MP3. Pro sluchově postižené strana nahrála zkrácený program ve znakové řeči.²³⁹

Ve volbách do Spolkového sněmu získali Zelení 8,4 % hlasů, což byla ve srovnání s minulými volbami ztráta o 2,3 %. Zelení získali celkem 63 poslaneckých mandátů, ale zůstali nadále opoziční stranou, jelikož vládu vytvořila potřetí Angela Merkelová, jednalo se opět o velkou koalici CDU/CSU s SPD.

²³⁸ Srov. *Für den grünen Wandel: Grünes Programm kompakt. Und du?* [online]. Berlin: Bündnis 90/Die Grünen, 2013, s. 2n. [cit. 2016-06-27]. Dostupné z: https://www.gruene.de/fileadmin/user_upload/Dokumente/Kurzwahlprogramm_Bundestagswahl-2013.pdf

²³⁹ Srov. *Grünes Wahlprogramm 2013. Bündnis 90/Die Grünen: Über uns* [online]. Bündnis 90/Die Grünen, 2013 [cit. 2016-06-27]. Dostupné z: <https://www.gruene.de/partei/gruenes-wahlprogramm-2013.html>

6.7.3 Volební program rakouské politické strany Zelení – Zelená alternativa z roku 2013

Strana Zelení – Zelená alternativa vydala v před volbami do Národní rady v roce 2013 jeden oficiální volební program a dvě jeho zkrácené verze. Oficiální volební program strana nazvala „Čisté životní prostředí. Čistá politika.“²⁴⁰ a má zcela odlišnou strukturu než předchozí volební program. Program obsahuje 130 stran a je kromě úvodní a závěrečné strany pouze černobílý, což je také rozdíl oproti minulému programu. Úvodní strana obsahuje název politického programu na zeleném pozadí. Volební program se skládá z úvodu a dále z tematických oblastí, ke kterým strana vyjadřuje svoje stanovisko. Strana nejprve vysvětluje, proč je nutné danou situaci změnit, a následně jmenuje konkrétní postupy či požadavky, o které bude v rámci změny usilovat. K nejdůležitějším tematickým oblastem patří „Stoprocentní čistá energie pro Rakousko, Stoprocentní bio potraviny, Prostřednictvím finančního trhu ven z finanční krize, Prosazení eko-sociálního daňového systému, Zelené hospodářství, Demokracie – práva občanů a občanek, Svoboda a odpovědnost v informačních technologiích, Ochrana osobních dat, Zlepšení podmínek pro studium od mateřských škol po vysoké, Žádná šance pravicovému extremismu.“²⁴¹

Strana poprvé vydala k oficiálnímu programu jeho kratší verzi ve „snadnějším“ jazyce, která je nazvaná stejně jako oficiální volební program. Devatenácti stránková zkrácená verze obsahuje mnoho fotografií, které se vztahují k dané tématice. Stejně jako na úvodní straně, tak i na mnoha dalších fotografiích se nachází předsedkyně strany Eva Glawischnig. Strana v krátkých větách vysvětluje svoje nejdůležitější záměry.²⁴²

Zelení navíc vydali ještě zkrácenou, osmistránkovou, verzi oficiálního volebního programu, která na rozdíl od oficiálního programu obsahuje mnoho grafických prvků. Vedle fotografií, které jsou totožné s fotografiemi obsaženými ve zkrácené verzi ve „snadnějším“ jazyce, má každá strana zelené pozadí a text je napsán střídavě černou a

²⁴⁰ *Saubere Umwelt. Saubere Politik.: Wahlprogramm der Grünen Nationalratswahl 2013* [online]. Wien: Die Grünen - Die grüne Alternative, 2013, s. 1. [cit. 2016-06-27]. Dostupné z: <https://www.gruene.at/partei/programm/wahlprogramme>

²⁴¹ Srov. *Saubere Umwelt. Saubere Politik.: Wahlprogramm der Grünen Nationalratswahl 2013* [online]. Wien: Die Grünen - Die grüne Alternative, 2013, s. 3n. [cit. 2016-06-27]. Dostupné z: <https://www.gruene.at/partei/programm/wahlprogramme>

²⁴² Srov. *Saubere Umwelt. Saubere Politik.: Wahlprogramm kurz 2013* [online]. Wien: Die Grünen - Die grüne Alternative, 2013, s. 1n. [cit. 2016-06-27]. Dostupné z: <https://www.gruene.at/partei/programm/wahlprogramme>

bílou barvou. Odrážky, které činí text přehledným, jsou zvýrazněné růžovou barvou. Pozitivem této zkrácené verze je její grafická úprava, která činí volební program zajímavým, přehledným a propracovaným.²⁴³

K hlavním požadavkům Zelených patří užití pouze stoprocentních bio potravin ve všech mateřských a základních školách a nemocnicích. Požadují do 15 let stoprocentní užití obnovitelných zdrojů při výrobě elektřiny, do 25 let při topení a do 35 let v dopravě. Usilují o vytvoření celoroční jízdenky, která by vyšla v přepočtu na jedno euro za den v rámci jízdy v jedné spolkové zemi. Zavazují se k boji proti korupci a požadují odstup Evropské unie od jaderné energetiky. Vytvořili program „Solární střecha“, jehož prostřednictvím chtějí podpořit solární energetiku v Rakousku. Usilují o vytvoření evropského investičního programu.²⁴⁴

Zelené – Zelenou alternativu vedla do voleb nová předsedkyně strany Eva Glawischnig, která vystřídala Alexandra Van der Bellen. Ve volbách do Národní rady dosáhla strana lepšího volebního výsledku než v parlamentních volbách v roce 2008, s 12,42 % hlasů získala 24 poslaneckých mandátů. Nejsilnější stranou zůstala SPÖ, která vytvořila velkou koalici se stranou ÖVP.²⁴⁵

6.7.4 Komparace

Všechny tři politické strany zelených vydaly v roce 2013 volební programy odlišující se od předchozích volebních programů. Německý Svaz 90/Zelení a rakouští Zelení – Zelená alternativa vydali jeden rozsáhlý oficiální volební program a k němu dvě zkrácené verze, z toho jednu ve „snadnějším“ jazyce. Pozitivem byly jistě zkrácené volební programy obou stran, které jsou po formální stránce velmi kvalitně propracované. Kvalitnější jsou tyto programy i po obsahové stránce, jelikož vysvětlují daná témata stručně a jasně. Fotografie navíc přibližují vhodně danou problematiku. Česká Strana zelených vydala také odlišný volební program od předcházejícího, volební program z roku 2013 je zaměřen na požadavky strany v rámci čtyř hlavních tematických

²⁴³ Srov. *Saubere Umwelt. Saubere Politik.: Wahlprogramm kurze Version 2013* [online]. Wien: Die Grünen - Die grüne Alternative, 2013, s. 1n. [cit. 2016-06-27]. Dostupné z: <https://www.gruene.at/partei/programm/wahlprogramm>

²⁴⁴ Srov. *Saubere Umwelt. Saubere Politik.: Wahlprogramm kurze Version 2013* [online]. Wien: Die Grünen - Die grüne Alternative, 2013, s. 2n. [cit. 2016-06-27]. Dostupné z: <https://www.gruene.at/partei/programm/wahlprogramm>

²⁴⁵ Srov. *Grüne Chronik 1986 - 2015: Die Grüne Alternative als Parlamentspartei (vom Einzug in den Nationalrat 1986 bis heute). GBW Archiv* [online]. Die Grüne Bildungswerkstatt [cit. 2016-06-11]. Dostupné z: <https://archiv.gbw.at/archiv/artikelansicht/beitrag/gruene-chronik-ab-1986/>

oblastí, nenajdeme v něm komplexní pojetí tématu jako v oficiálních programech německé a rakouské strany Zelených. Obsahově se všechny tři strany věnovaly širokému okruhu témat, která se často prolínala. Strany se například shodovaly v pohledu na odstup od jaderné energetiky a příklonu k obnovitelným zdrojům, podpoře sexuálních menšin, ochraně práv žen a boji proti korupci. Všechny tři strany usilovaly o zlepšení kvality potravin a o lepší školství, stejně jako o zlepšení práv a šancí dětí.

7 Závěr

Z komparace jasně vyplývá, že všechny tři strany vydaly před každými parlamentními volbami mezi roky 1990 – 2014 minimálně jeden nový volební program, který je po formální stránce originálem. Vzájemně se programy všech tří stran po formální stránce liší, a to zejména rozsahem, počtem témat, zvýrazněním hlavních témat, barevností a použitím fotografií. Tematicky nejširší program vydala vždy německá strana, která pojala všechny své volební programy komplexně. Vždy se nejprve věnuje dané problematice obecně, vysvětluje, proč je nutné se daným tématem zabývat a jakým způsobem by chtěla danou situaci změnit. U ostatních dvou stran lze nalézt mimo jiné i programy věnující se tématům pouze v bodech. Většinou pouze černobílé volební programy vydala strana Svaz 90/Zelení. Rakouští Zelení se naopak zaměřili od roku 2006 na barevnou a graficky propracovanou formální úpravu. Česká Strana zelených zveřejnila jako jediná pokaždé volební program se zcela novou formální úpravou. Z komparace vyplývají i rozdíly v počtu vydaných programů pro jedno volební období. Zejména v posledních dvou zkoumaných obdobích se objevila tendence vydávat vedle rozsáhlých oficiálních programů i jejich zkrácené verze, u německé a rakouské strany navíc ještě verze ve „snadnějším“ jazyce.

Hypotéza A) tvrdící, že formální úprava volebních programů politických stran zelených není totožná a v průběhu zkoumaného období se měnila, se potvrdila.

Přestože strany zelených vykazují ve svých programech pochopitelně značné shody, lze konstatovat, že nereflektují vždy úplně stejná témata. To, že se v politických programech ve stejném či blízkém volebním období nezabývají vždy stejnou problematikou, vychází z jiných historických, společenských, ekonomických a politických událostí daných zemí v daném období. Největší rozdíl lze po obsahové stránce pozorovat ve zkoumaném volebním období, ve kterém vydala německá a rakouská strana programy v roce 1994 a Strana zelených v roce 1996. Rakouští Zelení se zaměřili pouze na dvě hlavní témata – odpadovou politiku a zemědělství v Rakousku, kterým se ve svých dvou volebních programech věnovali. Oproti minulému programu vypustili například jejich názor na dopravu, emancipaci žen, toleranci k menšinám či názor na penzijní pojištění. Česká Strana zelených vyjádřila sice své požadavky v programu z roku 1996 pouze v bodech, věnovala se ovšem celkem sedmi tematickým oblastem – ekologii, dopravě, neziskovému sektoru, průmyslu a obchodu, zemědělství a

lesnictví, drogové problematice a územně správnému členění. Svaz 90/Zelení se naopak věnovali velkému množství témat, mimo jiné i tématům, které předchozí strany v tomto volebním období vůbec nereflektovaly. Jedná se například o zlepšení práv národnostních menšin, vzdělání, kulturu a média, práva žen, možnost umělého přerušování těhotenství, ale i zahraniční politiku. Každá ze stran reflektovala témata týkající se problematiky vycházející z potřeb svých států. Čeští a rakouští Zelení se v těchto konkrétních programech nevěnovali navíc typicky „zeleným“ požadavkům jako ochraně menšin, zlepšení práv žadatelů o azyl, emancipaci žen, podpoře vzdělání apod. Z komparace vyplývá, že se volební programy těchto dvou stran postupně vyvinuly v programy zabývající se širokým okruhem témat stejně jako programy německých Zelených. U Strany zelených (ČR) lze tuto změnu pozorovat od programu zveřejněného v roce 1998, a zejména potom v roce 2006. Rakouští zelení vydávají tematicky široké volební programy od roku 1999.

Z komparace lze konstatovat, že se všechny tři strany věnují ve zkoumaném období mimo jiné také stejným či obdobným tématům, na jejichž řešení pohlíží shodně. Hypotéza B) tvrdící, že ve volebních programech všech tří stran lze nalézt obdobná témata, na něž strany nahlíží shodně, se potvrdila. Jedná se zejména o typická témata politických stran zelených:

Trvale udržitelný rozvoj, ochrana životního prostředí. Všechny strany se zavazují k ochraně životního prostředí, k rozvoji kvality lidského života bez omezování okolního ekosystému a snaží se zachovat přírodní bohatství pro život dalších generací.

Odstup od užívání jaderné energie. Ani jedna ze stran nesouhlasí s užíváním jaderné energie. Všechny strany požadovaly omezení či naprostý odstup od jejího užívání.

Energie z obnovitelných zdrojů. Požadují čerpání energie z obnovitelných zdrojů – jde zejména o sluneční záření, větrnou a vodní energii a biomasu.

Ekologické zemědělství a bio potraviny. Každá ze stran usiluje v různé míře o prosazení ekologického zemědělství. Požadují též větší kontrolu kvality potravin a produkci bio potravin.

Odpadová politika. Usilují o dodržení ochrany životního prostředí při likvidaci odpadů. Zaměřili se i na problematiku recyklace a dále na problematiku týkající se domácích odpadů. Největší důraz kladou na tuto problematiku rakouští Zelení.

Doprava. Všechny strany chtějí prosadit ekologickou dopravu, preferují železnice před silniční dopravou a kladou si za cíl rozvoj hromadné dopravy. Chtějí omezit jízdy kamionů a zavést silniční daně dle míry zatěžování životního prostředí.

Vytvoření nových pracovních míst a podmínek. Strany chtějí vytvořit prostřednictvím ekologického průmyslu či zemědělství nová pracovní místa a zaměřují se také na zlepšení pracovních podmínek.

Posílení práv žen a jejich emancipace. Všechny tři strany chtějí posílit práva žen a prosadit jejich rovnoprávnost s muži ve všech oblastech lidského života. Zároveň usilují o jejich lepší ochranu a zavazují se k potlačení násilí konaném na ženách. Rakouští a němečtí Zelení se touto problematikou zabývají již v programech z roku 1990, česká Strana zelených poprvé v roce 1998.

Umělé přerušování těhotenství. V souvislosti s předchozím bodem zastávají všechny komparované strany názor, že každá žena má mít právo rozhodnout o tom, zda si chce své dítě ponechat či nikoli.

Uzavření registrovaného partnerství. Všechny tři strany se snažily prosadit zákon umožňující uzavřít partnerství mezi homosexuálními páry.

Ochrana práv menšin. Usilují o zlepšení postavení menšin v rámci svých států. Nejedná se pouze o národnostní a etnické menšiny, ale i sexuální.

Boj proti korupci. Zejména v posledních volebních programech se všechny tři strany zavázaly k boji proti korupci. Požadují mimo jiné větší kontrolu při financování politických stran.

Podpora školství a kultury. Zelení vidí vizi budoucnosti ve vzdělání a podpoře možností mladých lidí. Usilují o zlepšení stavu školství od mateřských škol až po vysoké školy. Strana zelených například ve svém programu z roku 2010 odmítala zavedení školného na vysokých školách. Shodně požadují podporu kultury od státu.

Odzbrojení a mírové řešení zahraničních konfliktů. Požadují odzbrojení a zastávání pouze mírového řešení válečných konfliktů.

Ochrana a práva zvířat. Nesouhlasí s nevhodným chovem zvířat v klecích a v podobných stísněných prostorách. Snaží se o prosazení lepších práv zvířat.

Hypotéza C tvrdící, že žádná ze zmíněných stran nezvítězila v parlamentních volbách mezi roky 1990 – 2014, a pokud spoluvytvářela vládní koalice, jednalo se o koalice s levicově orientovanými politickými stranami, jelikož politické strany zelených bývají obecně považovány spíše za středo-levicové, nebo přímo levicové, se nepotvrdila. Potvrdilo se sice, že žádná z komparovaných stran nezvítězila mezi roky 1990 – 2014 v parlamentních volbách, druhá část hypotézy však verifikována nebyla. Zelení – Zelená alternativa je jedinou stranou, která se ve zkoumaném období neúčastnila žádné vládní koalice. Německá strana Svaz 90/Zelení se podílela na vládě celkem dvakrát, jednalo se o první a druhou vládu Gerharda Schrödera. Jeho první vláda trvala mezi roky 1998 – 2002 a druhá od roku 2002 do roku 2005. V obou případech šlo o koalici Sociálnědemokratické strany Německa (SPD) a strany Svaz 90/Zelení, tzv. „rudo-zelenou“ koalici. V tomto případě se tedy hypotéza C potvrdila. Strana Svaz 90/Zelení spoluvytvářela v daném období vlády pouze s levicově orientovanou stranou. Proti tomu česká Strana zelených v čele s Martinem Bursíkem spoluvytvářela vládní koalici pouze jednou, když podepsala koaliční smlouvu s politickými stranami – ODS a KDU-ČSL. Zelení se stali součástí druhé Topolánkovy vlády fungující od roku 2007 do roku 2009. Strana se podílela na pravostředové vládě, která ovšem neměla jednoznačnou podporu členské základny, už při vzniku druhé Topolánkovy vlády se objevovaly hlasy kritizující vládní účast strany, zejména spíše levicově smýšlejících členů. Lze předpokládat, že na spoluvytvoření pravostředové vlády mělo vliv vedení strany v čele s Martinem Bursíkem. Z hlediska historického bylo u nás na ekologické iniciativy a aktivity za socialismu nahlíženo jako na spíše pravicové. Po pádu Topolánkovy vlády se zelení podíleli na vzniku Fischerovy úřednické vlády a nominovaly do ní své ministry. S vládou se ovšem začali názorově rozcházet, až ji nakonec odmítli podporovat.

Práci lze doporučit učitelům ZSV zejména k výuce pro gymnázia. V rámci Rámcového vzdělávacího plánu pro gymnázia by se dala tato práce nejlépe využít ve vzdělávací oblasti Člověk a společnost. Zařadit by se dala i jako studijní materiál pro průřezová témata, zejména pro Environmentální výchovu. Díky komparaci si mohou žáci uvědomit shody, ale i rozdíly mezi komparovanými stranami a vyvodit základní rysy politických stran zelených. Práce může být také zdrojem pro projektovou výuku, ve které by se žáci zabývali environmentální problematikou. Jelikož jsou v práci uvedeny termíny například jako Spolkový sněm a Národní rada, je možné navázat

výukou o politickém systému Rakouska a Německa – poukázat na jejich schody a rozdíly, srovnat je s českým politickým systémem. Práce je interdisciplinární, lze ji také využít při výuce německého jazyka – zejména reálií.

8 Použitá literatura

Volební programy

Das Wahl-Programm für die Bundes-Tags-Wahl 2009 von Bündnis 90/Die Grünen in leichter Sprache. Berlin: Bündnis 90/ Die Grünen, 2005. 46 s.

Der grüne neue Gesellschaftsvertrag: Klima Arbeit Gerechtigkeit Freiheit [online]. Berlin: Bündnis 90/Die Grünen, 2009. 115 s. [cit. 2016-06-25]. Dostupné z: https://www.boell.de/sites/default/files/assets/boell.de/images/download_de/publikationen/2009_Wahlprogramm_Bundestagswahl.pdf

Eines für alle: Das grüne Wahlprogramm 2005 [online]. Berlin: BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN, 2005. 124 s. [cit. 2016-06-21]. Dostupné z: https://www.boell.de/sites/default/files/assets/boell.de/images/download_de/publikationen/2005_Wahlprogramm_Bundestagswahl.pdf

FATZI, Katharina a Matthias FIEGL. *Landwirtschaft. Ein Program der Grünen.* Graz: Impuls, 1994. 52 s.

FIEGL, Matthias. *Das Grüne Investitionsprogramm: Arbeit durch Umwelt.* Viedeň: Die Grüne Bildungswerkstatt, 1994. 27 s.

FRANK, Norbert. *Das Programm zur 1. gesamtdeutschen Wahl 1990* [online]. Bonn: FARBO, 1990. 43 s. [cit. 2016-06-11]. Dostupné z: https://www.boell.de/sites/default/files/assets/boell.de/images/download_de/publikationen/1990_Wahlprogramm_Bundestagswahl.pdf

Für den grünen Wandel: Grünes Programm kompakt. Und du? [online]. Berlin: Bündnis 90/Die Grünen, 2013. 27 s. [cit. 2016-06-27]. Dostupné z: https://www.gruene.de/fileadmin/user_upload/Dokumente/Kurzwahlprogramm_Bundestagswahl-2013.pdf

Grün ist der Wechsel: Programm zur Bundestagswahl 1998 [online]. Bonn: BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN, 1998. 157 s. [cit. 2016-06-17]. Dostupné z: https://www.boell.de/sites/default/files/assets/boell.de/images/download_de/publikationen/1998_Wahlprogramm_Bundestagswahl.pdf

- Grün wirkt!: Unser Wahlprogramm 2002 - 2006* [online]. Berlin: BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN, 2002. 96 s. [cit. 2016-06-20]. Dostupné z: https://www.boell.de/sites/default/files/assets/boell.de/images/download_de/publikation/en/2002_Wahlprogramm_Bundestagswahl.pdf
- KALTENBRUNNER, Eva. *Impuls Grün: Die Grüne Alternative*. Vídeň: Die Grünebildungswerkstatt, 1990. 15 s. ISSN 0527491.
- Kvalita života: Volební program*. Praha: Strana zelených, 2006. 58 s.
- Neu beginnen!: das grüne programm für einen Neubeginn*. Wien: Die Grünen - Die grüne Alternative, 2008. 23 s.
- Neue Mehrheiten nur mit uns: Vierjahresprogramm zur Bundestagswahl 98* [online]. Bonn: BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN, 1998. 33 s. [cit. 2016-06-17]. Dostupné z: https://www.boell.de/sites/default/files/assets/boell.de/images/download_de/publikation/en/1998_Vierjahresprogramm_Bundestagswahl.pdf
- Nur mit uns: BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN Programm zur Bundestagswahl 1994* [online]. 1994. 81 s. [cit. 2016-06-12]. Dostupné z: https://www.boell.de/sites/default/files/assets/boell.de/images/download_de/stiftung/1994_Wahlprogramm.pdf
- Program pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v červnu 2002: Novou vládu se Stranou zelených!*. Praha: Strana zelených, 2002. 6 s.
- PROGRAM STRANY ZELENÝCH*. Praha: Strana zelených, 1992. 10 s.
- Saubere Umwelt. Saubere Politik.: Wahlprogramm der Grünen Nationalratswahl 2013* [online]. Wien: Die Grünen - Die grüne Alternative, 2013. 130 s. [cit. 2016-06-27]. Dostupné z: <https://www.gruene.at/partei/programm/wahlprogramme>
- Saubere Umwelt. Saubere Politik.: Wahlprogramm kurz 2013* [online]. Wien: Die Grünen - Die grüne Alternative, 2013. 19 s. [cit. 2016-06-27]. Dostupné z: <https://www.gruene.at/partei/programm/wahlprogramme>
- Saubere Umwelt. Saubere Politik.: Wahlprogramm kurze Version 2013* [online]. Wien: Die Grünen - Die grüne Alternative, 2013. 8 s. [cit. 2016-06-27]. Dostupné z: <https://www.gruene.at/partei/programm/wahlprogramme>
- VAN DER BELLEN, Alexander. *Österreich braucht jetzt die Grünen: Das Wahlprogramm*. Wien: Die Grünen - Die Grüne Alternative, 2002, s. 31.

Volební program Strany zelených. Praha: Strana zelených, 1998. 4 s.

Volební program Strany zelených: Volby do Poslanecké sněmovny 2010. Praha: Strana zelených, 2010. 76 s.

Volební program Strany zelených: Volby do poslanecké sněmovny 2013 [online]. Praha: Strana zelených, 2013. 15 s. [cit. 2016-06-27]. Dostupné z: http://www.zeleni.cz/wp-content/uploads/2013/10/program_Strana_zelenych_2013.pdf

Volební program Strany zelených: Životem a přírodou k čistému lidství. Praha: Strana zelených, 1996. 10 s.

Wahlprogramme: WAHLPROGRAMME 2013-1999. *Die Grünen* [online]. Die Grünen - Die grüne alternative, 1999. 24 s. [cit. 2016-06-19]. Dostupné z: <https://www.gruene.at/partei/programm/wahlprogramme>

Zeit für den grünen Wandel: Das ist eine Zusammen-Fassung in Leichter Sprache [online]. Berlin: Bündnis 90/Die Grünen, 2013. 32 s. [cit. 2016-06-27]. Dostupné z: https://www.gruene.de/fileadmin/user_upload/Dokumente/Wahlprogramm/Bundestagswahlprogramm2013_LeichteSprache.pdf

Zeit für den grünen Wandel: Teilhaben. Einmischen. Zukunft schaffen. [online]. Berlin: Bündnis 90/Die Grünen, 2013. 327 s. [cit. 2016-06-27]. Dostupné z: https://www.gruene.de/fileadmin/user_upload/Dokumente/Wahlprogramm/Wahlprogramm-barrierefrei.pdf

Zeit für Grün: Das grüne Programm [online]. Wien: Die Grünen - Die grüne Alternative, 2006. 26 s. [cit. 2016-06-22]. Dostupné z: <https://www.gruene.at/partei/programm/wahlprogramme>

Zkrácený program – to nejdůležitější v deseti bodech [online]. Praha: Strana zelených, 2013 [cit. 2016-06-27]. Dostupné z: <http://www.zeleni.cz/hlas/>

Odborná literatura

BALÍK, Stanislav. *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2010. 279 s. Srovnávací politologie. ISBN 978-80-7325-224-3.

BICAN, Vítězslav, FIALA, Petr a Miroslav MAREŠ (eds.). *Evropské politické strany*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2001. 157 s. ISBN 80-210-2741-X.

BRUNDTLANDOVÁ, Gro Harlem. *Naše společná budoucnost*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1991. 300 s. ISBN 80-85368-07-02.

BULISOVÁ, Jiřina (ed.). *Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích*. Vyd. 1. Praha: Ottovo nakladatelství, 2003. 736 s. ISBN 80-7181-938.

CABADA, Ladislav a Michal KUBÁT. *Úvod do studia politické vědy*. 2. rozš. a dopl. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. Politologie (Eurolex Bohemia). 494 s. ISBN 80-86432-63-7.

DAVID, Roman. *Politologie: základy společenských věd*. 5., přeprac. a rozš. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2005. 458 s. ISBN 80-7182-162-4.

HEYWOOD, Andrew a Andrew GAMBLE. *Politické ideologie*. Překlad Vladimír Drábek. Praha: Victoria Publishing, 1994. 293 s. ISBN 80-85865-10-6.

HLOUŠEK, Vít a Lubomír KOPEČEK. *Politické strany: původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010. 232 s. ISBN 978-80-247-3192-6.

HLOUŠEK, Vít. *Konflikt versus konsensus: konfliktní linie, stranické systémy a politické strany v Rakousku 1860-2006*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008. 273 s. ISBN 978-80-210-4484-5.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. 288 s. ISBN 80-7178-535-0.

KLAUS, Václav. *Modrá, nikoli zelená planeta: co je ohroženo: klima, nebo svoboda?*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2007. 164 s. ISBN 978-80-7363-152-9.

KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. 2., přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). 204 s. ISBN 80-85850-86-9.

KOPEČEK, Lubomír. Strana zelených. In: *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 - 2004*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, 2005. 1579 - 1591. ISBN 80-7239-179-8.

KRAUS, Jiří. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2008. 879 s. ISBN 978-80-200-1415-3.

ODUM, Eugene P. *Základy ekologie*. Praha: ACADEMIA, 1977. 733 s. ISBN 509-21-857.

PEČÍŇKA, Pavel. *Zelená zleva?: historie ekologických stran v Evropě*. Vyd. 1. Praha: G plus G, 2002. 286 s. ISBN 80-86103-58-7.

STONAWSKI, Jiří. *Základy ekologie*. Praha: Karolinum, 1993. 218 s. ISBN 80-7066-736-2.

Strategický rámec udržitelného rozvoje České republiky: Strategic framework for sustainable development in the CR. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2010. ISBN 978-80-7212-536-4.

VODIČKA, Karel a Ladislav CABADA. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2007. 374 s. ISBN 978-80-7367-337-6.

Internetové zdroje

1999 - 2002: Atomausstieg, Öko-Steuer, "Erneuerbare Energien Gesetz"-Gesetz: Tatkräftige GRÜNEN setzen ihre Inhalte in der Regierungskoalition um. *Bündnis 90/Die Grünen: Über uns* [online]. Bündnis 90/Die Grünen, 2009 [cit. 2016-06-19]. Dostupné z: <https://www.gruene.de/ueber-uns/1999-2002.html>

2003 - 2005. *BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN: Über uns* [online]. Bündnis 90/Die Grünen, 2009 [cit. 2016-06-20]. Dostupné z: <https://www.gruene.de/ueber-uns/2003-2005.html>

2006 - 2008: Wieder in Opposition beeinflussen die GRÜNEN weiterhin die Arbeit der schwarz-roten Regierung. *BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN: Partei ergreifen* [online]. Bündnis 90/Die Grünen, 2009 [cit. 2016-06-21]. Dostupné z: <https://www.gruene.de/ueber-uns/2006-2008.html>

Ab 2009. *Bündnis 90/Die Grünen: Über uns* [online]. Berlin: Bündnis 90/Die Grünen, 2010 [cit. 2016-06-26]. Dostupné z: <https://www.gruene.de/ueber-uns/ab-2009.html>

BAROCH, Pavel. Češi coby straníci: KSČM má 57 000 členů, věčkaři 800. *Aktuálně.cz* [online]. 2012 [cit. 2016-03-30]. Dostupné z: <http://zpravy.aktualne.cz/domaci/politika/cesi-coby-stranici-kscm-ma-57-000-clenu-veckari-800/r~i:article:747192/>

Bundestagswahlergebnisse seit 1949. *Deutscher Bundestag: Wahlen* [online]. Deutscher Bundestag, 2014 [cit. 2016-06-19]. Dostupné z: http://www.bundestag.de/bundestag/wahlen/ergebnisse_seit1949/244692

Česko. Zákon č. 17/1992 Sb. ze dne 5. prosince 1991 o životním prostředí. [online]. 2010 – 2016 [cit. 2016-03-08]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-17>

Environmentální politika a nástroje. In: *Ministerstvo životního prostředí* [online]. 2015 [cit. 2016-03-08]. Dostupné z: http://www.mzp.cz/cz/environmentalni_politika_nastroje

Grüne Chronik 1986 - 2015: Die Grüne Alternative als Parlamentspartei (vom Einzug in den Nationalrat 1986 bis heute). *GBW Archiv* [online]. Die Grüne Bildungswerkstatt [cit. 2016-06-11]. Dostupné z: <https://archiv.gbw.at/archiv/artikelansicht/beitrag/gruene-chronik-ab-1986/>

Grüne in Bochum: 1990 Das Jahr des Wahldebakels. *BÜNDNIS 90 - DIE GRÜNEN* [online]. [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: <http://gruene-bochum.de/themen/30-jahre-gruene/1990/>

Grünes Archiv: Grüne Chronik 1986 - 2015 [online]. Wien: Die Grüne Bildungswerkstatt, 2016 [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: <https://archiv.gbw.at/archiv/artikelansicht/beitrag/gruene-chronik-ab-1986/>

Grünes Wahlprogramm 2013. *Bündnis 90/Die Grünen: Über uns* [online]. Bündnis 90/Die Grünen, 2013 [cit. 2016-06-27]. Dostupné z: <https://www.gruene.de/partei/gruenes-wahlprogramm-2013.html>

Hnutí Brontosaurus: Jak se rodilo Hnutí Brontosaurus [online]. [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: <https://www.brontosaurus.cz/o-nas/historie-brontosaura>

Koaliční smlouva [online]. 2007. 39 s. [cit. 2016-06-21]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/mirek-topolanek-2/3Ksmlouva.pdf>

Nezávislí splatí dluhy, Zelení zasadí stromy. *Idnes.cz: Zprávy* [online]. MF DNES, 2002. 1 s. [cit. 2016-06-20]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/nezavisli-splati-dluhy-zeleni-zasadi-stromy-f38-/domaci.aspx?c=A020617_223002_zpr_volby_pol

PIKORA, Vladimír. V čem se může česká hospodářská politika inspirovat od Německa? (3. díl). In: *Aktuálně.cz: Názory aktuálně* [online]. 2015 [cit. 2016-06-20]. Dostupné z: <http://blog.aktualne.cz/blogy/vladimir-pikora.php?itemid=26199>

Über uns: 1994 - 1998. *BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN* [online]. 2009 [cit. 2016-06-14]. Dostupné z: <https://www.gruene.de/ueber-uns/1994-1998.html>

Udržitelný rozvoj. In: *Ministerstvo životního prostředí: Environmentální politika a nástroje* [online]. Praha, 2015 [cit. 2016-03-08]. Dostupné z: <http://www.mzp.cz/cz/udrzitelny-rozvoj>

Vizitka vlády Mirka Topolánka: reforma, radar i EU. *Týden.cz: Politika* [online]. Empresa media, 2009 [cit. 2016-06-21]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/politika/vizitka-vlady-mirka-topolanka-reforma-radar-i-eu_111506.html

Vláda Mirka Topolánka II. (09. 01. 2007 - 08. 05. 2009): Přehled členů vlády (9. 1. 2007 - 8. 5. 2009). *Vláda České republiky: Členové vlády* [online]. Vláda ČR, 2016 [cit. 2016-06-21]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2007-cr/mirek-topolaneck-2/prehled-ministru-24440/>

Volby do České národní rady konané ve dnech 5. - 6. 6. 1992. *Výsledky voleb a referend* [online]. [cit. 2016-06-11]. Dostupné z: <http://volby.cz/pls/cnr1992/u4>

Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 31.5. - 1. 6. 1996: Celkové výsledky hlasování. *Český statistický úřad: Volby* [online]. [cit. 2016-06-12]. Dostupné z: <http://volby.cz/pls/ps1996/u4>

Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 19. - 20. 6. 1998: Celkové výsledky hlasování. *Český statistický úřad: Výsledky voleb a referend* [online]. Český statistický úřad, 1015 [cit. 2016-06-16]. Dostupné z: <http://volby.cz/pls/ps1998/u4>

Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 14. - 15. 6. 2002: Celkové výsledky hlasování. *Český statistický úřad: Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR* [online]. Český statistický úřad, 2015 [cit. 2016-06-20]. Dostupné z: <http://volby.cz/pls/ps2002/ps2?xjazyk=CZ>

Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 02.06. – 03.06.2006: Celkové výsledky hlasování. *Český statistický úřad: Volby* [online]. Český statistický úřad, 2013 [cit. 2016-06-21]. Dostupné z:

<http://volby.cz/pls/ps2006/ps2?xjazyk=CZ>

Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 25. 10. – 26. 10. 2013: Celkové výsledky hlasování. *Český statistický úřad: Volby* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013 [cit. 2016-06-27]. Dostupné z:

<http://www.volby.cz/pls/ps2013/ps2?xjazyk=CZ>

Wahl zum 12. Deutschen Bundestag am 2. Dezember 1990. *Der Bundeswahlleiter* [online]. 2015 [cit. 2016-06-11]. Dostupné z:

https://www.bundeswahlleiter.de/de/bundestagswahlen/fruehere_bundestagswahlen/btw_1990.html

Wahl zum 13. Deutschen Bundestag am 16. Oktober 1994: Sitze der Parteien im 13. Deutschen Bundestag 1994. *Der Bundeswahlleiter* [online]. Der Bundeswahlleiter [cit. 2016-06-14]. Dostupné z:

https://www.bundeswahlleiter.de/de/bundestagswahlen/fruehere_bundestagswahlen/btw_1994.html

Wahl zum 15. Deutschen Bundestag am 22. September 2002: Sitze der Parteien im 15. Deutschen Bundestag 2002. *Der Bundeswahlleiter: Bundestagswahlen* [online]. Der Bundeswahlleiter, 2015 [cit. 2016-06-20]. Dostupné z:

https://www.bundeswahlleiter.de/de/bundestagswahlen/fruehere_bundestagswahlen/btw_2002.html

Wahl zum 16. Deutschen Bundestag am 18. September 2005: Sitze der Parteien im 16. Deutschen Bundestag. *Der Bundeswahlleiter: Bundestagswahlen* [online]. Der Bundeswahlleiter, 2015 [cit. 2016-06-21]. Dostupné z:

https://www.bundeswahlleiter.de/de/bundestagswahlen/fruehere_bundestagswahlen/btw_2005.html

Wahlen: Nationalratswahl vom 3. Oktober 1999. *Bundesministerium für inneres: Republik Österreich* [online]. Bundesministerium für Inneres, 2010 [cit. 2016-06-19]. Dostupné z:

http://www.bmi.gv.at/cms/BMI_wahlen/nationalrat/NRW_1999.aspx

Wahlen: Nationalratswahl vom 9. Oktober 1994. *B.M.I.: Bundesministerium für Inneres* [online]. Bundesministerium für Inneres [cit. 2016-06-15]. Dostupné z: http://www.bmi.gv.at/cms/BMI_wahlen/nationalrat/NRW_1994.aspx